

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Hybridizace středoevropských politických režimů

Bc. Kristýna Antošová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

Hybridizace středoevropských politických režimů

Bc. Kristýna Antošová

Vedoucí práce:

PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

.....

Poděkování:

Tímto děkuji PhDr. Vladimíru Naxerovi, Ph.D. za odborné vedení této práce, věnovaný čas a rady během konzultací.

Obsah

1	Úvod	6
2	Vymezení a definování konceptů demokratického úpadku a neliberálního obratu.....	11
2.1	Projevy demokratického úpadku a neliberálního obratu	16
3	Demokratický úpadek v kontextu střední a východní Evropy	21
3.1	Vysvětlení pro výskyt demokratického úpadku ve střední a východní Evropě.....	23
4	Koncepční rámec demokratického úpadku pro analýzu zemí Visegrádské čtyřky.....	31
5	Aplikace kritérií na země Visegrádské čtyřky	37
5.1	Rozšiřování pravomocí výkonné moci a snaha o omezování její kontroly, centralizace a koncentrace moci	37
5.2	Omezování či zpochybňování soudní moci.....	46
5.3	Omezování či zpochybňování médií	52
5.4	Postupné narušování soutěživého, svobodného a spravedlivého charakteru voleb.....	62
5.5	Vymezování se vůči konkrétním společenským segmentům a skupinám občanské společnosti	66
5.6	Identifikace populistické rétoriky a tendencí	73
6	Závěr.....	78
7	Seznam zdrojů	82
8	Resumé	109

1 Úvod

Předkládaná diplomová práce, jejíž název je hybridizace středoevropských politických režimů, se bude zabývat koncepty demokratického úpadku a neliberálního obratu, a tím, jaké konkrétní projevy lze pozorovat v zemích Visegrádské čtyřky. Pro snazší orientaci v odkazované literatuře je třeba zmínit, že termín demokratický úpadek bývá anglickou literaturou označován jako *democratic backsliding*¹ a neliberální obrat pak vychází z termínu *illiberal turn*. Pro udržení přehlednosti práce jsem se ovšem rozhodla užívat těchto českých termínů. Oba pojmy odkazují na sadu dílčích kroků, které určitým způsobem degradují či eliminují stávající demokratické instituce². Vedou k postupné změně režimu a v konečném důsledku znamenají oslabení stávajícího liberálně-demokratického charakteru státu (Bermeo 2016: 5-6; Hanley – Vachudová 2018: 278). Obecně lze takové kroky definovat také jako změny týkající se formálních i neformálních pravidel, které snižují či omezují možnosti občanů, ale i konkrétních subjektů či politických stran, uplatňovat určité svobody (Jee – Lueders – Myrick 2019: 3). Na počátku považuji za nezbytné vysvětlit, proč je teoretický základ práce tímto způsobem specifikován, proč práce nepracuje s klasickou teorií hybridních režimů a v neposlední řadě proč jsou k analýze vybrány zmíněné země.

Vědci se shodují (Bermeo 2016: 6; Jee – Lueders – Myrick 2019: 2; Mechkova – Lührmann – Lindberg 2017: 162, 166; Surowiec – Štětka 2020: 2), že postupem času dochází k proměně způsobů, které vedou k proměně liberálního a demokratického charakteru některých států. Konkrétně jsou zmiňovány tyto změny primárně v souvislosti se střední a východní Evropou, ale také Latinskou Amerikou. Namísto velkých volebních podvodů a celostátních převratů se daní představitelé soustředí na dlouhodobější a méně viditelné strategie, které mohou

---

¹ Například Waldner a Lust (2018: 95) se zaměřují i na samotný termín *backsliding*. Ten odkazuje k relativně jemným a postupným změnám a obecně znamená zhoršení kvalit spojených se správou věcí veřejných v jakémkoliv režimu.

² Bermeo (2016: 5) uvádí, že tyto instituce bývají chápány a definovány široce, a tím pádem jich je větší množství. Jedná se obecně o ty, které podporují stávající demokratický systém. Můžeme sem tedy řadit například i instituce, které občanům pomáhají formulovat jejich preference.

mít i zcela legální charakter. Obecně tedy změna spočívá v tom, že není možné identifikovat jeden konkrétní okamžik, který lze jednoznačně s proměnou režimu spojit. Zmíněné koncepty demokratického úpadku a neliberálního obratu tyto změny reflektují, a proto jsou v současné době k takovému výzkumu vhodnější než klasické teorie hybridních režimů.

Hybridní režimy lze pojmut dvěma způsoby. První z nich vychází z dichotomického vnímání a hybridní režim je chápán jako neúplná demokracie či neúplné autoritářství. Druhý přístup pak s hybridními režimy pracuje již jako se svébytnou kategorií, která stojí na stejné úrovni jako demokracie či autoritářství (Bílek 2015: 213-215). Celkově jsou však tyto přístupy a teorie zaměřené primárně na definiční znaky těchto režimů a nevěnují tolik pozornosti samotnému procesu změny či přechodu. Koncepty demokratického úpadku a neliberálního obratu se oproti tomu zaměřují právě na fázi procesu, která souvisí se zhoršením kvalit již stávající demokracie. V konečném důsledku tak mohou vést ke vzniku hybridního režimu, ačkoliv definování konečné fáze tohoto procesu je obtížné a nejasné, vzhledem k rozdílnosti projevů demokratického úpadku v praxi, ale i novosti konceptu jako takového (Brusis 2020: 13; Surowiec – Štětka 2020: 4).

Práce bude koncipována jako regionální a synchronní komparace, jejímž cílem je zjistit, která kritéria demokratického úpadku a neliberálního obratu jsou v jednotlivých zemích Visegrádské čtyřky naplněna a která nikoliv. Druhý cíl práce bude na první navazovat a bude věnován otázce, zda je u zkoumaných států, a tedy Česka, Slovenska, Polska a Maďarska, možné pozorovat obdobné proměny či dílčí vzorce demokratického úpadku, které lze z naplnění stanovených kritérií vyvodit.

Co se týče konkrétních aktérů ze zemí Visegrádské čtyřky, kteří jsou v rámci současné literatury věnující se demokratickému úpadku nejčastěji skloňováni, u Maďarska bývá pozornost věnována zejména politické straně Fidezs, která je dlouhodobě spjata se svým aktuálním předsedou a současným

premiérem Viktorem Orbánem (Cianetti – Dawson – Hanley 2018: 244-245; Rupnik 2012: 132). U Polska pak autoři poukazují na kroky a aktivitu politické strany Právo a spravedlnost, jejímž současným předsedou je Jarosław Kaczyński (Dawson – Hanley 2016: 29; Przybylski 2018: 52). V případě České republiky bývá zmiňována souvislost tohoto tématu se vzestupem strany ANO 2011, která je od svého počátku vedena současným českým premiérem Andrejem Babišem. Stejně tak je však poukazováno na některé tendence současného prezidenta Miloše Zemana (Dawson – Hanley 2016: 21; Hanley – Vachudová 2018: 276). V případě Slovenska pak bývá pozornost v rámci tohoto tématu věnována někdejšímu premiérovi Robertu Ficovi a politické straně Smer – sociálna demokracia, který dominoval slovenské politické scéně v posledních deseti letech (Bochsler – Juon 2020: 168; Buštíková – Guasti 2017: 169; Havlík – Hloušek 2020: 112).

Mezi teoretiky konceptu pak panuje relativní shoda na tom, že zemí Visegrádské čtyřky, která v degradaci liberálně-demokratické povahy státu došla nejdále, je v současné době Maďarsko (Bochsler – Juon 2020: 168; Mos 2020: 267-268). Důležité je ovšem zmínit, že jsou v rámci empirických studií zmiňováni i jiní než vládní aktéři, potažmo výše zmínění jedinci. Pozornost bývá zaměřována například i na populistické či krajně pravicové strany či uskupení vycházející z občanské společnosti, jejichž agenda může být vládními představiteli někdy přebírána či v nich nachází své spojence (Buštíková – Guasti 2017: 168-169). Tato diplomová práce se bude v souladu s tím věnovat jak vládním, tak nevládním aktérům.

Je třeba říci, že ačkoliv je empirických prací na toto téma poměrně mnoho, tak nevychází ze sdíleného a jednotného koncepčního rámce a tématu chybí univerzální konceptualizace (Jee – Lueders – Myrick 2019: 2). Souvislost je možné vidět i ve zmíněné proměně zaměření konceptu a celkově ve způsobech, kterými k demokratickému úpadku dochází. Zároveň mnoho prací vychází

z konkrétního kontextuálního případu³. Obecně však současné teorie skloňují obdobné, byť někdy široce definované znaky. Jedná se například o rozšiřování pravomocí aktérů, kteří drží výkonnou moc a oslabování vzájemné kontroly mezi jednotlivými složkami moci, postupné odepírání určitých občanských práv či svobod, omezování občanského aktivismu či společenského a politického pluralismu, omezování soudní moci, omezování nezávislosti médií, změnu volebních pravidel ve prospěch vládnoucí strany a podobně (Bušítková – Guasti 2017: 174; Hanley – Vachudová 2018: 279). Neliberální obrat a demokratický úpadek bývá obecně spojován i s dalšími fenomény, které se objevují i v zemích Visegrádské čtyřky. Zmínit můžeme například rostoucí míru populismu nebo nacionalistických odkazů v rétorice politiků, nedůvěru obyvatel v některé státní instituce a vzestup neobčanské společnosti⁴ (Bušítková – Guasti 2017: 166; Dawson – Hanley 2016: 26). Ostatně vzestup populistických aktérů bývá zmiňován i jako jeden z faktorů, v nichž lze spatřovat také příčinu uvedených změn. Populismus zároveň s koncepty demokratického úpadku a neliberálního obratu sdílí určitý antipluralistický apel, proto mu bude v práci taktéž věnována pozornost (Bauer – Becker 2020: 2-3). Pro kontext lze uvést, že v souvislosti se snížením kvality demokracie bývá v odborné literatuře věnován prostor i Evropské unii či finanční krizi, ačkoliv těmto tématům se práce primárně věnovat nebude (Bochsler – Juon 2020: 181).

Diplomová práce bude kvalitativní studií, která bude, jak již bylo zmíněno, koncipována jako regionální a synchronní komparace. Teoretická část práce bude věnována zmíněným konceptům a definičním znakům, které jsou v rámci tohoto konceptu nejčastěji skloňovány. Na základě teoretické části stanovím vlastní kritéria demokratického úpadku, která následně specifikuji a objasním, jakým

---

³ Ačkoliv je téma hojně skloňováno v souvislosti se státy střední a východní Evropy, není omežováno pouze na tento region. Studie se zaměřují například i na státy Latinské Ameriky (Surowiec – Štětka 2020: 2).

⁴ Pojem neobčanská společnost vychází z anglického termínu *uncivil society*. Kopecký a Mudde (2003: 10-11) zmiňují rozdílný přístup autorů v otázce stěžejních prvků rozlišení skupin občanské a neobčanské společnosti. Nejčastěji však termín odkazuje k uskupením, která se staví proti pluralitě, společenské rozmanitosti či demokratickému charakteru státu a mohou určitým způsobem pracovat s násilím.

způsobem bude v rámci jednotlivých států hodnocena jejich aplikace. Analytická část práce pak bude věnována samotné aplikaci těchto kritérií na vývoj a změny v politických systémech zemí Visegrádské čtyřky v posledních zhruba deseti letech⁵. Státy Visegrádské čtyřky, a tedy Česko, Slovensko, Polsko a Maďarsko, byly vybrány z několika důvodů. Kromě geografické blízkosti se jedná o země, které sdílejí určité charakteristiky a v nedávné minulosti procházely obdobným vývojem. Ve všech případech se jedná o parlamentní republiky, které mají zkušenosti s komunistickou minulostí i následnou post-komunistickou transformací. Země zároveň spojuje i společný vstup do Evropské unie⁶, ke kterému došlo v roce 2004.

V souvislosti s politickými režimy střední a východní Evropy, a tedy i se státy Visegrádu, je téma demokratického úpadku v posledních letech často skloňováno, a to při realizaci či snaze o realizaci takových politik, které bývají označovány za neliberální či ne plně demokratické. Tyto kroky se pak odlišují jak v rozsahu, tak v obsahu (Dawson – Hanley 2016: 21, 25). Ačkoliv se autoři shodují na tom, že neexistují jasné empirické důkazy pro tvrzení, že by celý tento region procházel komplexní, systematickou a jednoznačnou změnou, která vede k celkovému zhoršení kvality demokratické povahy státu, někteří vědci si všimají obdobných tendencí či vzorců, které je možné u států v regionu identifikovat (Bochsler – Juon 2020: 173; Hanley – Vachudová 2018: 276-277). Ze stejného předpokladu vychází i tato diplomová práce. Její ambicí není státy Visegrádské čtyřky homogenizovat z hlediska zkoumaných konceptů a aplikovaných kritérií, ale spíše se zaměřit na dílčí tendence a změny v jednotlivých státech a posoudit, zda je možné pozorovat obdobné prvky.

---

⁵ Jedná se o časové období, které je autory zmiňováno právě v souvislosti s viditelnějším demokratickým úpadkem či regresí nejen ve střední a východní Evropě (Dawson – Hanley 2019: 710; Jee – Lueders – Myrick 2019: 26).

⁶ Někteří autoři uvádí, že je možné pozorovat souvislost mezi demokratickým úpadkem a vstupem států středovýchodní Evropy do Evropské unie. Například Bochsler a Juon (2020: 167, 174) uvádí, že tento trend souvisí s absencí demokratických zásad a pobídek, na které byl před vstupem ze strany Evropské unie kladen důraz.

2 Vymezení a definování konceptů demokratického úpadku a neliberálního obratu

Ačkoliv je termín demokratického úpadku či neliberálního obratu v akademické a vědecké literatuře posledních let hojně skloňován a narůstá zájem o studium těchto konceptů, sdílená a jednotná konceptualizace stále chybí (Bermeo 2016: 5; Cianetti – Hanley 2021: 67; Jee – Lueders – Myrick 2019: 3). Autoři se jednoznačně neshodují nejen na konceptualizaci termínů či definičních znacích, na širších faktorech či společenských a politických podmínkách, které s jeho výskytem souvisí, ale ani na tom, s jakými konkrétními projevy je lze primárně spojovat. Jak již bylo řečeno v úvodu práce, dle Bermeo (2016: 5) demokratický úpadek ve svém základním a obecném významu odkazuje k oslabování či eliminaci demokratických institucí, které svou činností či samotnou existencí podporují stávající demokratický charakter státu. Vzhledem k tomu, že takto definovaných institucí je v demokratickém státě poměrně mnoho, termín instituce je zde chápán široce a neodkazuje pouze k institucionalizované formě. Stejně různorodě mohou být ovšem definováni i jednotliví aktéři, kteří onen úpadek chtějí iniciovat (Surowiec – Štětka 2020: 4).

Dimitrova (2018: 258) navazuje na definiční pojetí Bermeo, které je zmíněno v předchozím odstavci. Uvádí, že k demokratickému úpadku dochází, pokud exekutivní aktéři systematicky navrhují a provádí opatření jak formálního, tak i neformálního charakteru, která jim obecně umožňují ovládat konkrétní situace a zmocnit se organizační struktury státu, narušit rovnováhu sil a zvýšit kontrolu nad státními soudními institucemi. Zdůrazňuje, že pro koncept je stěžejní právě snaha o regulaci neformálních norem a personálního obsazování státních institucí na principu výhodnosti pro vládní aktéry. Zaměření se na neformální jednání a neformální vztahy může poskytnout komplexnější obraz pro pochopení výskytu určitých společenských či politických jevů. V souladu s tímto postojem Baez-Camargo a Ledeneva (2017: 49-51) při pohledu na korupci v Rusku, Mexiku a Tanzanii zdůrazňují právě neformální sítě a zakořeněné zvyklosti neformálního charakteru, které brání odstranění korupce, a to navzdory přijetí více či méně

rozsáhlejšího antikorupčního právního rámce a ustavení orgánů, které mají onu korupci kontrolovat a regulovat.

Absence sdílené konceptualizace demokratického úpadku úzce souvisí s proměnou charakteru a projevů konceptu, respektive s jeho novostí. Bermeo (2016: 6-7) v této souvislosti uvádí, že formy demokratického úpadku se od konce studené války výrazně změnily. Namísto rozsáhlých exekutivních a vojenských převratů nebo rozsáhlých volebních podvodů, jsou nynější formy úpadku méně viditelné. Nedochozí tedy v takové míře k jednoznačnému předání výkonné moci, které může být doprovázeno i užitím násilí a k volebním podvodům, u nichž je typické rozsáhlé a viditelné zastrašování opozičních aktérů a politických stran či kupování volebních hlasů⁷ (Knott 2018: 356; Mechkova – Lührmann – Lindberg 2017: 166).

Autoři tedy obecně zdůrazňují, že se nejedná o rozsáhlou a jednorázovou akci, která ve svém důsledku vede k náhlé a překotné změně režimu. Jednotlivé projevy se naopak čím dál tím více pojí s dlouhodobější strategií. Pro demokratický úpadek posledních zhruba deseti let se tedy stává typická taková forma, která čítá sadu akcí, jež jsou realizovány postupně a jsou zcela legálního charakteru. Luo a Przeworski (2019: 4-5) v souladu s tím zmiňují, že demokratický úpadek může jít cestou přijímání legálních opatření a nelze jej automaticky spojovat s porušováním ústavnosti. Přijímání takových opatření pak může být ospravedlňováno právě jejich na první pohled patrnou shodou s demokratickými normami. Tato opatření pak nevedou k zániku demokratické povahy státu jako takové, ale k určité regresi. Jejich dopad však může být rozpoznatelný až poté, co se plně projeví účinky. Na rozdíl od tradičních forem se tedy novější formy úpadku řídí zcela odlišným vzorem a jsou navíc schopny

---

⁷ Mechkova, Lührmann a Lindberg (2017: 166) uvádí, že studovat podmínky týkající se proměny charakteru voleb je jednodušší a lépe viditelné než podmínky týkající se zbývajících projevů demokratického úpadku.

ovlivnit širší škálu zemí⁸ (Jee – Lueders – Myrick 2019: 2). Ačkoliv, jak již bylo řečeno v úvodu, demokratický úpadek může ve svém důsledku souviset s postupným posunem politického společenství směrem k hybridnímu režimu, jedná se o proces, který se odlišuje od klasického přechodu státu, například mezi demokracií a autoritářským režimem (Brusis 2020: 13; Hanley – Vachudová 2018: 278; Waldner – Lust 2018: 94-95).

Autorská trojice Jee, Lueders a Myrick (2019: 2-3, 7) se věnuje zmíněnému problému ohledně koncepčního zmatku, který se demokratického úpadku dotýká a jako jeho důvod uvádí dvě okolnosti. První z nich je absence definic samotného demokratického charakteru režimu, což vede k definicím úpadku, které jasně nespecifikují jeho základní projevy. Jako nedostatečné vidí i definice demokratického úpadku odvozené z ukazatelů či faktorů, které jsou používány i k jeho měření. Sami poté přichází s definicí demokratického úpadku, která zdůrazňuje změny jak formálních, tak neformálních pravidel⁹, které ve své podstatě tvoří stávající politické společenství. Tyto změny v konečném důsledku vedou ke snížení schopnosti či celkovému omezení daného společenství zaručit občanům tři základní svobody. Těmito svobodami jsou: svoboda volby, absence tyranie a rovnost. Autoři dodávají (Jee – Lueders – Myrick 2019: 17), že demokratický úpadek nastává, pokud aktér jedná s cílem trvalé změny pravidel hry, například co se týče volebních pravidel, pravidel fungování legislativních institucí či soudů a takové změny vedou k asymetrii. Jak však bude uvedeno později, ne každou takovou změnu lze automaticky spojovat s demokratickým úpadkem, jelikož se úpadek v jednotlivých státech může řídit odlišným vzorem a dílčí projevy je třeba vnímat v kontextu celkové proměny režimu.

---

⁸ Jee, Lueders a Myrick (2019: 2) poukazují na to, že nové formy demokratického úpadku lze pozorovat i u zemí, které mají silné demokratické instituce. Tradiční formy úpadku pak spojují primárně se změnou režimu v zemích s nižší či střední úrovní ekonomického rozvoje.

⁹ Změna formálních pravidel se týká obecně psaných norem a postupů a změna neformálních pravidel pak nepsaných norem, které formulují určité standardy vhodného chování (Jee – Lueders – Myrick 2019: 16).

Obdobným způsobem ke konceptualizaci přistupují Waldner a Lust (2018: 95). Zaměřují se na význam samotného termínu úpadek, který bývá v anglické literatuře označován jako *backsliding*. Definují jej obecně s odkazem na zhoršení kvalit spojených se správou věcí veřejných. Demokratický úpadek pak definují v souvislosti s degradací alespoň dvou ze tří dimenzí demokratické správy věcí veřejných. Těmito třemi dimenzemi jsou: soutěživost, participace a odpovědnost. Luo a Przeworski (2019: 3) zmiňují taktéž tři dimenze demokracie, které jsou demokratickým úpadkem ohroženy či minimálně oslabeny, a to jsou soutěživé volby, právo na svobodu slova a sdružování a vládu práva.

Neliberální obrat pak podle Bušíkové a Guasti (2017: 166-168, 171) označuje již trvalou změnu charakteru režimu. Ke konceptu přistupují specifickým způsobem a odlišují již zmíněný neliberální obrat a neliberální odchylky¹⁰. Neliberální odchylky chápou jako dočasné a epizodické změny. Zda daný stát dosáhl plnohodnotného neliberálního obratu, pak spočívá v naplnění stanovených kritérií. Prvním z nich je rozšiřování působnosti a pravomocí aktérů výkonné moci a snaha o koncentraci moci, což souvisí také s omezováním její kontroly. Druhým kritériem je narušování suverenity lidu, což souvisí konkrétně se snahou o omezení deliberace a vylučováním určitých skupin z podílu na moci. Třetím kritériem je pak podmínka, že daná politická strana či aktér, kteří ony změny iniciují, zvítězí minimálně ve dvou po sobě jdoucích volbách. Teprve stát, který naplňuje všechna tři kritéria, dosahuje podle autorek plnohodnotného neliberálního obratu.

Demokratický úpadek ve svém základním významu, stejně jako přechod mezi jednotlivými typy režimu, označuje určitý pohyb. Ten ovšem nelze omezovat pouze na pohyb směrem dopředu či dozadu. Cianetti a Hanley (2021: 68) tak zdůrazňují, že ono zaměření se na lineární pohyb dozadu či dopředu je problematické, a to nejen pro analýzu, jelikož existují i takové státy, jejichž vývoj

---

¹⁰ V anglické literatuře jsou neliberální odchylky označovány termín *illiberal swerves*.

je nepravdělný nebo protichůdný vzhledem k charakteru jednotlivých změn. Dodávají tak, že jednotná a plošná aplikace konceptu demokratického úpadku zužuje jeho analytický obsah. Autoři stejně tak poukazují na to, že ani jednotlivé projevy úpadku, které jsou akademickou literaturou definovány jako jeho součást, nelze brát výhradně a jednoznačně. Dodávají, že ačkoliv za počáteční bod demokratického úpadku bývá považován volební úspěch populistických aktérů, reálně může taková skutečnost značit i jiný vývoj, než jaký lze podle teorií očekávat (Cianetti – Hanley 2021: 72–76).

Takovým způsobem demokratický úpadek pojímá i Knott (2018: 355-356) a dodává, že se nejedná o jednoznačný proces, který se všech států dotýká stejným způsobem. Stejně jako nemusí být pravidlem, že by ve všech případech vedl k posunu směrem k hybridnímu režimu stejných charakteristik. Naopak uvádí, že onen úpadek může nabývat různých rychlostí a vést k různým koncovým formám režimu. Obdobně argumentuje Brusis (2020: 13) a zmiňuje, že definování konečné fáze demokratického úpadku je obtížné, a to vzhledem k postupnému charakteru jednotlivých změn, ale také celkové novosti konceptu. Dodává, že termín demokratický úpadek je ze své podstaty zaměřený na samotný proces a zůstává tedy otevřenější vzhledem ke konečnému stavu.

Jak je tedy z této kapitoly patrné, demokratický úpadek a neliberální obrat, jakožto plnohodnotná a trvalá změna režimu, jsou nejednotné koncepty, které zároveň v posledním desetiletí budí velký zájem vědců. Absence sdílené konceptualizace a převaha empirických prací či prací s vlastním koncepčním pojetím (Buštíková – Guasti 2017; Bochsler – Juon 2020; Dimitrova 2018; Hanley – Vachudová 2018; Jee – Lueders – Myricks 2019) vede k tomu, že je velké množství projevů literaturou označováno za součást demokratického úpadku. Ačkoliv se konceptualizace pojí se značnou nejednoznačností, autoři shodně zmiňují obdobné, byť široce definované, znaky. Širší záběr tohoto pojetí má však za následek opět nejednoznačnost ohledně toho, které konkrétní a dílčí změny lze

s konceptem spojovat a které nikoliv. Tyto široce definované kategorie, včetně dílčích projevů, budou představeny v následující kapitole.

2.1 Projevy demokratického úpadku a neliberálního obratu

Jak již bylo řečeno, na dílčích a konkrétních projevech, které se s demokratickým úpadkem pojí, nepanuje jasná shoda. Lze však nalézt určité kategorie, které jsou autory obdobně skloňovány a které jsou definovány poměrně široce. Jednou z takových kategorií je obecně rozšiřování pravomocí a pole působnosti aktérů výkonné moci¹¹ a současně s tím snaha o oslabování kontroly a dohledu nad výkonnou mocí. Aktér či subjekt, u kterého jsou tyto snahy patrné, tedy v tomto ohledu usiluje o koncentraci politické či ekonomické moci s tím, že se zároveň snaží o snižování kontroly, a to jak ústavní, tak institucionální (Hanley – Vachudová 2018: 279; Wodak 2019: 199). Wodak (2019: 199) v tomto ohledu uvádí, že právě existence systému kontrol mezi jednotlivými složkami moci, jejichž cílem je chránit stát a společnost před možným zneužitím konkrétní funkce, je jedním z nejdůležitějších kritérií pro existenci liberální demokracie. Taková strategie pak tedy může vést k degradaci systému vzájemné kontroly moci výkonné, soudní a legislativní, a to v závislosti na původním nastavení daného režimu. V kontextu tohoto projevu bývají prováděny také institucionální změny. Ty mimo jiné cílí na omezování moci opozičních uskupení či omezení možností pro vyjádření jejich preferencí a zájmů (Bermeo 2016: 10-11; Jee – Lueders – Myrick 2019: 12-13).

Ačkoliv je tento projev zmiňován nejčastěji, samotné snahy o koncentraci moci a navyšování pravomocí aktérů výkonné moci jsou však k identifikování demokratického úpadku nedostatečné. Ohrožení liberálně-demokratického charakteru státu je třeba zkoumat v kombinaci i s dalšími změnami (Cianetti – Hanley 2021: 71). Takto argumentuje i Knott (2018: 357) a tvrdí, že je třeba jít nad rámec výše zmíněných strategií, a politik formálního charakteru. Neformální

---

¹¹ Anglickou literaturou bývá tato forma označována termínem *executive aggrandizement*.

faktory pak spojuje například se snahou politických či ekonomických elit zasahovat do složek moci, které jim nepřísluší. Takové praktiky ve svém pojetí demokratického úpadku zmiňují i Jee, Lueders a Myrick (2019: 13-14), a to v souvislosti s tím, když je do tvorby politik a do kapacit státu zasahováno nevolenými aktéry, kteří se touto cestou snaží prosadit svůj osobní či obchodní zájem.

Przybylski (2018: 56-58), který se zaměřuje na demokratický úpadek v Polsku, v souvislosti s koncentrací moci zmiňuje také snahy o centralizaci¹² státu a vznik určité duality moci. K tomu dochází, když se dominantní strana pokouší o napojení na státní a vládní struktury státu obdobně, jako tomu bylo za komunistické éry. Przybylski (2018: 59) zmiňuje také strategii, která souvisí se snahou o snižování kontroly moci soudní, a to je omezování pravomocí nezávislých soudů. Konkrétně se může jednat o ustavování nových soudních těles v rámci systému, přičemž jmenování jejich členů náleží právě výkonným aktérům a dané politické reprezentaci. Takové soudní těleso pak může ze svých pravomocí ovlivňovat další, zpravidla nižší soudní instance.

Konkrétní projevy, které souvisí s omezováním soudní moci, jsou však různorodější. Tato kategorie je taktéž hojně skloňována, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole v souvislosti s definicemi a konceptualizací demokratického úpadku (Bochsler – Juon 2020: 170; Dimitrova 2018: 258; Jee – Lueders – Myrick 2019: 17; Hanley – Vachudová 2018: 279). Obecně se tedy jedná o snahy o omezování soudní moci a jejím dohledem nad mocí výkonnou, omezování pravomocí a působnosti soudců či dosazování loajálních osob do čela soudních instancí.

---

¹² Decentralizaci považuje Przybylski (2018: 62-63) za nejdůležitější protiváhu rostoucího neliberalismu a rozpínivosti státu v Polsku. Zmiňuje silné místní vlády, které se jeví jako kontrola ústřední vlády.

Dalším z projevů demokratického úpadku a neliberálního obratu je nejen strategické manipulování s volbami, ale i obecně snaha o narušování soutěživého, svobodného či spravedlivého charakteru voleb (Knott 2018: 357; Luo – Przeworski 2019: 6). Takové projevy jsou obecně spojeny se sadou dílčích kroků, jejichž cílem je snaha o to, naklonit si podmínky ve svůj prospěch. Jak již bylo řečeno, namísto velkých volebních podvodů je pro demokratický úpadek v současné době charakterističtější dlouhodobost a strategické¹³ plánování vztahující se k těmto změnám. K manipulaci volební soutěže tak zpravidla nedochází pouze v bezprostřední blízkosti konání dne voleb. K narušení soutěživého charakteru voleb může navíc docházet i bez toho, aniž by byly narušeny či změněny samotné volební mechanismy a formální normy, byť formální změna volebních pravidel ve prospěch aktéra, který jej iniciuje, je taktéž jedním z projevů demokratického úpadku. Cílené změny pak mohou být směřovány jak k ovlivnění pravidel aktivního, tak i pasivního volebního práva (Jee – Lueders – Myrick 2019: 11-12; Waldner – Lust 2018: 95).

Co se týče dalších projevů, Bermeo (2016: 13-14) zmiňuje například omezování přístupu opozice k médiím, využívání vládních prostředků na permanentní kampaně, omezování registrace voličů, změny hranic volebních okrsků a podobně. Bílek (2017: 345) uvádí, že míra volební soutěživosti je ovlivněna především méně viditelnými faktory represe. Jedná se například o cenzuru médií a snahu o vyloučení opozičních aktérů z voleb, a to na základě nesplnění formálních a legálních pravidel.

V souvislosti s tím lze zmínit další z obsáhlejších kategorií projevů demokratického úpadku, která je zaměřena na média a obecně mediální sféru. Tyto strategie mohou být spojeny s řadou dílčích kroků a rozhodnutí, jejichž zaměření může cílit na nejrůznější změny v rámci mediální sféry. Může se jednat obecně o zásahy nejen do veřejnoprávních, ale i do soukromých médií, které souvisí

---

¹³ Bermeo (2016:13) uvádí, že strategickou manipulaci s volbami lze vysvětlit i jakožto důsledek nárůstu monitorování voleb.

s úpravou podmínek pro jejich fungování a omezováním jejich nezávislosti. Konkrétním projevem může být také omezování přístupu opozičních uskupení k médiím, zamezování možnosti formulace jejich preferencí a zájmů a naopak využívání médií vládními aktéry ve svůj vlastní, zpravidla stranický, prospěch. Ony strategie však mohou souviset také s personálními otázkami, konkrétně tedy dosazování loajálních osob do správních či kontrolních orgánů, které na veřejnoprávní média dohlíží. V tomto ohledu je možným krokem také ustavování zcela nových orgánů, obdobně jako v případě omezování nezávislosti soudní moci. Dalším projevem této kategorie pak může být cílené zpochybňování relevance informací, které konkrétní média poskytují či zpochybňování relevance médií jako takových. Lze také zmínit například zpřísnování finančních podmínek pro soukromá či zahraniční média (Bílek 2017: 348; Jee – Lueders – Myrick 2019: 14; Luo – Przeworski 2019: 4; Przybylski 2018: 60; Surowiec – Kania-Lundholm – Winiarska-Brodowska 2020: 32-34).

Ohrožení svobody médií v souvislosti s demokratickým úpadkem může podle Surowiece a Štětky (2020: 1) vyplývat i z jejich skupování mocnými obchodními oligarchy. Ti tato média skupují za účelem propagace či ochrany svých obchodních, popřípadě i politických zájmů. Mechkova, Lührmann a Lindberg (2017: 166-167) zmiňují, že takové projevy pak mohou být oproti výše zmíněným hůře rozpoznatelné, konkrétně například míra, do jaké jsou média skutečně kritická, co se týče podávání relevantních informací ohledně vládní politiky. Jako konkrétní příklady projevů pak dále zmiňují vládní cenzuru médií, neoficiální vládní obtěžování kritických novinářů či zužování politických názorů povolených v médiích.

Další z kategorií projevů demokratického úpadku a neliberálního obratu je vymezování se vůči konkrétním skupinám v rámci daného státu či snaha o jejich vyloučení z podílu na moci. Daná skupina může být definována nábožensky, etnicky, sociálně, ale i sexuálně, přičemž se jedná o ryze kontextuální záležitost. Označení takové skupiny, vůči níž se daní aktéři vymezují, vychází ze specifické

situace daného státu a jeho historické, politické či ekonomické zkušenosti. Takové skupiny pak nebývají v rámci společnosti daného státu chápány jako součást suverénního obyvatelstva, avšak názory na to, kdo takové obyvatelstvo tvoří a kdo nikoliv, se mohou v čase měnit. Z této podstaty pak demokratický úpadek může souviset i se snahou o snižování politického či společenského pluralismu (Bauer – Becker 2020: 1; Buštíková – Guasti 2017: 168).

Mechkova, Lührmann a Lindberg (2017: 166) uvádí, že podmínky týkající se svobody projevu a svobody sdružování se obecně ukazují v rámci demokratického úpadku jako nejvíce znepokojující. Vědci si ovšem všimají i zčásti opačného projevu, který se s demokratickým úpadkem pojí, kdy se daní aktéři zaměřují na spolupráci se skupinami neobčanské společnosti. Jedná se o segment či segmenty společnosti, které jsou vůči povaze režimu pozitivně nakloněny (Bílek 2017: 347). S nimi sdílejí určité názory a obecně nastolovaná témata, na základě čehož se z nich mohou stát i jejich spojenci. Buštíková a Guasti (2017: 168-169) zmiňují, že neobčanská společnost je důležitým spojencem politických vůdců zejména v polském a maďarském kontextu.

3 Demokratický úpadek v kontextu střední a východní Evropy

Demokratický úpadek či neliberální obrat je hojně skloňován právě v souvislosti se státy střední a východní Evropy, ačkoliv se jednotliví autoři neshodují na hodnocení stavu jednotlivých států či na tom, zda je tento fenomén všudypřítomný v rámci regionu (Bochsler – Juon 2020: 167; Buzogány – Varga 2018: 812; Cianetti – Dawson – Hanley 2018: 243; Dimitrova 2018: 257; Havlík 2019: 369; Rupnik 2012: 132). Cianetti a Hanley (2021: 69) dodávají, že právě země tohoto regionu hrály klíčovou roli u vzestupu paradigmatu demokratického úpadku a jeho výzkumu. Shodným bodem však zůstává tvrzení, že nejnaléhavější situace je aktuálně v Maďarsku¹⁴ a v Polsku (Bušítková – Guasti 2017: 170; Cianetti – Dawson – Hanley 2018: 245; Dawson – Hanley 2016: 21; Hanley – Vachudová 2018: 276). Co se týče důvodů a obecně společenských, politických či ekonomických podmínek, které výskytu takových fenoménů nahrávají, autoři zmiňují různé faktory či události a ani v tomto ohledu mezi nimi nepanuje jednoznačná shoda.

Dawson a Hanley (2019: 710) uvádí, že státy střední a východní Evropy zažívají v posledních zhruba deseti letech formu demokratické regrese a naznačují, že zakořeněnost liberálně-demokratického charakteru států ve střední a východní Evropě byla méně pevná, než se zpočátku předpokládalo. Obdobně argumentuje Dimitrova¹⁵ (2018: 258-261) která zmiňuje přílišný důraz na institucionální stránku a formální stránku politických institucí při transformaci států po roce 1989. Uvádí, že rychlá demokratizace v postkomunistických zemích byla poháněna elitou a když kandidátské státy přistoupily po roce 2004 do Evropské unie, tak byl oficiálně přijat jejich status plnohodnotných demokracií. Dodává však, že při transformaci byla dominantní vedoucí role elit, a to jak domácích,

---

¹⁴ Cianetti, Dawson a Hanley (2018: 245) zmiňují, že dynamika vývoje v Maďarsku a Polsku směřuje k formě hybridního režimu, nikoliv však k přechodu z demokracie na autokracii, jak je možné pozorovat při klasických vojenských či exekutivních převratech.

¹⁵ Dimitrova (2018: 259) zmiňuje výchozí bod svého textu v práci Charlese Tillyho, který rozlišoval demokracii vyvíjející se po staletí a demokracii, která byla vytvořena v krátkém čase a obecně zdůrazňoval interakci státu a občanů, jelikož instituce mají smysl pouze tehdy, pokud odráží širší politické a společenské vztahy.

tak zahraničních, a tvorba vnitrostátních institucí se nesla v duchu pouze malého příspěvku občanů. Demokratizaci tak lze hodnotit jako elitní, a to i přes to, že v jejích počátečních fázích transformace hrály roli masové protesty.

Surowiec a Štětka (2020: 1), Jee, Lueders, Myrick (2019: 26) či Bauer a Becker (2020: 1) v souvislosti s konceptem demokratického úpadku zároveň zmiňují, že jej nelze vnímat pouze v kontextu regionu střední a východní Evropy. Dodávají, že se jedná o určitý globální posun vedoucí k poklesu demokratických kvalit. Stejně tak koncept vnímají i Mechkova, Lührmann a Lindberg (2017: 162), kteří skloňují určitou formu globální demokratické recese. Také Cianetti a Hanley (2021: 66) dodávají, že obavy z demokratického úpadku přesahují nově demokracie třetí vlny, jelikož je možné úpadek pozorovat i v déle zavedených demokraciích.

Bochsler a Juon (2020: 168-169) však do určité míry nesouhlasí s pesimistickými postoji autorů, které se týkají střední a východní Evropy a celkového zhoršení demokratických kvalit jednotlivých států. Jejich výzkum, založený na datech z demokratického barometru¹⁶, totiž naznačuje, že se nejedná o obecný a všudypřítomný trend směřující ke zhoršení kvality demokratické správy věcí veřejných ve zmíněných regionech. Zmiňují ovšem konkrétní oblasti, ve kterých je demokratický pokles skutečně znatelný, a to napříč různými státy. Hovoří například o znepokojujícím stavu svobody tisku, právního státu či transparentnosti v Maďarsku, České republice či na Slovensku. Uvádí tedy, že výsledky jejich analýzy se neshodují s pesimistickými výsledky autorů, které se týkají celkového stavu demokracie ve zkoumaných regionech, ačkoliv zároveň uznávají i omezení své analýzy, které se týká zejména časového období využitých dat (Bochsler – Juon 2020: 173).

---

¹⁶ Demokratický barometr pracuje s konceptem kvality demokracie, který lze vztáhnout pouze na ty politické režimy, které splňují minimální demokratická kritéria. Například pro výzkum hybridních režimů, které taková kritéria nesplňují, je koncept kvality demokracie nevhodný (Bochsler – Juon 2020: 169; Democracy barometer nedatováno).

Obdobný pohled zmiňují Cianetti a Hanley (2021: 70, 77). Uvádí, že i když v zemích jako je Maďarsko či Polsko koncept demokratického úpadku zachycuje znepokojivou realitu a ačkoliv region středovýchodní Evropy zažívá určitou formu demokratického poklesu, je třeba při výzkumu konkrétních zemí brát v úvahu rozdílnou dynamiku vývoje a možnost, že tento vývoj není čistě lineární. Dodávají tak, že i v regionech, kde je stav demokracie znepokojující, je přechod k hybridnímu nebo dokonce k autoritářskému režimu nepravděpodobný a taková tvrzení tedy jsou jednoznačným pravidlem. Jednotlivé země se řídí odlišnými vzory a dynamika jejich vývoje neobsahuje pouze lineární vzory, které je možné spatřovat u zemí, které jsou skloňovány nejčastěji, tedy u Maďarska a Polska. Dodávají tak, že i před shodujícími se prvky, které se objevují v různých zemích regionu, je třeba rozlišovat jejich rozsah a věnovat se celkovému kontextu, protože nemusí nutně znamenat to stejné.

3.1 Vysvětlení pro výskyt demokratického úpadku ve střední a východní Evropě

Co se týče vysvětlení výskytu neliberálních prvků, velká část vědeckých prací se zaměřuje na širší škálu okolností, které jsou spojovány s konceptem demokratického úpadku či neliberálního obratu, a které lze pozorovat ve střední a východní Evropě. Tyto okolnosti jsou politického, společenského, ale i ekonomického charakteru a obecně se jedná o fenomény, jejichž výskyt má spojitost s komunistickou minulostí daných států. Autoři jmenují například selhávání či slabost institucí, jejich nízkou úroveň zakořenění ve společnosti, selhávání při tvorbě širších a kohezních koalic, slabou politickou soutěž, zakrnělou občanskou společnost a obecně nízkou úroveň angažovanosti a veřejné diskuze, nedůvěru občanů v instituce, nedostatečnou reakci elit nebo zkorumpovanou a neúčinnou veřejnou správu (Cianetti – Dawson – Hanley 2018: 244; Dawson – Hanley 2016: 22, 26; Hanley – Vachudová 2018: 280; Roháč 2016: 1). Bušítková a Guasti (2017: 168) uvádí, že aktuální pokusy jednotlivých aktérů

o koncentraci moci¹⁷ navíc nejsou konkrétně pro region Visegrádské čtyřky ničím novým.

Cianetti, Dawson a Hanley (2018: 247-248) se věnují problematice konceptualizace demokratického úpadku v kontextu střední a východní Evropy a uvádí, že tento koncept předpokládá předchozí období úspěšné demokratizace. Zhruba do roku 2008 panovala jasná shoda na tom, že země střední a východní Evropy takové fáze demokratizace dosáhly, přičemž výsledky byly opírány o institucionální měření a faktory. Takový důraz na formální instituce může být ovšem v rozporu s jednáním v praxi. Autoři dodávají, že v tomto ohledu lze demokratický úpadek chápat jako pozůstatek pouze částečného a v některých ohledech chybného demokratického měření, kdy byly prováděny institucionální reformy bez širších celospolečenských procesů. Hanley a Vachudová (2018: 276) zároveň dodávají, že ačkoliv byl po pádu komunismu v regionu patrný demokratický pokrok, bylo možné postupně pozorovat rozdíly v tom, jak se vyvíjejí instituce či stranická soutěž.

Jednou z často skloňovaných okolností demokratického úpadku ve státech střední a východní Evropy je vstup těchto zemí do Evropské unie. Demokratizace regionu po roce 1989 byla považována za úspěch a vliv Evropské unie byl skloňován jako stěžejní v tom smyslu, že byl kladen důraz na předvstupní pobídky a podmínky. Ty zahrnovaly jednak základní politické principy, normy vztahující se k dodržování lidských práv a normy liberální demokracie či tržního hospodářství, ale i konkrétnější pravidla a principy, jako například důraz na dodržování práv menšin či decentralizaci, transparentnost a princip odpovědnosti při tvorbě politik. Podstata tohoto argumentu tedy obecně vychází z následné absence dodržování a kontroly principů či pobídek po vstupu

---

¹⁷ Zmiňují například nacionalistickou politiku Mečiara a snahu o vytvoření centralizovaného státu v případě Slovenska či opoziční smlouvu mezi ČSSD a ODS z roku 1998 v případě Česka (Buštíková – Guasti 2017: 168).

postkomunistických zemí, na které byl před vstupem kladen důraz (Bochsler – Juon 2020: 167; Dawson – Hanley 2019: 711-712).

Jiné vysvětlení pro vznik a rozšíření projevů demokratického úpadku pak přináší Buzogány a Varga (2018: 811), kteří se taktéž zaměřují přímo na region střední a východní Evropy. Souvislosti s tímto fenoménem pozorují v rozšiřování konzervativních intelektuálních sítí, které se staly vlivnými kolem roku 2010, a jejichž kritika pramení z deziluze ohledně fungování liberální demokracie a zejména neoliberalismu. Autoři uvádí (Buzogány – Varga 2018: 811-814), že myšlenka kapitalismu a neoliberalismu byla představována jako všelék v otázce přechodu zemí ze zmíněných regionů. Zmiňují, že přechod postkomunistických zemí se odehrával v době, kdy byl neoliberalismus obecně na vzestupu a mezinárodní finanční instituce, stejně jako další nefinanční organizace nabízely podporu těm politikům v regionu, kteří tuto myšlenku podporovali a hájili. Neoliberální myšlenky se však nedotýkaly pouze ekonomických, ale i politických a společenských otázek a byly užívány jako vodítka pro reformy v komplexních oblastech, jakými jsou například důchody, daně, zdravotnictví či veřejná správa. Dodávají, že ačkoliv se mnoho studií zaměřuje na koalice mezi starými a novými elitami v regionu, které následně přijaly neoliberální konsenzus, byla pouze malá pozornost věnována nesouhlasným hlasům.

Tyto nesouhlasné a konkurenční hlasy zmiňují i Dawson a Hanley (2019: 712). Uvádí, že při nástupu liberálních reformátorů k moci se uzavřely alternativní cesty rozvoje, představované například konzervativními či nacionálními elitami¹⁸. Dále zmiňují, že síly národního a sociálního konzervatismu ani po období liberálního konsenzu nevymizely a celý region byl charakteristický soužitím liberálních a neliberálních norem. Dodávají, že liberalismus ve střední a východní Evropě nespočíval pouze na malé společenské základně, ale i malé intelektuální základně, a jediné jasné myšlenky

---

¹⁸ Dawson a Hanley (2019: 713) dodávají, že demokracie v regionu střední a východní Evropy byla potenciálně zranitelná z důvodu obecné absence liberálně demokratických hodnot u jednotlivých politiků.

spojující liberální elity v regionu se týkaly jejich euro-atlantické orientace s vazbami na ekonomické postoje finančních institucí, jako je Světová banka nebo Mezinárodní měnový fond (Dawson – Hanley 2016: 21, 23, 25-26).

Mimo výše zmíněného bývá demokratický úpadek úzce spojován také s výskytem a vládou pravicových populistických stran, které přispívají k prohloubení společenské polarizace, a u kterých jsou patrné projevy skepticismu či nacionalismu (Hanley – Vachudová 2018: 281; Surowiec – Štětka 2020: 1). Bauer a Becker (2020: 2-3) uvádí, že populismus je stejně jako demokratický úpadek nejednoznačný pojem. Dodávají, že pokusy o reformy jsou v moderních politických systémech časté a není tedy výjimečné, že o provádění vlastních politik usilují i populistické vlády. To, co jejich reformy však odlišuje, a co je zároveň s demokratickým úpadkem spojuje, je jejich charakter, který je v zásadě antipluralistický a není otevřený pro rozdílné myšlenky a zájmy. Riedel (2019: 25) dodává, že aktuálně je populismus přítomný v hlavním politickém spektru ve všech zemích Visegrádské čtyřky.

K populismu, jakožto nejednotnému konceptu, lze přistupovat různými způsoby a jsou mu vědeckou literaturou připisovány různé rysy. Lze jej chápat jako tenkou ideologii, strategii, styl či diskurzivní rámec (Riedel 2019: 24). Ve většině případů však nabývá negativních konotací a je tedy typické, že jednotliví aktéři sami sebe za populisty zpravidla neoznačují a takové pojmenování odmítají (Laclau 2005: 3; Mudde – Kaltwasser 2017: 2-4). Stejně jako u konceptu demokratického úpadku, také u populismu převažuje literatura zaměřená na konkrétní případy spíše než na jeho teoretické základy. To je jeden z důvodů obtíží při stanovování společného a jednotného koncepčního rámce¹⁹. Obecná shoda však panuje na tom, že různé formy populismu spojuje odvolávání se k lidu a opovrhování elitou, přičemž se jedná o stěžejní definiční znak

---

¹⁹ V praxi totiž bývá populismus spojován se zcela odlišnými projevy, a to v závislosti na kontextu. Například v evropském prostředí je dáván do souvislosti s xenofobií a antiimigračními postoji a v Latinské Americe je spojován s klientelismem a špatným ekonomickým hospodařením (Mudde – Kaltwasser 2017: 2).

populismu. Prostřednictvím pojmu lid může být odkazováno jednak na celou populaci, ale také na konkrétní segment, například konkrétní národnostní či kulturní jednotku²⁰ (Deiwiks 2009: 1-2; Laclau 2005: 4; Muddle – Kaltwasser 2017: 5). V souvislosti s tím Mudde a Kaltwasser (2017: 6) populismus definují jako tenkou²¹ ideologii, která vidí společnost rozdělenou na dvě homogenní a antagonistické skupiny, a to čistý lid a zkorumpovanou elitu a tvrdí, že politika by měla být vyjádřením obecné vůle lidu.

Co se týče vztahu populismu vůči demokracii, názory vědců se rozcházejí. Někteří jej označují za škodlivý, jiní uvádí, že ve své podstatě smysl demokracie podporuje, a to tím, že umožňuje artikulaci či agregaci vyloučených požadavků a zájmů. Co se týče pozitivních účinků, prostřednictvím populismu se mohou do veřejného diskurzu dostat hlasy skupin, které se necítí být zastoupeny aktuální politickou elitou a může pomoci s integrací určitých segmentů společnosti do politické diskuze. Populismus ve svém důsledku může i pomoci zlepšit odezvu politické reprezentace a zvýšit demokratickou odpovědnost. Za negativní účinek populismu pak lze považovat to, že může být spojen s obcházením či narušováním ochrany práv menšin. Zároveň může vést k novému štěpení v rámci politického systému, což komplikuje proces vedoucí ke konsenzu a vzniku stabilních koalic (Mudde – Kaltwasser 2017: 78, 83). Liddiard (2019: 2) dodává, že ačkoliv populismus může pomoci zvýšit reprezentativnost demokratických systémů a odpovědnosti politiků, nelze opomíjet jeho negativní dopad na demokracii. Taktéž zmiňuje odmítavý přístup k pluralismu a opomíjení práv menšin, které nejsou chápány jako integrální součást kontextuálně definovaného lidu.

---

²⁰ Variabilitu a přízpusobivost populismu dokazuje fakt, že může být patrný jak u subjektů pravicových, tak i levicových. Zmíněné pojetí lidu jakožto národnostní či kulturní jednotky je spojováno primárně s pravicovým populismem. Levicový populismus pak operuje s pojmem lid v souvislosti s odkazem na konkrétní třídu či sociální základnu (Deiwiks 2009: 2). Vachudová (2020: 319) uvádí, že tento typ populismu, který nabývá třídního rozměru, lze pozorovat i v jižní Evropě.

²¹ Tenkou ideologií je populismus proto, že není schopen odpovědět na širší spektrum otázek, jako například liberalismus nebo socialismus. V praxi se tak objevuje v různých variacích ve spojení s komplexními ideologiemi (Mudde – Kaltwasser 2017: 6-7).

Mudde a Kaltwasser (2017: 80-82) tak uvádí, že populismus je v zásadě demokratický, ale je v určitém rozporu s liberální demokracií²². Populismus stojí na tom, že by vůle lidu neměla být nijak omezována a odmítá tak představy o pluralismu. Využívá tedy napětí, které je však pro liberální demokracii typické, protože se snaží nalézt rovnováhu mezi vládou na základě většinového principu a ochrany práv menšin. Autoři dodávají (Mudde – Kaltwasser 2017: 2), že nejvíce relevantní populističtí aktéři se mobilizují právě v liberálně demokratických systémech či v systémech, které o takové zřízení usilují. Podle Deiwiki (2009: 1) rodnou půdu pro populismus představuje zejména prostředí zastupitelské demokracie.

Vachudová (2020: 318-320) pak hovoří v souvislosti s demokratickým úpadkem v postkomunistickém regionu o specifickém typu populismu, konkrétně o etnopolismu, pro který je charakteristická argumentace o obraně lidu a obraně etnického původu, kultury, národa či náboženství. Etnopolismus považuje za určitou volební strategii, která je užívána k získávání voličů a koncentraci moci. Dodává, že je v tomto ohledu podobný etnickému nacionalismu s tím rozdílem, že je daleko pružnější, co se týče užívaných kategorií. Například kategorie nepřátel nemusí být ztotožňována pouze s vnitrostátní elitou, Vachudová (2020: 320) uvádí, že ji lze spojovat například s aktéry uprchlické či koronavirové krize.

Havlík (2019: 369-370) uvádí, že populismus může v kontextu střední a východní Evropy představovat určitou alternativu k dominantnímu liberálně demokratickému paradigmatu, která je spojena s vymezováním se vůči pluralismu či multipartismu. Zmiňuje však také rozdílnou povahu populismu v rámci regionu a uvádí, že populismus se zde neomezuje pouze na nativistické či konzervativní diskurzy, jako v případě Maďarska a Polska. Konkrétně rozvádí technokratickou

---

²² Autoři se věnují odlišení demokracie a liberální demokracie. Demokracii spojují s lidovou suverenitou a pravidlem, že rozhodnutí jsou přijímána na většinovém základě. Hlavní rozdíl mezi demokracií a liberální demokracií pak vidí v tom, že v rámci liberální demokracie jsou zřizovány nezávislé instituce, které jsou zaměřené na ochranu základní práva, jako je například svoboda projevu či ochrana menšin (Mudde – Kaltwasser 2017: 80-81)

a centristickou povahu populismu, kterou spojuje s hnutím ANO 2011 v České republice. Tuto různorodost populismu v kontextu střední a východní Evropy zmiňují i Hanley a Vachudová (2018: 281, 285), přičemž technokratický populismus spojují s tendencemi centrálně řídit stát a snahou o dosazování technokratů, odborníků a podnikatelů do vrcholných pozic státních orgánů.

V souvislosti s výskytem populismu v regionu lze zmínit také otázku migrační krize, která značně polarizovala společnost, kdy se populističtí lídři vyslovovali silně proti přijímání migrantů. Argumentace některých zemí střední a východní Evropy stála na možné bezpečnostní hrozbě, hrozbě teroristických útoků a nemožnosti migranty integrovat, a to i přes to, jak zmiňuje Bušítková a Guasti (2017: 171-172), že v minulosti země přijímaly a integrovaly migranty například z Bosny, Ukrajiny či Moldavska. Przybylski (2018: 61) v této souvislosti hovoří o zrodu mýtu vztahujícího se ke křesťanské tradici středoevropských národů, který se rozšířil v Polsku, České republice nebo na Slovensku, a který migranty chápe jako mobilizované síly útočící na tradice Evropy. Někteří autoři zmiňují i souvislost demokratického úpadku ve střední a východní Evropě s finanční krizí v roce 2008²³ či se snahami o ovlivňování vnitrostátní situace ze strany Ruska, ačkoliv širší shoda ohledně těchto faktorů není patrná (Bochsler – Juon 2020: 174; Cianetti – Dawson – Hanley 2018: 245; Surowiec – Štětka 2020: 3).

Ač lze tedy populismus spojit i s několika zmíněnými pozitivními faktory, ve většině případů si s sebou nese negativní, někdy až pejorativní konotace. S konceptem demokratického úpadku a neliberálního obratu jej spojuje především jeho obecně antipluralistický či antiliberální charakter. V současné době jej lze vnímat jako běžnou součást politického spektra států Visegrádské čtyřky, přičemž

---

²³ Hanley a Sikk (2016: 525, 529) v souvislosti s tím uvádí, že ačkoliv ekonomická krize zasáhla všechny státy střední a východní Evropy, tak každý v jiném rozsahu. Konkrétně se věnují právě finanční krizi v souvislosti se vzestupem stran anti-establishmentu, avšak na základě výzkumu uvádí, že tyto dva fenomény nelze jednoznačně spojit. Zmiňují však i jiné faktory, které lze se vzestupem těchto stran spojit, jako například rostoucí či přetrvávající korupci nebo rostoucí míru nezaměstnanosti.

se objevuje jak na opozičních, tak na vládních pozicích, avšak jeho konkrétní forma a projevy se odlišují.

4 Koncepční rámec demokratického úpadku pro analýzu zemí Visegrádské čtyřky

Jak již bylo zmíněno, demokratický úpadek a neliberální obrat jsou nejednotnými koncepty. Lze však nalézt takové projevy, které jsou odbornou literaturou skloňovány obdobně. Na jejich základě bude stanoven následující rámec, který bude sloužit pro analýzu zemí Visegrádské čtyřky (dále jen V4), a tedy Maďarska, Polska, České republiky a Slovenska (Cianetti – Hanley 2021: 67; Jee – Lueders – Myrick 2019: 1). Je třeba dodat, že jednotlivé znaky demokratického úpadku jsou definovány zeširoka a v praxi se tak konkrétní projevy mohou lišit, a to v závislosti na kontext, institucionální nastavení a specifika daného politického režimu. V části, která se bude týkat analýzy zemí V4, budu postupovat podle jednotlivých kritérií. Výsledky, týkající se analýzy projevů demokratického úpadku a naplnění kritérií ve vybraných zemích, poskytnou prostor pro následnou komparaci. Budu se však věnovat nejen komparaci z hlediska naplněnosti či nenaplněnosti jednotlivých kritérií, ale také tomu, zda jsou daná kritéria naplňována obdobným či rozdílným způsobem.

Jak již bylo řečeno v úvodu, odborná literatura týkající se demokratického úpadku a neliberálního obratu v kontextu zemí V4 zmiňuje shodné aktéry. V případě Maďarska se jedná o politickou stranu Fidesz a zejména pak jejího předsedu a premiéra země Viktora Orbána (Cianetti – Dawson – Hanley 2018: 244-245; Rupnik 2012: 132). U Polska je pozornost věnována straně Právo a Spravedlnost a jejímu předsedovi Jarosławu Kaczyńskému (Dawson – Hanley 2016: 29; Przybylski 2018: 52). V kontextu České republiky bývá demokratický úpadek zmiňován v souvislosti se vzestupem politické strany ANO 2011 (dále jen ANO), v jejímž čele stojí od počátku současný český premiér Andrej Babiš. Vědci si také všímají určitých tendencí současného prezidenta Miloše Zemana (Dawson – Hanley 2016: 21; Hanley – Vachudová 2018: 276). Co se týče Slovenska, pozornost je věnována bývalému premiérovi Robertu Ficovi, který stojí v čele politické strany Smer – sociálna demokracia (dále jen Smer-SD), volebně

nejúspěšnější slovenské strany minulého desetiletí (Bochsler – Juon 2020: 168; Bušítková – Guasti 2017: 169; Havlík – Hloušek 2020: 112).

Stanovená kritéria demokratického úpadku pro analýzu zemí V4, která vychází z teoretické části práce, jsou následující:

1. Postupné rozšiřování výkonných pravomocí a pole působnosti aktérů, kteří stojí v čele výkonné moci, snaha o koncentraci a centralizaci moci a o omezování institucionální či soudní kontroly výkonné moci
2. Omezování či zpochybňování soudní moci
3. Omezování či zpochybňování médií
4. Postupné narušování soutěživého, svobodného a spravedlivého charakteru voleb a účelová úprava formálních pravidel volebního systému
5. Vymezování se vůči konkrétním společenským segmentům a skupinám občanské společnosti
6. Identifikace populistické rétoriky a tendencí

První kritérium se týká jednoho z nejčastěji zmiňovaných projevů demokratického úpadku, kterým je nárůst pravomocí aktérů výkonné moci. S tím souvisí také snaha o omezování její institucionální či soudní kontroly, narušování rovnováhy sil a zvyšování stranické kontroly a dohledu nad státními institucemi, což může být doprovázeno personálním obsazováním státních institucí na principu výhodnosti (Bermeo 2016: 10-11; Dimitrova 2018: 258). V souvislosti s tímto kritériem se tedy budu zabývat tím, zda v politických systémech zemí V4 v posledních zhruba deseti letech docházelo k pokusům o vyšší koncentraci a větší centralizaci moci u politických stran a jejich představitelů, změnám formálního či neformálního charakteru, které vedly k nárůstu výkonných pravomocí a zda došlo nějakým způsobem ke změnám rozložení politické moci, které by vedlo k oslabování vzájemné kontroly (Hanley – Vachudová 2018: 279; Jee – Lueders – Myrick 2019: 12; Luo – Przeworski 2019: 6; Przybylski 2018: 62-63).

Druhé kritériem s prvním částečně souvisí a je jím omezování soudní moci a její kontrolní funkce. Konkrétně se budu zabývat tím, zda v zemích V4 došlo k legislativní úpravě podmínek a pravidel, které se vztahují k fungování a pravomocím soudních orgánů a ke zpochybňování relevance rozsudků či samotné existence zavedených soudních institucí. V rámci předchozího kritéria byla nastíněna možnost dostavování loajálních osob do vrcholných struktur státu či ustavování nových soudních instancí (Dimitrova 2018: 258; Hanley – Vachudová 2018: 279; Luo – Przeworski 2019: 6; Przybylski 2018: 59; Rupnik 2012: 133).

Třetí kritérium se obecně týká fungování mediální sféry. Média, ať už soukromá či veřejnoprávní, plní v demokratických systémech několik zásadních funkcí. Nejenže informují veřejnost o politickém dění, zároveň mohou témata, která následně veřejností rezonují, i nastolovat. Mají tedy významný podíl na tom, které záležitosti jsou ve společnosti probírány a ze své podstaty vytváří komunikační prostor (McCombs 2011: 1; Surowiec – Kania-Lundholm – Brodowska 2020: 28). Jednotlivé projevy demokratického úpadku mohou být i v tomto ohledu různorodé. Budu se tedy věnovat tomu, zda v jednotlivých státech došlo ke změnám, které ovlivnily svobodný charakter médií, k úpravám podmínek, které negativně omezují jejich fungování či ke snahám o jejich cenzuru. Může se jednat také o vlastnické změny a změny týkající se možností působení zahraničních médií v dané zemi. Mezi další projevy patří například omezování novinářské autonomie či nezávislosti nebo obtěžování novinářů. Specifickým projevem v tomto ohledu může být také snaha o snížení kritické funkce médií, což je obecně obtížněji rozpoznatelný faktor, v důsledku čehož média informují nevyváženě a důležitá témata částečně či zcela vynechávají. Stejně jako u předchozích zmíněných oblastí, také v mediálně sféře mohou být do správních a kontrolních funkcí dosazovány loajální osoby (Mechkova – Lührmann – Lindberg 2017: 165-166; Knott 2018: 357; Przybylski 2018: 60; Surowiec – Kania-Lundholm – Brodowska 2020: 32; Surowiec – Štětka 2020: 1-2).

V liberálně-demokratických systémech je obecně kladen důraz na soutěživé prostředí, co se týče obecně participace a voleb a čtvrté kritérium demokratického úpadku se tedy týká omezování či narušování soutěživého, spravedlivého nebo svobodného charakteru daného režimu, volebního procesu a v konečné fázi až možné změny volebních pravidel, která by poskytla výhodu aktérovi, jež je prosazuje či zavádí (Jee – Lueders – Myricks 2019: 11). Opět se budu zaměřovat nejen na formální, ale také na neformální změny a procesy, jelikož soutěživost voleb může být ovlivňována i bez narušení formálních pravidel. Konkrétně se budu zabývat například tím, zda v daných režimech docházelo k omezování přístupu opozičních stran k mediálnímu prostoru²⁴ a naopak zda zejména exekutivní aktéři využívali mediální prostor, související s jejich úřadem, na permanentní kampaň a diskreditaci svých oponentů. Mezi další projevy, související s omezováním konkurence a soutěživosti, může patřit například zastrašování či nátlak na opoziční aktéry, ale také změny týkající se hranic volebních okrsků či změny týkající se registrace voličů, tedy strategie, které mohou být vzhledem ke svému důsledku méně rozpoznatelné (Bermeo 2016: 13; Bochsler – Juon 2020: 173; Jee – Lueders – Myrick 2019: 8, Luo – Przeworski 2019: 3; Waldner – Lust 2018: 95).

Páté kritérium se týká občanské společnosti, respektive vymezování se vůči konkrétnímu společenskému segmentu či občanské organizaci, které mohou být definovány na základě různých hledisek. V tomto ohledu se budu věnovat tomu, zda docházelo ze strany zmíněných aktérů k veřejnému napadání či omezování konkrétních skupin nebo organizací, ke snaze o upírání některých jejich práv a svobod, jako například omezování jejich svobody projevu či svobody sdružování (Bochsler – Juon 2020: 171, 173; Buštíková – Guasti 2017: 168 Jee – Lueders – Myrick 2019: 9-10; Mechkova – Lührmann – Lindberg 2017: 166).

---

²⁴ Obecně se jedná o zúžení rozsahu politických názorů, která jsou v médiích povolena (Mechkova – Lührmann – Lindberg 2017: 166)

Šestým a posledním kritériem je vzestup populistických tendencí v daných režimech, respektive možnost identifikovat populistické tendence u aktérů, kteří jsou s demokratickým úpadkem spojováni. Toto kritérium se může zdát pouze okrajově související, jelikož nelze jasně spojit demokratický úpadek s populismem, a to vzhledem k nejednotnému charakteru populismu, jeho vztahu k demokracii a faktu, že liberálně-demokratickou povahu státu mohou ohrožovat i jiní než populističtí aktéři, konkrétně například extremistické či radikálně pravicové subjekty. Jedná se však o faktor, který je v odborné literatuře demokratického úpadku v souvislosti s některými aktéry často spojován. Demokratický úpadek a populismus navíc sdílí určitý odmítavý postoj vůči pluralismu (Bauer – Becker 2020: 2-3; Riedel 2019: 24-25; Surowiec – Štětka 2020: 1; Vachudová 2020: 318-319). Jak již bylo zmíněno, pro populismus je typické, že společnost vidí rozdělenou na dvě nepřátelské skupiny, a to čistý lid a zkorumpované elity. Kdo spadá pod pojem lid a naopak vůči komu by měl být lid v opozici je však kontextuální záležitost. Populističtí lídři se však obecně spojují s tím, že se považují za zástupce onoho lidu a užívají zjednodušující řešení (Havlík 2019: 369; Vachudová 2020: 320).

Jednotlivé kritérium bude považováno za naplněné, pokud budou konkrétní projevy zmíněné v popisu výše naplněny jako celek a bude tak možné nalézt zásadní změny či změny trvalé povahy, které se v jednotlivých státech, a v daných oblastech, udály. Naopak pokud u určitého státu nebude možné nalézt žádné či téměř žádné spojitosti, které by v dané oblasti naznačovaly možný negativní vývoj, kritérium bude považováno za nenaplněné. Pokud bude daný stát v rámci kritéria naplňovat pouze část projevů a bude možné spatřovat pouze dílčí tendence, které však s danou sférou souvisí, kritérium bude hodnoceno jako částečně naplněné. Je třeba dodat, že takto definované hodnocení nabízí relativně velký rozsah. To souvisí s tím, že v praxi lze pozorovat velké množství rozdílných projevů, které je možné s demokratickým úpadkem spojit, stejně jako s faktem, že demokratický úpadek je třeba posuzovat komplexně. Ohled tedy bude brán

například i na to, zda dané záležitosti mohou být problematické vzhledem k budoucímu vývoji země.

Celkově však částečně naplněná kritéria nelze plně interpretovat v kontextu demokratického úpadku, jelikož je nelze vnímat v kontextu stálých a trvalých změn režimu. V analytické části práce budou takové změny samozřejmě zmíněny, jelikož obecně mohou mít z hlediska jejich důsledků negativní vliv na fungování režimu či politicko-společenský kontext. V souladu s pojetím, které nabízí například Cianetti a Hanley (2021), však bude třeba identifikovat změny napříč vícero sférami, v tomto ohledu napříč vícero kritérii, která vykazují trvalejší charakter, aby bylo možné daný stát spojit s demokratickým úpadkem.

5 Aplikace kritérií na země Visegrádské čtyřky

Následující část práce se bude zabírat aplikací stanovených kritérií na státy V4. Pozornost bude věnována jak vládním, tak nevládním aktérům a jak již bylo řečeno, zmíněny budou velké systémové změny, ale i dílčí kroky a strategie. Ty samy o sobě nemusí značit demokratický úpadek či proměnu liberálního charakteru daného státu, avšak mohou být důležité pro celkový kontext změn a postojů jednotlivých aktérů, jelikož demokratický úpadek a neliberální obrat je třeba posuzovat z hlediska různých sfér. V rámci analytické části práce budu postupovat podle jednotlivých kritérií, kdy nejdříve bude analyzován kontext Maďarska, dále Polska, České republiky a nakonec Slovenska. Na konci každé podkapitoly budou shrnuty dílčí závěry týkající se jednak naplnění, částečného naplnění či nenaplnění daného kritéria, ale také závěry týkající se komparace jednotlivých zemí. Na konci kapitoly poté bude zobrazena tabulka shrnující naplněnost jednotlivých kritérií.

5.1 Rozšiřování pravomocí výkonné moci a snaha o omezování její kontroly, centralizace a koncentrace moci

V současné době mezi vědci panuje shoda na tom, že doposud nejvýraznější kroky směrem k neliberálnímu obratu ze zemí V4 podnikl maďarský premiér Viktor Orbán a jeho strana Fidesz (Dawson – Hanley 2016: 22; Hanley – Vachudová 2018: 276; Riedel 2019: 24). Politická strana Fidesz se dostala k moci v roce 2010. Podařilo se jí sestavit jednobarevnou vládu a premiérem se stal předseda strany Viktor Orbán, který zastává post premiéra země doposud²⁵. Vědci se shodují, že se jedná o pomyslný počátek maďarského demokratického úpadku, jelikož transformace liberálního charakteru státu započala zanedlouho poté, kdy byla tato vláda uvedena do úřadu (Drinóczi – Bień-Kacała 2019: 1141, 1145-1146, 1153). Od té doby v Maďarsku docházelo k výrazné koncentraci a centralizaci moci, zpolitizování veřejné správy, omezování systému kontrol jednotlivých složek moci a celkovému přetváření maďarského politického řádu. Zároveň je

---

²⁵ Viktor Orbán je zároveň nejdéle sloužícím předsedou vlády v zemích V4 (Havlík – Hloušek 2020: 114).

třeba dodat, že změny probíhaly v souladu s teorií demokratického úpadku legální cestou, a to vzhledem k dvouřetinové vládní většině²⁶. Zanedlouho po vzniku nové vlády došlo také k několika ústavním úpravám, které vyvrcholily přijetím nové ústavy (Bušítková – Guasti 2017: 170; Freedom House nedatováno b). Bánkuti, Halmai a Scheppele (2012: 139) uvádí, že velká většina z těchto raných změn byla iniciována právě z toho důvodu, aby byly oslabeny instituce kontrolující činnost a kroky vlády (Bušítková – Guasti 2017: 170).

Na počátku roku 2012 tedy vstoupila v platnost nová ústava, včetně souvisejících zákonů, přičemž klíčové fáze procesu, které se její přípravy týkaly, probíhaly za zavřenými dveřmi bez spolupráce s opozicí, a to navíc v rychlém čase. Když parlamentní výbor přijal nové ústavní principy, neproběhla žádná debata, a to ani k následnému formálnímu schvalování těchto principů. Stejně tak v maďarském parlamentu, kde byl návrh nové ústavy představen, neprobíhala odpovídající debata. Celkem bylo předloženo zhruba 180 pozměňovacích návrhů, z nichž byly přijaty pouze ty, které pocházely od poslanců vládní strany. Hlasování o přijetí ústavy opoziční poslanci bojkotovali, jedinou stranou, která se hlasování účastnila, byla strana Jobbik, přičemž hlasovala proti. I přesto však byla nová ústava přijata, vzhledem ke zmíněné dvou třetinové většině, kterou Fidesz do nynějška drží (Bánkuti – Halmai – Scheppele 2012: 141-142). Ačkoliv nová ústava, stejně jako ta předchozí, má ve svém jádru zakotvený parlamentní systém s jednokomorovým parlamentem, výrazně oslabuje systém kontrol jednotlivých složek moci (Bánkuti – Halmai – Scheppele 2012: 142).

Je třeba dodat, že nová ústava stojí na nacionalistických a konzervativních hodnotách. V preambuli maďarské ústavy je odvoláváno na boha, křesťanství, rodinu, která je definována jako svazek dvou lidí odlišného pohlaví, či národní hrdost. Ačkoliv nová ústava vzbudila vlnu kritiky, a to nejen u maďarské opozice,

---

²⁶ Politická strana Fidesz kandidovala v koalici s Křesťanskodemokratickou lidovou stranou (Freedom House nedatováno b).

ale i v zahraničí, je třeba dodat, že nahrazuje dokument, který byl přijatý v roce 1949 za komunistického režimu (ČT24 2011; Maňour et al. 2011).

Kromě maďarského systému dochází k výrazné koncentraci nejen politické, ale i ekonomické moci, také v Polsku (Hanley – Vachudová 2018: 276; Vadhanavisala 2019: 31). Vědci se obecně shodují, že pomyslným počátkem, od kterého je možné pozorovat proměnu liberálního charakteru polského režimu, je rok 2015. Tehdy se po osmi letech v opozici do vlády dostala strana Právo a spravedlnost a vytvořila taktéž jednobarevný kabinet (Drinóczi – Bień-Kacała 2019: 1145-1146; Havlík – Hloušek 2020: 116; Pytlas 2020: 3; Riedel 2019: 24; Roháč 2016: 9). Parlamentní volby poté strana vyhrála také v roce 2019, kdy získala obdobný počet mandátů. Poprvé v historii demokratického Polska tak vítězná strana nemusela hledat koaliční partnery²⁷ a přistupovat na výraznější kompromisy. Je však třeba dodat, že ačkoliv strana v roce 2019 získala většinu v dolní komoře parlamentu, v horní komoře ji ztratila (Folvarčný – Kopeček 2020: 160; Markowski 2018: 111-112). Co se týče podstaty prvního kritéria, autoři zmiňují obdobné strategie jako v případě Maďarska. Jedná se tedy o oslabování systému kontrol jednotlivých složek moci, respektive také omezení dohledu a kontroly nad výkonnou mocí. Aktuálně je ústřední výkonná moc silná a zasahuje nejen do moci legislativní, ale i do moci soudní (Riedel 2019: 26-27; Roháč 2016: 9; Vadhanavisala 2019: 40).

Freedom House (nedatováno d) uvádí, že od roku 2015 je patrný pokles kvality demokratické správy věcí veřejných, přičemž nejvíce zasaženými oblastmi jsou soudnictví, lokální správa a pluralita občanské společnosti. Jako konkrétní příklad lze uvést novelu služebního zákona, která vstoupila v platnost v roce 2016. Ta umožnila výměnu státních úředníků a zrušila do té doby povinná výběrová

---

²⁷ Je však třeba doplnit, že na kandidátních listinách Práva a spravedlnosti kandidovali také zástupci stran Dohoda a Solidární Polsko. Byť je tedy vláda Práva a spravedlnosti v drtivé většině případů označována jako jednobarevný kabinet, post ve vládě mají i obě zmíněné menší strany. To se ukázalo být důležité při vládní krizi v roce 2020, kdy menší strany odmítly podpořit některé návrhy zákonů, například zákon týkající se imunity úředníkům. Všechny tři strany nakonec došly ke konsenzu a byla podepsána nová koaliční dohoda (Asociace pro mezinárodní otázky 2020; Dorazín 2020).

řízení. Úředníci tak mohou být jmenováni bez doložení určité kvalifikace či praxe. Opozice či odborníci na státní správu tento krok kritizovali, a to z důvodu usnadnění jmenování loajálních osob do úřadů a vůči tomuto kroku byla podána i stížnost k Ústavnímu soudu (Pohanka 2016b). V souvislosti s tím lze další konkrétní projev spatřovat v tom, že během prvních týdnů vlády Práva a spravedlnosti v roce 2015 došlo k výměně osob na vedoucích pozicích zpravodajských služeb a bezpečnostních orgánů. Demisi podal i tehdejší šéf protikorupční agentury, přičemž polská média tento krok rámovala v souvislosti s politickým tlakem (iRozhlas 2015a; Pohanka 2015c).

Ačkoliv si autoři všímají podobností, které souvisí se zmíněnými kroky polské a maďarské vlády, lze najít rozdíly, které se týkají politicko-spoločenského kontextu daných režimů. Maďarsko již přijalo novou, ne plně liberální ústavu, a Polsko nikoliv, což lze spojit s tím, že maďarská vládní strana má výraznější většinu. Zároveň v Maďarsku opozice není tak silná, jako právě v Polsku (Drinóczi – Bień-Kacała 2019: 1142). Orbánův kabinet tedy mohl provádět ústavní a systémové změny vzhledem ke své dvou třetinové většině, a to zcela legální a formální cestou. V případě Práva a spravedlnosti musela vláda postupovat prostřednictvím změn běžné legislativy, vzhledem k tomu, že po parlamentních volbách jak v roce 2015, tak v roce 2019 na tak výraznou většinu nedosáhla (Drinóczi – Bień-Kacała 2019: 1153). To však nemění nic na faktu, že obě dvě strany, poté co sestavily jednobarevné kabinet, prosazovaly takové politiky, které se dotýkají narušení systému kontrol nezávislého soudnictví, zejména pak soudů ústavních, nebo veřejnoprávních médií (Zamecki – Glied 2020: 78-79). Lze dodat také to, že Maďarsko a Polsko jsou doposud jedinými členskými státy Evropské unie, vůči kterým bylo zahájeno řízení podle článku 7 Smlouvy o Evropské unii z důvodu možného ohrožení základních unijních hodnot (Kaiser 2021).

V souvislosti s tímto kritériem, tedy rozšiřováním pravomocí výkonné moci, snahou o koncentraci a centralizaci moci a omezováním její kontroly, je v rámci českého kontextu akademickou literaturou nejčastěji zmiňován současný

premiér Andrej Babiš, který poprvé uspěl s hnutím ANO v roce 2013²⁸. Autoři si konkrétně všímají jeho technokratických tendencí, co se týče vedení a tvorby politiky, stejně jako tendencí centralizovaně a efektivně řídit stát (Bušítková – Guasti 2017: 169). Babišova vize české demokracie je obsažena v jeho knize s názvem *O čem sním, když spím*, kde se vyslovuje pro majoritní a centralizovaný stát. V souvislosti se snahou o snižování kontrolního systému v rámci režimu lze zmínit jeho obhajobu některých kroků, které směřují ke zrušení nadbytečných institucí, jako je například horní komora českého parlamentu, ale také snižování počtu poslanců či omezování parlamentní diskuze (Hanley – Vachudová 2018: 281-282; Havlík – Hloušek 2020: 120).

Po volbách v roce 2017 se Andrej Babiš pokoušel vytvořit menšinovou vládu, která však nezískala důvěru parlamentu. Byla tak následně v roce 2018 sestavena vláda koaliční, a to společně se sociálními demokraty, v čemž lze spatřovat určitá omezení, která Andrej Babiš pro realizaci politik, oproti výše zmíněným kontextům, má (Havlík – Hloušek 2020: 124). ANO tedy nedisponuje tak výraznou podporou, aby bylo schopné vytvořit jednobarevný vládní kabinet jako vládní strany v Maďarsku a Polsku. Jedním z dílčích projevů v rámci tohoto kritéria však může být také dosazování loajálních osob do státních orgánů a úřadů. V souvislosti s výkonem funkce ministra financí²⁹ lze u Andreje Babiše zmínit dosazování osob blízkých společnosti Agrofert do státních finančních orgánů, ale také personální změny napříč různými ministerstvy a státními agenturami (Hanley – Vachudová 2018: 288).

Český kontext se v určitém ohledu od polského a maďarského odlišuje, a to v otázce koncentrace ekonomické moci. Zatímco v případě Polska a Maďarska docházelo ke koncentraci ekonomických a oligarchických sil až po vítězství

---

²⁸ Dawson a Hanley (2016: 27) uvádí, že zhruba do roku 2010 měla Česká republika stabilní sestavu stran. Poté však byla tradiční pravo-levá osa oslabena vznikem protestních stran, jejichž program se do velké míry týkal otázky korupce.

²⁹ Hanley a Vachudová (2018: 288) si všímají i jiných výhod, které tato ministerská pozice Andreji Babišovi přinesla. Zmiňují, že v souvislosti s finanční kontrolou, kontrolou dodržování daňových zákonů, ale i například zavedením elektronické evidence tržeb získal rozsáhlé informace o své konkurenci.

daných politických stran, tedy stran Práva a spravedlnosti a Fidesz, v rámci českého kontextu lze hovořit o opačném průběhu. Hanley a Vachudová (2018: 283-284) uvádí, že v České republice akumulace ekonomické moci, a v této souvislosti i mediální moci, předcházela volebnímu úspěchu populistického hnutí ANO. Veškerá moc je navíc soustředěna do rukou jedné osoby, a to Andreje Babiše. Ačkoliv samotné zapojení podnikatelů či miliardářů do politiky není nelegální a ve svém významu jej nelze požadovat za projev demokratického úpadku, studie ukazují, že určitým způsobem může narušovat veřejnou politiku a oslabuje důvěru veřejnosti v demokracii. Je tedy třeba jej vnímat v kontextu možných dalších projevů, vzhledem k těmto dopadům, nikoliv tedy jako samotný projev demokratického úpadku.

Roberts (2019: 434, 442) v kontextu výše zmíněného uvádí, že v novém tisíciletí se stal přímo vstup či zapojení miliardářů a podnikatelů do politiky v České republice běžnou praxí³⁰. Obecně tuto praxi lze spojit se souvisejícími faktory, například s nárůstem korupce a nespokojeností veřejnosti s tradičními elitami a tradičními politickými stranami. Stejně tak je však tuto skutečnost třeba vnímat v souvislosti se vzestupem populismu, kdy je možné u této skupiny osob pozorovat rétoriku odkazující na neúplatnost vzhledem k již existujícímu bohatství.

V tomto ohledu lze nepochybně zmínit problematiku týkající se diskutovaného střetu zájmů u Andreje Babiše, který byl v průběhu posledních let řešen na evropské půdě, a to v souvislosti s neoprávněným získáním evropských dotací. Finální stanovisko Evropské komise Česká republika obdržela ke konci roku 2020. Evropská komise v tomto ohledu považuje dosavadní kroky, týkající se například převedení Agrofertu do svěreneckých fondů, za nedostatečné. Stále

---

³⁰ Roberts (2019: 434) poté hovoří o dvou typech miliardářů, kteří vstupují do české politiky. První typ je spojen primárně s motivací hájit své obchodní zájmy. Tito aktéři pak nemají jasně stanovenou ideologii a nově vzniklá politická strana funguje jako určitý prostředek. Jako příklad tohoto typu Roberts zmiňuje Andreje Babiše nebo Víta Bárta, který vedl politickou stranu Věci veřejné. U druhého typu pak motivace hájení vlastních obchodních zájmů absentuje a lze hovořit například o snaze hájit určitou ideologii nebo určitý systém hodnot.

tak argumentuje přetrvávajícím vlivem českého premiéra, který v koncernu má, což může být problematické vzhledem k dalšímu vývoji a vztahům České republiky a Evropské unie. Andrej Babiš prostřednictvím českých orgánů, respektive ministerstev, které s Evropskou komisí v této záležitosti komunikují, svůj vliv stále odmítá. Soukromé podnikání premiéra se tak stává záležitostí, která je komunikována prostřednictvím státních orgánů, konkrétně skrze Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo pro místní rozvoj, a tak je i rámováno. V čele obou resortů jsou navíc nominanti hnutí ANO, kteří v otázce požadavku navrácení poskytnutých financí podnikům Agrofertu do státní kasy nebyli jednoznační a přesvědčiví (Guryčová 2020; Holub 2020; Junek 2020).

Co se týče dalších českých aktérů, pozornost bývá věnována také současnému prezidentovi Miloši Zemanovi. V souvislosti s jeho jménem v rámci tohoto tématu lze zmínit takové kroky, jako například specifický výklad české ústavy, ať už v kontextu jmenování úřednické vlády, odvolávání a jmenování jednotlivých ministrů či výkladu ohledně rezignace Bohuslava Sobotky v kontextu celého kabinetu (Dawson – Hanley 2016: 21; Hanley – Vachudová 2018: 280-281). Konkrétně lze zmínit například prezidentovo odmítnutí jmenování sociálně demokratického politika Michala Šmardy ministrem kultury, byť byl oficiálně jmenován premiérem, který je za výběr jednotlivých ministrů odpovědný (ČT24 2019b). Dalším velmi obdobným příkladem je odmítnutí jmenování Miroslava Pocheho ministrem zahraničí. Miloš Zeman tento krok, tedy nejmenování zmíněného nominanta sociálních demokratů, odůvodnil například jeho dříve kladným postojem k přijímání migrantů (Frouzová 2018; Rozsypal 2018). Celkový český kontext se od maďarského a polského zároveň odlišuje tím, že prezident není spojen s vládní stranou a tudíž nelze očekávat jednotné postoje jako ve výše zmíněných státech.

Slovenský vývoj se ve zmíněném politicko-společenském kontextu podobá tomu českému, kdy vládní strana zpravidla nezískává takové množství hlasů, aby byla schopna sestavit jednobarevnou vládu. V období posledních deseti let byla

volebně nejúspěšnější strana Smer-SD která vyhrála volby v roce 2010, 2012 a 2016. V roce 2020 pak skončila na druhé pozici. Ačkoliv strana v roce 2010 volby vyhrála, nebyla schopna sestavit koaliční vládu a skončila tak v opozici. Ve volbách v roce 2012 však výrazně posílila a získala 83 mandátů ve 150ti členném parlamentu. Poprvé od roku 1989 tak mohl být vytvořen jednobarevný vládní kabinet a Robert Fico se stal premiérem, stejně jako po volbách 2016. V roce 2018 však na funkci předsedy vlády rezignoval, a to po rozsáhlých demonstracích a protestech, které vyvolala vražda novináře Jána Kuciaka, čemuž bude pozornost věnována níže (Bahouňková 2020; ČT24 2016b; Kropáčková – Erhart 2018).

Nejviditelnější slovenská politická strana v minulém desetiletí sama sebe profiluje jako sociálně demokratickou stranu, v čemž lze spatřovat určité odlišení oproti všem výše zmíněným politickým stranám. Je třeba dodat, že někteří ji považují obdobně za stranu nacionalistickou a populistickou, čemuž bude taktéž věnována pozornost v následujících částech práce. V počátcích však u ní bylo možné pozorovat také rétoriku anti-establishmentu a vymezování se proti korupci tehdejších slovenských politiků, což se shoduje s rétorikou hnutí ANO (Bahouňková 2020; Karnitschnig 2018).

Co se týče tohoto kritéria, na Slovensku v průběhu posledních deseti let nedocházelo ke změnám, které by se týkaly koncentrace či centralizace moci, ani k výraznému oslabování systému dělby moci, jako v maďarském či polském případě. Obdobně jako v případě Andreje Babiše lze zmínit pouze některé dílčí a související tendence, jako například snahu Roberta Fica být prezidentem jmenován předsedou Ústavního soudu výměnou za svůj odchod z politiky. To se stalo dokonce předmětem vyšetřování policie, jelikož měl Fico údajně někdejšího prezidenta Andreje Kisku v této záležitosti vydírat. Kiska s tímto kontextem spojoval i zahájení trestního stíhání vůči jednateři firmy KTAG, která patří jeho

rodině, a to právě v souvislosti s odmítnutím jmenovat Roberta Fica³¹ na zmíněný post. Vyšetřování však bylo zastaveno pro nedostatek důkazů (iRozhlas 2019e; Nečásková 2019).

Jak je z předchozího textu patrné, Česká republika a Slovensko první kritérium jako celek nenaplnují. V těchto státech nedošlo ke změnám trvalé povahy, které by se týkaly nárůstu pravomocí aktérů výkonné moci, omezování jejich kontroly či centralizaci moci. V českém a slovenském kontextu zároveň bývá pravidlem, že vítězná strana nezíská většinu mandátů, tudíž je běžnou praxí tvorba koaličních vlád, což může fungovat jako potenciální brzda týkající se realizace některých z výše uvedených postojů, například u Andreje Babiše.

V souvislosti se Slovenskem lze spatřovat pouze určité dílčí tendence, které však souvisí primárně se zájmy a postoji konkrétních politiků, spíše než se systémovými změnami, a aktuálně je nelze vnímat jako možnost ohrožení liberální povahy státu trvalejšího charakteru. Slovensko tedy první kritérium nenaplnuje. V kontextu České republiky se však situace jeví jako naléhavější, a to jak v souvislosti se zájmy a kroky premiéra Andreje Babiše, ale i prezidenta Miloše Zemana. Byť tedy Česká republika první kritérium jako celek nenaplnuje, lze jej v kontextu výše uvedeného vnímat jako částečně naplněné, a to i s přihlédnutím k možným negativním důsledkům a vývoji do budoucna.

Případ Maďarska a Polska se od výše zmíněné České republiky a Slovenska odlišuje v tom, že vítězné strany dokázaly opakovaně vytvořit jednobarevné kabinet. V Polsku dominuje strana Právo a spravedlnost od roku 2015 a v Maďarsku strana Fidesz od roku 2010. Ta získala dokonce dvou třetinovou většinu, v čemž lze spatřovat dílčí rozdíl, jelikož jí to umožňuje prosadit i změny zásadnějších, primárně ústavních zákonů. V čele státu je zároveň déle než polská

---

³¹ Robert Fico Andreje Kisku spojoval s Georgem Sorosem, o čemž slovenské média informovala v souvislosti s maďarským kontextem. Viktor Orbán se vůči Sorosovi dlouhodobě vymezuje a v určitém ohledu v něm konstruuje hrozbu pro maďarský národ (Aktuálně.cz 2018).

vládní strana. Země však sdílejí obdobné charakteristiky a hodnocení, co se týče změn v rámci prvního kritéria. Obě vlády zahájily kroky, jejichž důsledky souvisí s podstatou prvního kritéria, a to zanedlouho po svém nástupu do úřadu. Sdílejí taktéž negativní hodnocení ze strany Evropské unie. V obou zemích došlo k nárůstu pole působnosti výkonné moci, která zasahuje do jiných složek moci, včetně pokusů o snížení kontroly. První kritérium lze tedy v těchto případech považovat za celkově naplněné.

5.2 Omezování či zpochybňování soudní moci

V Maďarsku došlo k rozsáhlému formálnímu omezení moci Ústavního soudu v roce 2012, kdy vešla v platnost nová ústava (Buštíková – Guasti 2017: 167). Ještě před tím však byla přijata řada zákonů a opatření, kterými byla kontrolní funkce Ústavního soudu taktéž oslabována. Jedna z raných změn se týkala změny procesu jmenování soudců Ústavního soudu, který do té doby figuroval jako primární kontrola maďarských vlád. Podle staré ústavy byla k nominaci členů potřeba souhlasu většiny parlamentních stran, přičemž volba probíhala na základě dvou třetinové většiny. Nová ústava již nevyžadovala ono zapojení většiny subjektů v parlamentu, přičemž záležitost nominace kandidátů se dostala do rukou vládní strany. Pokud tedy vládní strana bude ovládat nejméně dvě třetiny v parlamentu, což Fidesz ovládá, nepotřebuje do procesu jmenování ústavních soudců vůbec zahrnout jinou parlamentní stranu. Ústavnímu soudu byly odebrány i některé pravomoci týkající se například přezkoumávání rozpočtových a daňových zákonů (Bánkuti – Halmai – Scheppele 2012: 139-140, 142; Vadhanavisala 2019: 39). Všech jedenáct soudců, jmenovaných do funkce soudce Ústavního soudu v letech 2010 až 2014 bylo jmenováno vládou Fidesz. Teprve když vládní strana dočasně přišla o nadpoloviční většinu, byla ochotna do rozhodovacího procesu zapojit menší opoziční stranu, když v roce 2016 proběhlo jmenování dalších čtyř soudců Ústavního soudu (BBC 2015; Freedom House nedatováno c). Je třeba dodat, že některé z raných změn, které se týkaly omezování soudní moci, byly změněny, a to po rozsáhlé kritice například ze strany Evropské komise (ČT24 2013).

V březnu roku 2013 byl k nové ústavě schválen také soubor dodatků, který podle kritiků posílil moc státu na jedné straně a postavení strany Fidesz na straně druhé. Human Rights Watch (2013) uvedlo, že se jednalo o změny reagující na řadu rozhodnutí Ústavního soudu v roce 2012, kterými byly některé vládní zákony zrušeny. V rámci těchto změn byla dále omezena moc Ústavního soudu a jeho pravomocí. Jednalo se například o formální zrušení soudních rozsudků přijatých před rokem 2012, což ve finále znemožnilo jejich užívání jakožto precedentů, nebo zrušení pravomoci přezkoumávat změny či dodatky k ústavě. Došlo také ke snížení důchodového věku pro soudce, což zapříčinilo okamžitý odchod téměř 300 soudců³². Od roku 2018 pak vláda získala pravomoc soudce schvalovat (BBC 2013; Havlík – Hloušek 2020: 122; Human Rights Watch 2013; Ježek 2013).

Na konci roku 2018 pak vláda představila nový systém administrativní justice, což měly být soudy, které by se věnovaly otázkám veřejné správy, policie, daní, voleb nebo médií. Bezpochyby nejkontroverznějším bodem tohoto paralelního soudního systému bylo jmenování soudců ministrem spravedlnosti. Tento krok měl za následek vlnu negativních reakcí ohledně bezprecedentního posilování výkonné moci na úkor soudní, a to zejména ze strany orgánů Evropské unie. Na podzim roku 2019 Orbánova vláda tento krok vzala zpět s tím, že nechce vyvolávat rozbroje mezi soudy a nejlepší bude zachovat pouze jeden soudní systém (Gorondi 2018; Reuters 2019).

Vědci se obecně shodují (Havlík – Hloušek 2020: 119; Pytlas 2020: 2; Riedel 2019: 26), že k omezování kontrolní funkce Ústavního soudu a soudní moci obecně došlo také v případě Polska. Shoda panuje taktéž na tom, že se změny a útoky na nezávislé soudnictví, stejně jako celková transformace soudního

---

³² Po vlně kritiky byla legislativa týkající se tohoto kroku pozmeněna, v praxi však k zásadním změnám nedošlo (Havlík – Hloušek 2020: 122).

systemu³³, začaly objevovat po roce 2015. Autoři uvádí, že se tehdy Ústavní soud dostal do konfliktu s politickými záměry strany Právo a spravedlnost, která, jak již bylo řečeno, vyhrála parlamentní volby a získala v dolní komoře většinu, přičemž předsedkyní vlády se stala Beata Szydlo. Obdobně jako v maďarském případě, reformy této oblasti směřovaly k oslabení jeho nezávislosti, a to zejména politizací a procesem jmenování loajálních soudců (Havlík – Hloušek 2020: 123; Przybylski 2018: 58).

Co se týče konkrétních kroků, vláda Práva a spravedlnosti zanedlouho po svém nástupu do úřadu prosadila zákon, který se dotýkal personálního obsazení Ústavního soudu. Došlo k výměně pěti ústavních soudců, tedy jedné třetiny členů tohoto soudního tělesa (Pohanka – Bartošová 2015). Jako jednu z raných změn lze zmínit také politizaci Národní soudní rady, která je odpovědná za výběr a navrhování soudců na nižších instancích, o jejíž 15 členném obsazení rozhoduje parlamentní reprezentace, kde má od roku 2015 strana Právo a spravedlnost většinu (Przybylski 2018: 59; Pytlas 2020: 7). V roce 2017 byla uskutečněna reforma, která se týkala Nejvyššího soudu a která podle kritiků znamenala faktické zrušení dělby moci. Zákon umožnil ministru spravedlnosti provádět samovolné personální změny, co se týče obsazení soudcovských pozic. Prezident Duda, který je taktéž z vládní strany, si v tomto ohledu prosadil, že právě on by měl rozhodovat o tom, kdo zůstane soudcem Nejvyššího soudu (ČT24 2017b).

V roce 2018 došlo ke krizi, která se týkala zmíněných změn ohledně Nejvyššího soudu a byla doprovázena odvoláváním soudců a dalšími změnami, které se týkaly organizace soudů a dosazováním loajálních osob (Riedel 2019: 27). Byl vytvořen disciplinární senát při Nejvyšším soudu, který mimo jiné zahájil několik soudních řízení s těmi soudci, kteří se Soudním dvorem EU konzultovali politiky Práva a spravedlnosti a jejich soulad s právními normami EU (Pytlas 2020: 7). V tomto ohledu šlo tedy také o to, že Nejvyšší soud Polska ve

---

³³ Transformaci politického a soudního systému strana požadovala už v roce 2005, a to s důrazem na silný centrální stát a kontrolu (Havlík – Hloušek 2020: 119).

zmíněném roce 2018 podal žalobu k Soudnímu dvoru EU, čímž byla částečně zastavena snaha o jeho politickou kontrolu (Havlík – Hloušek 2020: 124; Pytlas 2020: 7).

Obdobně jako v Maďarsku docházelo k reformám týkajícím se snižování věku odchodu do důchodu pro soudce Nejvyššího soudu. To v praxi vedlo k nucenému odchodu těch, kteří nebyli spřízněni se stranou Právo a spravedlnost. Debaty k takovým změnám byly parlamentní většinou vlády blokovány a pozměňovací návrhy zamítávány (Havlík – Hloušek 2020: 124). Na počátku roku 2020 byl kritizován také zákon o obecných soudech, a to z důvodu omezení veřejné činnosti soudců, ale i možnosti zkoumat a hodnotit vládní politiku (Pytlas 2020: 7). Ani tato legislativa se nevyhnula kritice, přičemž skloňováno bylo často to, že takový zákon umožní trestat soudce, kteří nejsou vůči vládní straně loajální a kteří nesouhlasí s vládními reformami (ČT24 2020b).

V případě České republiky nedocházelo k pokusům o legislativní úpravu a formální zásahy do soudního systému či státních zastupitelství. Havlík a Hloušek (2020: 125) v souvislosti s tímto kritériem akorát zmiňují kroky, které byly nastíněny již výše, týkající se snahy o diskreditaci vyšetřovatelů spojených s kauzami Agrofertu a Andreje Babiše či některé problematické personální změny v rámci státních úřadů a podniků. Lze zmínit také souvislost týkající se výroků premiéra Andreje Babiše, kterými zpochybňoval rozhodnutí Ústavního soudu, a to poukazování na účelové politické rozhodnutí v případě zrušení části volebního zákona v roce 2021. Babiš konkrétně uvedl, že se Ústavní soud snaží o ovlivňování politické situace v zemi. Obdobné výroky bylo možné zaznamenat také od členky Babišova kabinetu, a to ministryně spravedlnosti Marie Benešové (Gavenda 2021; iRozhlas 2021c).

Za další dílčí projev lze chápat okolnosti spojené s kauzou Čapího hnízda, čerpáním evropských dotací a dvěma výše zmíněnými aktéry. V roce 2017 začala česká policie a Evropský úřad pro boj proti podvodům vyšetřovat premiéra

Andreje Babiše kvůli obviněním z neoprávněného zacházení s evropskými dotacemi. Evropská komise v roce 2018 vydala stanovisko, že formální transfer společnosti Agrofert zcela nevyřešil problematiku Babišova vlastnictví společnosti. Kauza eskalovala v roce 2019, kdy den poté, co policie navrhla stíhat Babiše z korupčního jednání, rezignoval na svůj post tehdejší ministr spravedlnosti Jan Kněžínek, na jehož místo Babiš dosadil Marii Benešovou. Tento krok byl pro značnou část české veřejnosti problematický vzhledem k tomu, že Benešová je bývalou blízkou poradkyní prezidenta Miloše Zemana a objevily se spekulace, že její jmenování bylo motivováno nakloněním si prezidenta, aby případně zastavil Babišovo trestní stíhání (Freedom House nedatováno a; Paseková 2019). Je třeba dodat, že téma střetu zájmů u premiéra vyvolalo vlnu odporu a důsledkem bylo několik rozsáhlých demonstrací, které byly označovány jako největší od roku 1989. Požadavkem demonstrantů byl nejen odchod Marie Benešové, ale primárně tedy Andreje Babiše (ČT24 2019a).

Na Slovensku došlo k oslabení pravomocí ústavního soudu v roce 2020 v rámci reformy soudnictví, která vycházela z vládního návrhu současné koalice. Ten získal i podporu parlamentu. Souvislost tohoto kroku lze pozorovat v kontextu kauz, které se na Slovensku v předchozím roce objevily a které se dotýkaly také některých soudců. Jednalo se zároveň o jeden z předvolebních slibů strany Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti, která v roce 2020 vyhrála parlamentní volby. Konkrétní pravomocí, která byla ústavnímu soudu odebrána, je například posouzení souladu ústavního zákona s ústavou³⁴. Změna se dotkla také případů, kdy bude možné soudce trestně stíhat. Konkrétně se jedná o případy, kdy svým rozhodnutím spáchá trestný čin. Vládní koalice chtěla dále prosadit omezení nezávislosti prokuratury. To však nebylo schváleno parlamentem. Mimo to došlo také k vytvoření nového správního soudu a nových pravidel důchodového systému. (ČT24 2020d; ČTK 2020d).

---

³⁴ Je třeba však dodat, že tuto pravomoc ústavní soud neměl oficiálně přiznanou, avšak v minulosti se těmto záležitostem věnoval (ČT24 2020d).

Dílčí souvislost lze pozorovat také s tzv. paralýzou Ústavního soudu, ke které došlo v roce 2019. Tehdy skončil mandát devíti z celkem třinácti ústavních soudců, načež měl dle ústavy parlament navrhnout seznam kandidátů, který musí čítat nejméně dvakrát tolik kandidátů než je počet obsazovaných mandátů. Parlament ovšem nedokázal dodat kompletní seznam, a tak tehdejší prezident Andrej Kiska z vybraných kandidátů vybral pouze tři. Parlament dodal zbývající počet kandidátů až v září roku 2019, načež prezidentka Zuzana Čaputová jmenovala zbývajících šest. Po celou dobu osmi měsíců byl tedy Ústavní soud výrazně oslaben, což mělo za následek prodloužení a odkládání případů, které mu byly předkládány (Advokátní Deník 2019; Freedom House nedatováno f).

Druhé kritérium, týkající se omezování soudní moci, zásahů do soudní moci či její zpochybňování, s prvním nepochybně souvisí. Dochází-li totiž ke snahám o omezování kontroly výkonné moci, ústavní soudnictví bývá prvním cílem. V souladu s tím tedy není překvapivé, že druhé kritérium jako celek naplňuje Maďarsko a Polsko. Tam došlo ke krokům směřujícím k omezení primárně ústavních soudů zanedlouho po vzniku jednobarevných kabinetů. Lze sledovat i obdobné strategie, mezi které patří obecně omezování pravomocí, snižování věku odchodu do důchodu pro soudce, související personální výměny a dosazování loajálních osob do čela soudních instancí.

Česká republika toto kritérium nenaplňuje, stejně jako Slovensko. U České republiky lze pozorovat některé tendence, které však primárně souvisí se zájmy a kroky českého premiéra Andreje Babiše. V tomto ohledu však lze spatřovat souvislost s výše zmíněným hodnocením v rámci prvního kritéria, tedy že tyto kroky mohou být potenciálně negativní pro budoucí vývoj země. Nelze je však interpretovat prostřednictvím podstaty tohoto kritéria a tedy účelového omezování soudní moci. V případě Slovenska došlo k reformě soudnictví, přičemž skloňováno bylo zejména omezení jedné konkrétní pravomoci Ústavního soudu, kterou je přezkum souladu konkrétního zákona s ústavou. Je však třeba dodat, že formálně tuto pravomoc neměl ústavní soud přiznanou a tento krok lze tedy

interpretovat jako upřesnění formálních pravomocí soudu, nikoliv jeho účelové omezování.

5.3 Omezování či zpochybňování médií

Ke změnám, které se týkají mediální sféry a hromadných sdělovacích prostředků, došlo taktéž během vlády Viktora Orbána po roce 2010. Ačkoliv ústava chrání svobodu tisku, došlo k podkopání těchto záruk prostřednictvím právních předpisů, které politizovaly procesy týkající se regulačních procesů médií (Freedom House nedatováno c). Byla přijata sada zákonů, které jsou označovány hromadně jako mediální zákon, čímž došlo k restrukturalizaci stávajícího mediálního úřadu, veřejnoprávních médií či regulační agentury. Transformací předchozích orgánů vznikl Národní mediální a komunikační úřad³⁵ NMHH či nová Mediální rada, která kontroluje mediální a vysílací prostor. Orgány dostaly rozsáhlé pravomoci, například co se týče pokuty za nevyvážené zpravodajství a nedodržení stanovených pravidel. Mimo dosazení osob spřízněných se stranou Fidesz do zmíněných nově vzniklých orgánů, byly i do čela stávajících orgánů dosazeny osoby loajální premiéru Orbánovi. Bylo zároveň stanoveno, že komerční média musí odvádět povinně určité procento z reklamních příjmů. Po rozsáhlé kritice byly některé části zákona upraveny. Změna se týkala například částečného odstranění cenzury v souvislosti s pravomocemi zmíněných orgánů regulovat obsah v tištěných médiích či omezení jejich možností, které se týkají zmíněných pokut. Některé změny se dotýkaly i personálních pravomocí, jako například toho, že předsedu zmíněné Mediální rady nejmenuje sám premiér, ale prezident na návrh premiéra. Ačkoliv tedy původní verze dostala určitých změn, klíčové rysy nového systému, týkající se zejména silné pozice nových orgánů, zůstaly zachovány (Bánkuti – Halmai – Scheppele 2012: 140-141; ČT24 2010; ČT24 2012; Harzer 2020b; Havlík – Hloušek 2020: 121; Papucsek – Kašpar 2011).

---

³⁵ Původní verze počítala s tím, že tento orgán bude mít pravomoc požadovat po novinářích prozrazení svých zdrojů. Tato pasáž byla však po kritice upravena a taková pravomoc byla připsána soudu pouze v případě, že se bude jednat o závažné porušení zákona (ČT24 2012).

Ihned v počátcích došlo také ke sloučení veřejnoprávních médií pod jednu instituci, konkrétně Maďarskou státní mediální skupinu MTVA, která dodává informace dalším provládním médiím. Ty jsou navíc finančně podporovány prostřednictvím státní inzerce, z čehož jsou nezávislá média vyloučena. Do skupiny MTVA spadá rozhlas Magyar Rádió, televize Magyar Televízió, televize Duna Televízió a tisková agentura Magyar Távirati Iroda. Tento krok byl vládou ospravedlňován ekonomickou úsporností. Mimo to docházelo ve veřejnoprávních médiích k rozsáhlému propouštění pracovníků (ČT24 2020c).

V roce 2020 byl maďarským parlamentem schválen zákon, který umožnil vládě v době nouzového stavu vládnout pomocí dekretů. Zároveň vláda získala rozsáhlejší pravomoci, co se týče kontroly nad médii a novináři. Kritika se týkala zejména té části zákona, která umožňuje novináře uvěznit, a to až na pět let, za šíření poplašných či nepravdivých zpráv, které se určitým způsobem týkají pandemie koronaviru (Committee to Protect Journalists 2020).

Freedom House (nedatováno b) v souvislosti s mediální sférou a zhoršení kvalit demokratického režimu zmiňuje také zvyšující se kontrolu nad soukromými médii, a to prostřednictvím sítě oligarchů napojených na vládní stranu. V roce 2016 byla ukončena činnost největšího nezávislého maďarského deníku Népszabadság, což negativně ovlivnilo různorodost maďarských médií. Konkrétně lze zmínit například pro-vládně orientovanou mediální skupinu Késma, jejíž součástí jsou zejména regionální média (ČT24 2020c; European Federation of Journalists 2019; Freedom house nedatováno c). V roce 2018 došlo obdobně ke vzniku Středoevropské tiskové a mediální nadace CEPMF, která sdružuje kabelové televize, internetové portály, rozhlasové stanice i tištěné deníky blízké vládní straně Fidesz. Viktor Orbán uvedl, že takové spojení souvisí s prosazováním národních zájmů a není tedy třeba souhlasu antimonopolního úřadu, ačkoliv kritici uvádějí, že je to dalším důkazem omezování svobody médií v Maďarsku (ČT24 2018c).

Jedna z nedávných změn, co se týče omezování médií v Maďarsku, přišla v únoru roku 2021 a týkala se odebrání licence jedné z posledních nezávislých rozhlasových stanic Klubrádió. Ta byla vůči maďarské vládě často kritická. Celá záležitost se dostala až k soudu, který však potvrdil předchozí verdikt mediálního regulátora. Jedním z důvodů pro odebrání licence byly i přestupky z minulých let, které se týkaly nedodržení termínů pro odevzdání statistik souvisejících s tím, kolik stanice odehrála maďarské hudby (Gall 2021; Perlínová 2021). Obecně se v souvislosti s maďarskou mediální sférou však objevují zprávy, které hovoří o celkovém omezení novinářské svobody, například co se týče výběru témat. Podle výpovědi maďarských novinářů je potřeba u konkrétních témat v médiích kontrolovaných státem získat svolení. Jedná se o témata, jako je například migrace, Evropská unie či církevní otázky (Bayer 2020).

Je třeba dodat, že k omezování mediální sféry dochází v souladu s teorií demokratického úpadku bez užití represí či fyzického násilí nebo věznění novinářů. Naopak je patrná strategie směřující k omezení kritické funkce médií a konstrukce provládně orientovaných médií prostřednictvím transformace mediální sféry. Nezávislým novinářům je odepírán přístup k veřejným informacím a je jim bráněno například v komunikaci s veřejnými činiteli (European Federation of Journalists 2019).

V Polsku došlo ke změnám týkajícím se mediální sféry, stejně jako u změn jmenovaných v souvislosti s předchozími kritérii, po roce 2015 (Folvarčny – Kopeček 2020: 160; Pytlas 2020: 1). Jednalo se například o zákon o Národní radě pro média, který byl schválen polským parlamentem v roce 2016 a dotýkal se personálního obsazování či změn v rozsahu působnosti a odpovědnosti (Surowiec – Kania-Lundholm – Winiarska-Brodowska 2020: 32-33). Na základě přijaté legislativy v praxi došlo k nahrazení vedoucích osob ve statutárních orgánech veřejnoprávních médií osobami loajálními ke straně Právo a spravedlnost (Havlík – Hloušek 2020: 124). Kritiku vyvolal polský mediální zákon, který silně kritizovala i Rada Evropy, a to z důvodu utváření rozhlasu a televize, které budou

pod přímou politickou kontrolou. Kritika mířila například k tomu, že návrh silně ohrožuje svobodu týkající se rozhodování o obsahu. Návrh kromě toho počítal s tím, že budou mít veřejnoprávní média povinnost vysílat postoje premiéra, prezidenta a předsedů parlamentních komor (Pohanka 2016a).

Strana Právo a spravedlnost v tomto ohledu vyslovila názor, že veřejnoprávní média mají sloužit národním zájmům a obecně mají být více národní. V roce 2015 strana prosadila, aby vedoucí pozice ve veřejnoprávních institucích, jako je například generální ředitel či členové dozorčích rad, byla jmenována ministrem státního pokladu, potažmo tedy vládou. Tento krok vyvolal kritiku mezinárodních novinářských organizací i Evropské unie. Zanedlouho poté, co prezident Duda kontroverzní zákon podepsal, bylo dosazeno do veřejnoprávních médií nové vedení. Například ředitelem veřejnoprávní televize TVP se stal dosavadní náměstek ministra kultury Jacek Kurski, který byl za Právo a spravedlnost v minulosti zvolen do Sejmu, ale i do Evropského parlamentu (iRozhlas 2015b; Novák 2016a; Pohanka 2015a; Pohanka 2015b).

Co se týče veřejnoprávní polské televize TVP, její předseda, který je dřívějším poslancem za Právo a spravedlnost, provedl po svém dosazení rozsáhlé personální změny a začaly se objevovat také útoky a kampaně proti některým organizacím občanské společnosti či opozičním stranám (Przybylski 2018: 60). Podle Polské akademie věd je zpravodajství TVP nevyvážené a neobjektivní, přičemž zpráva zmíněné organizace uvádí, že vládní strana Právo a spravedlnost je vyobrazována pozitivně, naopak občanská hnutí či opoziční strany, ale také instituce EU jsou hodnoceny negativně. Zpráva dodává, že takové jevy se objevovaly i před rokem 2015, avšak ne v takovém množství jako nyní (Harzer 2019).

Působení médií se v roce 2016 dotklo také připravované omezení přístupu novinářů do dolní komory parlamentu, tedy Sejmu. Nová pravidla povolovala vstup pouze dvěma prověřeným a stálým zástupcům jednotlivých redakcí. Jednání

poslanců tak může být sledováno prostřednictvím oficiálních záběrů parlamentní televize a novináři nebudou moci fotit ani nahrávat poslance na schůzi. Novináři by také měli nově pracovat z mediálního centra, které se nachází mimo budovu Sejmu. Toto omezení se však nevztahuje na veřejnoprávní média. Jak bude uvedeno níže, tato novela vyvolala rozsáhlou kritiku opozice i občanů (ČT24 2016a; Harzer 2016b).

Pozornosti polské vlády se nevyhnula ani média soukromá. V roce 2020 se předseda strany Právo a spravedlnost zmínil o snaze regulovat působení zahraničních médií v Polsku, a to z důvodu vměšování se do vnitřních záležitostí státu. Jaroslaw Kaczyński uvedl, že „*média v Polsku by měla být polská*“. Uvedl také, že takové změny by měly proběhnout do příštích parlamentních voleb a měly by se dotýkat také různých regionálních deníků (Aktuálně.cz 2020; iRozhlas 2020d; Pehe 2020; Webber 2020). V souladu s tímto zájmem začala polská petrochemická společnost PKN Orlen na podzim vyjednávat o koupi vydavatelství Polska Press, které vlastní 20 z celkových 24 regionálních deníků v zemi. Státní podíl v PKN Orlen činí 27,52 procent. K tomuto obchodu poté došlo na konci roku 2020 (iRozhlas 2020c; Koper – Ptak 2020).

Mimo to je třeba zmínit i vládní návrh na zavedení nové daně z reklamy, který přišel v únoru roku 2021, a který podle kritiků či polské opozice dalším způsobem ohrožuje existenci nezávislých médií. Návrh počítá s tím, že by část příjmů z reklamy podléhala speciální dani. Vláda Práva a spravedlnosti zavedení této daně ospravedlňovala například tím, že vybrané finance mohou státu nahradit výpadky související s pandemií koronaviru a lze je následně převést do zasažených resortů, například do zdravotnictví či kultury (ČTK 2021a; iRozhlas 2021a; Veseláková 2021).

Jak již bylo zmíněno, novinářská svoboda a autonomie může být ohrožena i tehdy, pokud jsou média skupována oligarchy a podnikateli, kteří je následně mohou využívat k prosazení svých obchodních či případně politických zájmů

(Surowiec – Štětka 2020: 1-2). Ačkoliv tedy v případě České republiky nedošlo k žádnému formálnímu či legislativnímu omezení mediální sféry jako ve výše zmíněných kontextech, lze najít mezi autory zmínky o využívání médií vlastněných Andrejem Babišem k ovlivňování politické diskuze ve svůj vlastní prospěch (Havlík – Hloušek 2020: 125). Hodnocení Freedom House (nedatováno a) například zmiňuje v českém kontextu možný negativní dopad toho, pokud jsou média vlastněna vlivnými podnikateli, na kritickou funkci novinářů ohledně jednotlivých komerčních zájmů.

Vstup Andreje Babiše do politiky byl paralelní s jeho vstupem do mediální sféry. V roce 2013 získala tištěné deníky Mladá fronta DNES a Lidové noviny, včetně jejich internetových portálů, ale také populární rádiovou stanici Impuls, televizní stanici Óčko a velkou část bezplatných novin Metro rozdáváných v městských centrech (Hanley – Vachudová 2018: 286-287; Sattler 2020). Lze najít zmínky o tom, že Andrej Babiš využíval svá média prostřednictvím strategií selektivního zpravodajství, například v roce 2017 čelil skandálu ohledně ovlivňování reportéra (Hanley – Vachudová 2018: 287). Této problematice se mimo jiné věnovala i Evropská unie, v souvislosti s možným zneužíváním médií a střetem zájmů (ČT24 2017a).

V souvislosti s Českou republikou lze zmínit volbu členů do vrcholných orgánů veřejnoprávních médií a následné kroky nově zvolené Rady České televize. Konkrétně v květnu 2020 došlo k volbě některých členů Rady České televize a Rady Českého rozhlasu. Už před samotnou volbou se spekulovalo o spojení stran ve výběru kandidátů, které jsou dlouhodobě kritické vůči fungování zmíněných médií. Jedná se o ANO, SPD a KSČM. Opoziční strany, jako například Pirátská strana, ODS, STAN nebo TOP 09 se vyjádřily vůči výsledkům volby velmi kriticky a označovaly je za možné ohrožení svobodného, nezávislého a objektivního charakteru veřejnoprávního média. Kritika směřovala zejména k tomu, že spojení zmíněných tří stran má za cíl do vrcholných orgánů dostat kandidáty, kteří jim zajistí určitou kontrolu nad danými institucemi a že volba

neprobíhala na základě odbornosti a s ohledem na vyvážené personální složení rad (iRozhlas 2020a; Leschtina 2020).

Diskutovaným krokem, který Rada České televize v listopadu téhož roku učinila, bylo odvolání dozorčí komise, tedy ekonomického poradního orgánu, a to na návrh nově zvolené radní Hany Lipovské. Argumentem, o nějž byl tento krok opřen, byly vážné výhrady k práci komise jakožto poradního orgánu rady (iRozhlas 2020f). Členové komise mohou nahlížet do všech interních materiálů České televize a při své práci jsou vázáni mlčenlivostí. Po odvolání dozorčí komise následovaly mezi politickou reprezentací pře ohledně souladu tohoto kroku se zákony. Předseda rady René Kühn, který při hlasování tento krok nepodpořil, později rezignoval na tento post a zůstal řadovým členem. Nová pětičlenná dozorčí komise byla radními zvolena na konci listopadu (ČTK 2020b; Čihák – Koubová 2020). Senát a právní oddělení Poslanecké sněmovny České republiky označili odvolání dozorčí komise za nezákonné. Konkrétně bylo poukazováno na nemožnost odvolat komisi jako celek a také nedostačující odůvodnění takového kroku (Dragoun 2020).

Další volba členů Rady České televize byla započata v březnu roku 2021, kdy se do užšího výběru volebního výboru Poslanecké sněmovny ČR dostali taktéž kandidáti kritičtí vůči fungování veřejnoprávních médií. Výše zmíněné opoziční strany opět poukazyvaly na snahu trojice stran ANO, SPD a KSČM změnit podobu České televize. Někteří opoziční poslanci v tomto kontextu znovu vznášeli námitky vůči tomu, že se nejedná o volbu na základě odbornosti (Bartoníček 2021; Kučíková 2021). Výše nastíněné skutečnosti neunikly pozornosti ani v rámci evropského prostoru, kdy Evropská vysílací unie vyjádřila svou obavu o možné ohrožení nezávislosti českých veřejnoprávních médií a možnosti jejich zpolitizování (Mejzrová 2021).

V souvislosti s veřejnoprávními médii je možné také zmínit dlouhodobě negativní postoj současného premiéra Andreje Babiše a zejména pak prezidenta Miloše Zemana vůči nim. Prezident Zeman uvedl například to, že Českou televizi považuje za součást opozice, a že ji nelze vnímat jako nestrannou a objektivní. V tomto ohledu je třeba dodat, že prezident Zeman dlouhodobě kritizuje novináře a média jako takové a jeho kritika tedy nesměřuje pouze na veřejnoprávní média, ačkoliv Česká televize je rámována jako nepřítel lidu nejčastěji. Kritiku médií bylo možné pozorovat i v obou inauguračních projevech prezidenta Zemana, a to v roce 2013 a 2018, kdy uvedl, že média poškozují českou společnost. V rétorice Miloše Zemana jsou tedy média chápána jako negativní, neprezentují pravdu a především nejednají v zájmu lidu (ČTK 2020a; Naxera – Krčál 2020: 82, 92-94).

V souvislosti se změnami mediální sféry na Slovensku lze zmínit novelu tiskového zákona³⁶, která byla parlamentem přijata v roce 2019. Politici, vysocí státní úředníci a hlavní představitelé státních institucí novelou získali právo na otištění či zveřejnění jejich reakce na jednotlivé články, pokud se týkají jejich cti, důstojnosti či soukromí, nebo která nejsou plně pravdivá či informace nejsou úplné. Původní návrh, od kterého bylo upuštěno, počítal dokonce s právem na odpověď pro zmíněné osoby bez ohledu na pravdivost či nepravdivost. Je třeba dodat, že zmíněné právo na Slovensku platilo mezi lety 2008 až 2011, kdy jej zavedla první vláda Roberta Fica. Už tehdy vyvolalo vlnu kritiky, zejména mezi vydavateli. V roce 2011 bylo zmíněné právo pozměněno vládou Ivety Radičové, kdy se politici mohli odpovědi dovolávat pouze jako soukromé osoby, nikoliv ze své veřejné funkce. Zrušeny však byly například sankce, které novinám a tiskovým agenturám za porušení zákona hrozily (Berger 2011; Freedom House nedatováno f; iRozhlas 2019f).

---

³⁶ Robert Fico kromě novely tiskového zákona prosazoval i zákaz anonymních diskuzí na webových stránkách médií (ČT24 2018b).

Mediální sféru nepochybně ovlivnila také kauza kolem vraždy novináře Jána Kuciaka a jeho partnerky, ke které došlo v únoru roku 2018. Kuciak psal pro server Aktuality.sk a věnoval se byznysu Mariana Kočnera, ale také italské maffii, jejímu působení na Slovensku, a v souvislosti s tím i možnému napojení na politickou reprezentaci. Kuciak například zkoumal údajné vazby italské mafie na Márii Troškovou, která působila jako asistentka Roberta Fica (iRozhlas 2018a; Pavlíček 2018). V souvislosti s tím v roce 2019 slovenská média uváděla, že byl Fico v kontaktu s podnikatelem Antoniem Vadalou, který je spojen právě s danou italskou organizací. O Vadalovy aktivity se Kuciak při své práci taktéž zajímal (ČTK 2021b; iRozhlas 2019c).

Vrah páru, který se k činu přiznal, byl obžalován v dubnu 2020, avšak doposud nebylo plně objasněno pozadí vraždy, respektive doposud nebyl udělen trest za objednávku této vraždy (ČTK 2021a). Podle obžaloby za ní však stojí právě podnikatel Marin Kočner a jeho přítelkyně Alena Zsuszová, zatím však chybí přímé usvědčující důkazy. Kauza se ve své době stala hlavním mediálním tématem a vyvolala hlubokou politickou krizi, která byla doprovázena protivládními demonstracemi. Ty byly označovány jako největší od roku 1989, přičemž demonstranti požadovali odchod Roberta Fica a jeho kabinetu z čela státu. Celá kauza vedla až ke zmíněné demisi premiéra Fica (Harzer 2021; iRozhlas 2020h). Ke konci března 2018 tak došlo k obměně slovenského vládního kabinetu, byť stranické, a z větší části i personální, obsazení zůstalo stejné. Vládní koalice se kromě strany Smer-SD skládala z dalších dvou subjektů, a to Slovenské národní strany a strany Most-Híd (iRozhlas 2018b).

Celou kauzou týkající se vraždy slovenského novináře se zabýval i Evropský parlament. Dokumenty zpracované k vraždě novináře Kuciaka se věnovaly například přetrvávající korupci v zemi, která může vést k podkopávání principů právního státu (iRozhlas 2019a). Na pozdějším stranickém sjezdu strany Smer-SD Robert Fico uváděl, že za rozsáhlými protivládními demonstracemi, a tedy i útoky na vládní kabinet, stála zejména média, ale také tehdejší prezident

Andrej Kiska (iRozhlas 2018d). Je třeba dodat, že někdejší slovenský premiér zaujímal kritický postoj vůči slovenským médiím i v jiných ohledech. Uváděl například, že média šíří lži a nenávist vůči sociální demokracii (iRozhlas 2018c).

V souvislosti s tímto kritériem lze zmínit také krizi kolem veřejnoprávní televize a rozhlasu RTVS v roce 2018, kdy byl téměř 200 zaměstnanci podepsán otevřený dopis směřovaný k vedení. Dopis se týkal obecně kritiky poměrů uvnitř médií, rostoucí cenzury a postupnému protlačování propagandy do vysílání. Podepsaní se konkrétně vymezovali vůči generálnímu řediteli Jaroslavu Rezníkovi a dalším třem vedoucím osobám (ČT24 2018a; Freedom House nedatováno f; Harzer – Nečásková 2018).

Stejně jako u předchozího kritéria, i zde je možné pozorovat dělicí linii mezi Maďarskem a Polskem na jedné straně a Českou republikou a Slovenskem na straně druhé. Maďarská a polská vláda podnikly kroky vedoucí k transformaci mediální sféry, obdobně jako u nezávislých soudů, zanedlouho po svém uvedení do úřadu. Polsko a Maďarsko se aktuálně shodují v tom, že veřejnoprávní média slouží jako prostředek jejich vlád, což je zároveň jeden z nejčastějších kritizovaných bodů. Pozornosti obou vládních stran se nevyhnula ani média soukromá, která jsou prostřednictvím legislativních úprav omezována. To se týká například regulací pomocí finančních podmínek. Obdobně jako u předchozího kritéria, i zde je patrné dosazování loajálních osob do vrcholných postů v kontrolních radách či ustavování zcela nových orgánů, které na jednotlivá média dohlíží.

V případě České republiky a Slovenska lze toto kritérium považovat za částečně naplněné, byť v obou zemích docházelo k jiným problémům a změnám. Obě země však sdílejí jednu charakteristiku, kterou je kritika a zpochybňování médií a jejich informací, a to i těch veřejnoprávních, ze strany politiků na vysokých postech. To považuji za problematické zejména v širším kontextu, konkrétně tedy v souvislosti s výskytem různých dezinformací v těchto

státech, kdy právě zpochybňování relevantních a podložených informací může nahrávat šíření dezinformačních webů.

Jedná se však o záležitosti, které určitým způsobem dokládají, že veřejnoprávní média nejsou jako v případě Maďarska či Polska ve službách vládnoucí strany. V případě České republiky a Slovenska lze zmínit také shodu týkající se skandálů ohledně možných snah o politické zásahy do veřejnoprávních médií. V případě Slovenska však vývoj ve veřejnoprávních médiích aktuálně nenaznačuje rozsáhlejší krizi. V případě České republiky je naopak brzy na hodnocení důsledků, které se týkají aktuální situace ohledně jmenování nových členů do kontrolních orgánů veřejnoprávních médií a jejich následných kroků.

5.4 Postupné narušování soutěživého, svobodného a spravedlivého charakteru voleb

Během první většinové vlády strany Fidesz po roce 2010 došlo v Maďarsku ke změnám týkajícím se volební komise, která nejen že monitoruje volby, ale také rozhoduje o návrzích referend. Byly předčasně ukončeny mandáty těch, kteří byli zvoleni do roku 2014, a byl pozměněn systém obsazení tohoto orgánu. Členové se dělili na delegované a nedelegované. Nedelegovaní členové byli obsazováni na základě shody mezi vládními a opozičními politiky. Obsazení těchto křesel však bylo po předčasném ukončení mandátu stávajících členů změněno a aktuálně je v rukou strany Fidesz, respektive vládnoucích stran či strany (Bánkuti – Halmai – Scheppele 2012: 140).

O změnách týkajících se narušování svobodného soutěživého charakteru voleb a potažmo i celkově daného režimu hovoří i hodnocení Freedom House (nedatováno b). Uvádí, že vládní strana je zvýhodňována v souvislosti s nevyváženým a stranicky zaujatým zpravodajstvím ze strany veřejnoprávních médií. Zmíněny jsou taktéž obecně institucionální výhody vládnoucí strany, co se týče voleb, včetně nerovnoměrného přístupu ke státním zdrojům. Kromě naklonění volebních podmínek tak k narušování soutěživého prostředí vede i řada výhod

týkajících se mediálního a finančního zázemí vládní strany. Obecně řečeno v maďarském případě je problémem překrývání státních zdrojů se zdroji vládnoucí strany (Freedom house nedatováno c). V souvislosti s tímto kritériem je třeba také zmínit novou maďarskou ústavu, která, jak již bylo zmíněno, vstoupila v platnost v roce 2012. Ta totiž zakotvuje a rozšiřuje okruh záležitostí, k jejichž změně je třeba dvoutřetinová většina, což může být interpretováno jako snaha o ztížení změny budoucích vlád, které budou prosazovat jiné hodnoty (ČT24 2011).

Hodnocení Freedom House (nedatováno c) obecně uvádí, že ačkoliv je organizace politických stran legální, v praxi lze sledovat určité překážky. Jedná se například o nevýhody související s narušením reklamního a mediálního trhu. V roce 2020 zároveň došlo ke snížení státní podpory pro politické strany, což se dotklo zejména opozičních stran. Je třeba dodat, že tento krok byl iniciován v souvislosti s navýšením finančních prostředků pro boj proti pandemii koronaviru.

Původně mělo Maďarsko od počátku 90. let smíšený volební systém, jehož nastavení vedlo k většinovým účinkům (Tóka 2014: 1-2). Po reformě, která vstoupila v platnost v roce 2012, je volební systém již jednokolový, přičemž každý volič disponuje dvěma hlasy – jedním volí konkrétního kandidáta v jednomandátovém volebním obvodu a druhým volí stranickou kandidátku. Kromě dalších změn je důležité zmínit, že byla naprosto pozměněna mapa volebních obvodů a došlo ke snížení poslaneckých mandátů ze 386 na 199, přičemž poměr křesel, která jsou přidělována v jednomandátových obvodech, stoupl o 8 procent na úkor těch, která jsou obsazována ve druhém přepočtu. Strana byla obviňována z toho, že upravila volební systém tak, aby jí nahrával v budoucích volbách a také byla obviněna z gerrymanderingu. Schackow (2014: 15-18) ovšem tvrdí, že vzhledem k úpravě poměru mezi většinovou a proporční složkou vznikl prostor pro větší nezávislost kandidátů, což může teoreticky vést k rozvolnění stranické disciplíny, a to i uvnitř vládnoucí strany Fidesz. Szigetvári, Tordai a Veto (2011: 12) současný volební systém hodnotí tak, že více nahrává

větším stranám, tedy že většinový účinek volebního systému byl výrazně posílen (Bochsler – Juon 2020: 173).

Co se týče Polska, za pozornost stojí události týkající se schvalování rozpočtu na rok 2017, ke kterým došlo v prosinci předchozího roku. Opoziční strany protestovaly proti již zmíněnému omezení novinářského přístupu na jednání Sejmu, a to obsazením řečnického pultu. Mimo to byl poslanec opoziční Občanské platformy vyloučen z jednání, jelikož při svém proslovu podpořil svobodu médií. V důsledku toho vládní poslanci jednání parlamentu přesunuli do jiných prostor, avšak tam někteří opoziční poslanci nebyli parlamentní stráží vpuštěni, a to na pokyn maršálka Sejmu. Vpuštěni nebyli ani zástupci médií. Vzhledem k většině, kterou strana Právo a spravedlnost držela, byl rozpočet přijat. Přenos z jednání o schvalování rozpočtu byl dostupný pouze z oficiálního parlamentního přenosu, avšak většina záznamu byla bez zvukové stopy. Mimo něj však byly přijaty i některé další zákony. Tento proces byl následován několikátýdenními protesty, a to nejen z řad občanů, ale i opozičních poslanců. Ti byli téměř měsíc přítomni v jednacím sále Sejmu a požadovali obnovení parlamentní schůze, která se týkala právě projednávání již zmíněného rozpočtu (Harzer 2016a; Harzer 2017; Harzer 2020a; iRozhlas 2016a; Novák 2016b).

V polském kontextu vyvolala kontroverze také prezidentská volba v roce 2020. Mandát obhájil prezident Andrzej Duda, který je spojen s vládou Práva a spravedlnosti, a který ve druhém kole těsně porazil primátora Varšavy Rafala Trzaskowského z opoziční strany Občanská platforma. Opozice proti procesu volby protestovala a argumentovala porušením ústavy při stanovování termínu voleb, ale také v souvislosti s upřednostňováním stávajícího prezidenta ve vysílání veřejnoprávní televize TVP a naopak negativnímu vyjadřování se k jeho oponentovi. Kritika tedy obecně mířila k faktu, že se jednalo o kampaň na veřejnoprávní televizi za veřejné peníze. Výsledek byl napaden u nejvyššího soudu. Opozice kromě toho argumentovala také potížemi, které měli Poláci při volbě v zahraničí. Polský nejvyšší soud, který obdržel zhruba 5800 stížností

od voličů i opozičních politiků, však po přezkumu uvedl, že jsou volby platné. Jako oprávněné soud uznal zhruba 90 stížností, avšak podle vyjádření soudu neměly na výsledek voleb výraznější dopad (ČTK 2020c; iRozhlas 2020e).

Co se týče zmíněného termínu voleb, původní volby měly proběhnout v květnu roku 2020. S tím počítal i původní plán vlády, od kterého však později upustila a volby byly zrušeny. V červnu byly vypsané volby nové s termínem v červenci daného roku. Kritika vlády se v tomto ohledu týkala toho, že postupovala bez jakékoliv opory v legislativě (Freedom House nedatováno e). Mimo to je však v souvislosti s tímto kritériem třeba uvést již zmíněnou celkovou transformaci týkající se charakteru a nezávislosti veřejnoprávních médií, které dle kritiky slouží primárně zájmům vládní strany Právo a spravedlnost k diskreditaci oponentů (Harzer 2019). Jedná se o souvislosti, které byly zmiňovány v rámci třetího kritéria.

Hodnocení čtvrtého kritéria poskytuje oproti výše zmíněným odlišné výsledky. Na začátek je třeba říci, že Česká republika a Slovensko toto kritérium nenaplnují. Maďarsko dané kritérium naplňuje, Polsko pak pouze částečně. Je třeba dodat, že určitou souvislost je možné pozorovat s výše zmíněnými informacemi v rámci předchozích kritérií, zejména tedy využíváním mediálních prostředků pro stranickou kampaň a zároveň k diskreditaci opozičních stran či politiků.

Vládní strana v Maďarsku, která drží dvouřetinovou většinu, byla schopna měnit ústavní zákony, ale také například volební zákon, který podle kritiků současné vládní strany, stejně jako obecně velkým subjektům, nahrává. Další souvislost lze pozorovat právě s využíváním vládního mediálního prostoru pro stranický prospěch, což je charakteristika, která se objevuje také v rámci Polska. V Polsku pak kromě toho lze pozorovat určité dílčí krize, které se týkají například zmíněného vyloučení opozice z procesu přijímání rozpočtu. Obecně je však opozice v Polsku oproti maďarskému kontextu poměrně silná a nelze zde

pozorovat rozsáhlejší změny, a to ani formálního charakteru, vedoucí k její diskreditaci, jako v případě Maďarska.

5.5 Vymezování se vůči konkrétním společenským segmentům a skupinám občanské společnosti

K určitému vymezování se vůči konkrétním skupinám či segmentům společnosti dochází ve všech zemích V4 a spojitost lze pozorovat také s nárůstem výskytu radikálně pravicových stran či nárůstem jejich volebního úspěchu. V českém kontextu lze zmínit úspěch stran Úsvit přímé demokracie či Svobody a přímé demokracie, v případě Slovenska se jedná o Ľudovú stranu Naše Slovensko Mariana Kotleby a v maďarském kontextu o stranu Jobbik (Buštíková – Guasti 2017: 168). Souvislost lze pozorovat také s vymezováním se vůči přijímání migrantů, což bylo téma, které posílilo zejména pravicový populismus. Také se jedná o téma, které společnosti v zemích V4 polarizovalo a z veřejného mínění se ozývaly silné hlasy proti přijímání a integraci migrantů. Země argumentovaly obavou z bezpečnostních hrozeb, kdy jsou migranti spojováni například s nárůstem kriminality, ale také obavou z kulturního ohrožení ve smyslu hrozby pro evropské a křesťanské hodnoty (Vadhanavisala 2019: 31-32, 38-39) V roce 2016, když se v rámci Evropské unie objevila diskuze o zavedení kvót na migranty, se objevil odpor některých zemí, mezi nimiž byly i státy V4 (Buštíková – Guasti 2017: 171).

Zároveň je třeba dodat, že otázky týkající se migrace a vymezování se vůči migrantům v praxi úzce souvisí s populistickou rétorikou, kde jsou migranti vyobrazováni jako hrozba pro evropskou kulturu. To, že se z migrace stalo politické téma související se snahou o mobilizaci při volbách, dokazuje i výzkum Člověka v tísní (2019), který pracuje s mediálními zmínkami z let 2015 až 2018 v českých, slovenských a estonských médiích. Výsledky naznačují, že téma je nejčastěji skloňováno politiky, nikoliv odborníky či experty nevládních organizací, a to zejména před volbami všech druhů, přičemž poté intenzita mediálních výroků tohoto tématu upadá. Zároveň je pozornost zaměřována

primárně na žadatele o azyl, nikoliv na migranty, kteří v daných zemích již žijí a byli úspěšně integrováni.

Maďarský premiér Viktor Orbán zdůrazňuje tradiční hodnoty a jeho postoje nenaznačují, že by různě definované menšiny měly mít stejná práva a příležitosti, což se odráží také v povaze maďarského státu. Obecně se maďarská radikální pravice vymezovala vůči Romům, zhruba od roku 2015 pak proti již zmíněným migrantům (Buštíková – Guasti 2017: 169). V souvislosti s protiimigračním postojem Orbán prosazoval zpřísnění pravidel pro nevládní neziskové organizace (Buštíková – Guasti 2017: 168). Po roce 2015 byla v Maďarsku přijata legislativa, na jejímž základě byla omezena činnost nevládních organizací a skupin, které jsou v oblasti migrační pomoci zainteresovány. V roce 2018 pak byla přijata další zpřísnující omezení, která se týkala postihu osob, které pomohou nelegálním migrantům (Havlík – Hloušek 2020: 121-122).

Nevládní neziskové organizace, jejichž aktivity jsou v rozporu s hodnotami a prioritami vlády, se ocitají pod silným tlakem. Ze strany vlády jsou navíc stigmatizovány označením „zahraničních agentů“ a jsou označovány za maďarského nepřítele, který jde proti národním zájmům. Stigmatizace probíhala prostřednictvím spojování s osobou George Sorose či Evropskou unií, které jsou dle rétoriky vlády nakloněny migraci. Za nepřítele tak byly označeny primárně organizace zastupující migranty, ale například také organizace Amnesty International či Transparency International (Freedom House nedatováno c; Timmer – Docka-Filipek 2018: 41-42).

V roce 2017 byl v Maďarsku přijat zákon, který se zaměřoval na zahraniční univerzity a který byl součástí reformy vysokoškolského vzdělávání. Konkrétně byl mířen proti Central European University, kterou založil, podporoval a financoval již zmíněný George Soros. Zákon konkrétně stanovoval, že univerzity mimo evropský hospodářský prostor mohou vést výuku pouze na základě dvoustranné dohody mezi Maďarskem a zemí původu. Zmíněná univerzita se

musela na základě zákona přemístit mimo Maďarsko. Tento krok lze interpretovat jako snahu Viktora Orbána a jeho strany o další omezení institucí, které nejsou vůči vládní straně loajální, stojí na liberálních hodnotách a jsou otevřeny široké diskuzi, která může být k danému režimu i kritická. Evropská unie tuto legislativu kritizovala a označila ji za neslučitelnou s legislativou unijní (Černý 2020; ČT24 2020a; Thorpe 2020). Hodnocení Freedom House (nedatováno c) zmiňuje snahu vládní strany Fidesz o pečlivý dohled nad školami a univerzitami, stejně jako snahu o omezení akademické autonomie a autonomie zavedených univerzitních institucí, které bývají cílem provládních hromadných sdělovacích prostředků.

V Polsku je obecně silný vliv katolické církve (Drinóczi – Biń-Kacała 2019: 1143). Folvarčný a Kopeček (2020: 180-181) v tomto ohledu uvádí, že samotný katolicismus a důraz na roli katolické církve je jedna z nejdůležitějších součástí strany Právo a spravedlnost. Vzhledem k tomu je v polském případě patrné vymezování se vládní strany vůči LGBT komunitě, která je označována jako nepolská a ohrožující kolektivní katolickou identitu. Stejně tak je zmíněná LGBT komunita spojována s progresivně liberálními hodnotami v negativním slova smyslu (Freedom House nedatováno d; Pytlas 2020: 8). Co se týče vymezování se vůči migrantům, obdobně jako v maďarském případě, strana konstruovala migrační hrozbu a význam a dopady migrace zveličovala (Pytlas 2020: 7).

Pytlas v souvislosti s tímto kritériem uvádí, že strana v průběhu let flexibilně kopirovala a integrovala některé postoje a hodnoty od radikálně pravicových uskupení, se kterými byla v kontaktu (Pytlas 2020: 9). Nejúspěšnější organizací je katolická a nacionalistická struktura kolem stanice Radio Maryja, která má specifický vztah s politickou stranou Právo a spravedlnost. Ta mimo jiné udržuje vztah také s krajně pravicovými organizacemi, jako je například National Radical Camp nebo Polská mládež (Buštíková – Guasti 2017: 169).

V polském kontextu vyvolal kritiku také krok vedoucí k omezení shromažďování a demonstrací. Plánované změny souvisely s pravomocí úřadů

jakékoliv shromáždění zakázat, pokud v dané lokalitě bude chtít působit a pořádat akci stát či církve. Přednost by měla mít také opakující se shromáždění či akce. Tento krok kritizoval i Nejvyšší soud a některé části označil za protiústavní. Vládní strana kroky obhajovala a argumentovala bezpečností při demonstracích. V roce 2017 vstoupila v platnost novela zákona, která omezila právo na uspořádání protestních demonstrací. Ty se nově nemohou konat do okruhu sta metrů od shromáždění, které je označováno jako důležité pro stát (iRozhlas 2016b; iRozhlas 2017).

I v případě České republiky lze nalézt některá taková uskupení, mezi které patří například Blok proti islámu, byť s tím rozdílem, že premiér Babiš, respektive hnutí ANO, se spolupráci s takovými skupinami vyhýbá (Bušíková – Guasti 2017: 169). Stejně jako ve výše zmíněných kontextech se však téma migrace a přijímání migrantů stalo jedním z nejdůležitějších politických témat. Vůči přijímání migrantů je v českém kontextu dlouhodobě skeptický prezident Miloš Zeman. V kontextu zemí V4 Zeman vyzdvihl postoj a politiky Maďarska, které označil za obránce evropské kultury (iRozhlas 2019d).

Obdobnou rétoriku, stejně jako vyjádření obdivu vůči Viktoru Orbánovi, je možné pozorovat také u předsedy strany Svoboda a přímá demokracie Tomia Okamury³⁷, jehož strana je silně protiimigrační (SPD nedatováno). Téma migrantů a jejich přijímání je v tomto kontextu užíváno také jako nástroj ke kritice a vymezování se vůči ostatním, zejména vládním stranám (Zelenka 2018). Tomio Okamura v minulosti migrační vlnu spojoval s cílenou islámskou invazí, a to v souvislosti s kritikou Evropské unie (Kroc 2017).

Pro doplnění kontextu lze uvést, že v roce 2013 se v České republice konalo několik rozsáhlých protiromských demonstrací, přičemž některé z nich byly doprovázeny zároveň protidemonstracemi Romů a odpůrců rasismu. Demonstrace

---

³⁷ Nejedná se však o první stranu s takovými programovými body, kterou Tomio Okamura založil. Již dříve spoluzakládal hnutí Úsvit, které v kontextu finančních skandálů v roce 2015 opustil (Malínská 2015).

ze dne 24. srpna 2013 se konaly ve více českých městech, konkrétně tedy v Českých Budějovicích, Plzni, Duchcově, Jičíně a Ostravě. Za iniciátory těchto demonstrací byla označena extremistická skupina, která nese název *Společně proti cikánskému teroru a policejní brutalitě* (Aktuálně.cz 2013).

Na Slovensku se strana Smer-SD, stejně jako radikální pravice, po roce 2005 zaměřovala na maďarskou menšinu, poté se přesunula k sociálně a nábožensky definovaným skupinám. Co se týče maďarské menšiny, zmínit můžeme například jazykový zákon z roku 2009 (Buštíková – Guasti 2017: 169). Maďarská menšina na Slovensku se proti němu ostře vymezovala. Zákon upravoval používání jazyků menšin a vyžadoval, aby nápisy byly dvojjazyčné, přičemž menšinový jazyk by měl být až jako druhý a napsán menším písmem (Maňour – Smatana 2009). Vztahy s maďarskou menšinou na Slovensku se však postupně zlepšovaly, přičemž došlo i ke zlepšení slovensko-maďarských vztahů (Havlík – Hloušek 2020: 120).

Společenskou skupinou, vůči níž se konzervativní síly v rámci minulých deseti let vymezovaly, byli homosexuálové. V roce 2014 se vládní strana Smer-SD spojila s opozičními křesťanskými demokraty a do ústavy bylo zakotveno manželství jakožto svazek výlučně mezi mužem a ženou (Berger 2014). Stejně jako polští a maďarští představitelé, Smer-SD tehdy podpořil některé konzervativní iniciativy. V roce 2015 se pak konalo referendum, které se týkalo taktéž sňatků homosexuálů, jehož výsledek však z důvodu nízké účasti nebyl platný (Buštíková – Guasti 2017: 169; Dawson – Hanley 2016: 28-29). Samotný Robert Fico ovšem před tímto referendem uvedl, že je třeba najít způsoby, jak homosexuálům pomáhat a nikoliv škodit, ale svůj konkrétní postoj již nesdělil (Kottová – Sedláček 2015).

Jedním z diskutovaných témat před Slovenskými volbami v roce 2020 bylo i posilování krajní pravice reprezentované zejména Ľudovou stranou Naše Slovensko Mariana Kotleby, od níž se však většina zbylých stran distancovala již

před volbami, co se týče možné povolební spolupráce. Marian Kotleba byl mimo jiné v roce 2020 uznán vinným z extremismu, avšak zatím nepravomocně. (ČT24 2020e; Rozsypal – Erhart 2020). Předvolební průzkumy straně přiznávaly dvanáct až třináct procent. Nakonec Kotlebovci získali necelých osm procent, tedy obdobný počet, jako v předchozích volbách (Kubátová 2020a).

V tomto ohledu lze zmínit, že sám Robert Fico byl stíhán policií a obviněn z trestných činů hanobení národa, rasy a přesvědčení, podněcování k národnostní, rasové a etnické nenávisti a schvalování trestného činu. Ve zkratce šlo o to, že Fico vyjádřil podporu někdejšímu poslanci Milanu Mazurkovi, který byl Nejvyšším soudem odsouzen za hanobení rasy a národa, a to v souvislosti s výroky o Romech. Fico ve videu uvedl, že „Mazurek řekl to, co si myslí téměř celý národ, a když popravíte někoho za pravdu, uděláte z něj národního hrdinu“. Stíhání však bylo ještě ke konci roku 2019 slovenskou prokuraturou zrušeno (iRozhlas 2019b; iRozhlas 2020b).

Jak již bylo zmíněno, Právo a spravdnost a Fidesz sdílejí nacionalistickou a konzervativní ideologii, která byla v určitém období patrná také u Roberta Fica a jeho strany Smer-SD, byť v menší intenzitě (Cianetti – Dawson – Hanley 2018: 245). Buštíková a Guasti (2017: 169) v tomto kontextu uvádí, že na základě výše zmíněného lze pozorovat určitou dělicí linii mezi Babišem³⁸, jakožto českým politickým představitelem na straně jedné a politickými vůdci zbylých zemí V4 na straně druhé. Uvádí, že v případě českého premiéra chybí vylučující přístup směrem k určitým etnickým či sociálním menšinám a skupinám. Autorky však dodávají, že rétoriku, která je u výše zmíněných představitelů patrná, lze v českém kontextu pozorovat například u prezidenta Miloše Zemana, který v rámci svých projevů nejednou vyjádřil negativní pohled na islám či migraci a mimo jiné užívá nativistických a nacionalistických kategorií (Hanley – Vachudová 2018: 278, 280).

---

³⁸ Hanley a Vachudová (2018: 282) však uvádí, že u Andreje Babiše je možné pozorovat ekonomický nacionalismus, a to i v souvislosti s hesly jako například Make Czechia Great Again po vzoru amerického prezidenta Donalda Trumpa.

Rozdíly mezi českým kontextem na jedné straně a oproti tomu maďarským a polským lze v souvislosti s tím pozorovat i v otázce spolupráce s organizacemi občanské či neobčanské společnosti. Maďarská vládní strana Fidesz a polské Právo a spravedlnost, jakožto zavedené konzervativní strany, v určitém smyslu čerpaly z konzervativních a pravicových organizací občanské společnosti a byla u nich patrná spolupráce s konzervativními skupinami na jedné straně a na druhé straně útoky na liberální organizace a sdružení. V českém kontextu Andrej Babiš založil hnutí ANO jakožto novou politickou stranu a koptoval liberální skupiny a osobnosti, stejně jako osobnosti a skupiny z protikorupčních neziskových organizací. V tomto ohledu je však třeba doplnit i kritický postoj Andreje Babiše vůči takovým organizacím. Mnohokrát například organizaci Transparency International označil za zkorumpovanou, což se také stalo záležitostí soudního šetření (Dawson – Hanley 2016: 27; Hanley – Vachudová 2018: 279, 285-286; Horák 2020).

Jak již bylo řečeno na počátku kapitoly týkající se tohoto kritéria, k vymezování se vůči konkrétním skupinám či segmentům populace dochází či v posledních zhruba deseti letech docházelo ve všech zemích V4. Rozsah a intenzita se pak nepochybně liší. V tomto ohledu je opět možné pozorovat dělicí linii mezi Maďarskem a oproti tomu Polskem, Českou republikou a Slovenskem, přičemž Maďarsko toto kritérium naplňuje jako celek. Byť v případě Maďarska a Polska je možné pozorovat obdobnou rétoriku, která se obecně zaměřuje na vymezování se proti liberálním hodnotám, idejím, a v tomto ohledu i takto definovaným skupinám, které jsou rámovány jako cizí, respektive nemaďarské a nepolské, Polsko prozatím nepodniklo tak rozsáhlejší kroky vedoucí k formálnímu omezování těchto skupin. Co však oba státy sdílí, jsou silné nacionalistické a konzervativní odkazy v postojích vládních politiků těchto zemí.

Všechny země V4 mají společné vymezování se vůči přijímání migrantů a rámování této otázky v oblasti bezpečnosti zemí. V České republice a na Slovensku lze mimo to v posledních deseti letech pozorovat i určité dílčí

tendence, například vymezování se vůči homosexuálům či Romům, avšak vývoj nenaznačuje, že by tyto tendence sílily nebo vedly k hlubším krizím v rámci těchto systémů. Proto lze u těchto zemí, stejně jako u Polska, toto kritérium považovat pouze za částečně naplněné.

5.6 Identifikace populistické rétoriky a tendencí

Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, populismus má antipluralistický charakter, což je charakteristika, která jej spojuje s demokratickým úpadkem a v konečné fázi s neliberálním obratem. Na tom, že populismus je aktuálně přítomný v rámci hlavního politického spektra mezi stranickými systémy zemí V4, panuje mezi badateli shoda (Bauer – Becker 2020: 3; Drinóczi – Bień-Kacała 2019: 1147; Riedel 2019: 24).

Politická strana Fidesz, která byla založena na konci osmdesátých let, se původně profilovala jako strana liberální a mládežnická. Po volbách v roce 1994 se transformovala na stranu konzervativní a nacionalistickou, přičemž takové charakteristiky jsou jí připisovány do současnosti (Havlík – Hloušek 2020: 114; Rupnik 2012: 134). Je u ní patrné užívání populistických hesel, a to v souvislosti s ochranou zájmů lidu a maďarského národa. Požadavky strany pak souvisí s odkazem návratu ke konzervativním hodnotám (Hanley – Vachudová 2018: 279; Vadhanavisala 2019: 34). Nejedná se však o jedinou stranu v rámci maďarského stranického systému, která by vykazovala populistické charakteristiky. Hojně zmiňována je také radikálně pravicová strana Jobbik, která v praxi užívá obdobné populistické strategie (Zulianello 2020: 331).

Stejně jako Fidesz, také Právo a spravedlnost bývá označováno jako populistická strana (Riedel 2019: 26). Autoři konkrétně poukazují na již zmíněný důraz na nacionalistickou rétoriku a národní identitu, odkazy na konzervativní a tradiční hodnoty, ale také na řadu konspirací založených na historii, které strana a její představitelé užívají (Havlík – Hloušek 2020: 115; Riedel 2019: 26).

Obdobně jako v maďarském případě je patrný důraz na silný polský národ (Folvarčný – Kopeček 2020: 159).

Strana byla založena v roce 2001 a podařilo se jí etablovat se jako hlavní konzervativní síla v polském stranickém systému. Ihned od svých počátků se rétoricky a ideologicky zaměřila na prosazování práva a pořádku, stejně jako na protikorupční téma. V období, kdy se strana nacházela v opozici, byla patrná snaha přesvědčit voliče o tom, že je Polsko v rukou zkorumpovaných elit. Zpočátku tedy strana užívala rétoriku anti-establishmentu, která se postupně vytratila po roce 2015 (Markowski 2018: 111-113; Pytlas 2020: 2, 8-9). Pytlas (2020: 7) uvádí, že populismus se u strany projevuje tím způsobem, že změny týkající se delegitimace opozice či protestů jsou ospravedlňovány konstrukcí nepřítele vůči polské národní identitě. Strana pak sama sebe naopak prezentuje jakožto hlas lidu. Mimo Práva a spravedlnosti je v polském kontextu jako populistické označováno také radikálně pravicové hnutí Kukiz'15 (Zulianello 2020: 331).

Populistickou rétoriku lze identifikovat také u hnutí ANO, respektive Andreje Babiše, byť se projevuje odlišným způsobem. Hnutí ANO taktéž hovoří o ochraně obyčejných lidí s tím rozdílem, že za nepřítele považuje tradiční strany, které spojuje s negativními fenomény, jako je neefektivita či korupce. Populistickou rétorikou je tak ochrana národa přímo spojena s korupcí, jakožto nepřítelem lidu (Hanley – Vachudová 2018: 281, 283; Havlík 2019: 370). Populismus u Andreje Babiše bývá označován za technokratický, což vychází z jeho pohledu na politiku a efektivní vedení státu, což bylo řečeno v rámci prvního kritéria. Jak již bylo zmíněno, jeho vize českého státu se týká silně majoritní a centralizované demokracie, která by měla být vedena odborníky (Hanley – Vachudová 2018: 281-282). Mimo výše zmíněného, bývá v českém kontextu s populismem také spojována radikálně pravicová strana SPD a její předseda Tomio Okamura (Zulianello 2020: 330).

Politickou stranu Smer-SD založil v roce 1999 Robert Fico. Jak již bylo zmíněno, s výjimkou let 2010 až 2012 se strana od roku 2006 vždy podílela na vládě, až do loňského roku. Po volbách 2012 vytvořila jednobarevnou vládu. Robert Fico se v počátcích, stejně jako hnutí ANO, vymezoval vůči stávajícímu politickému establishmentu, avšak strana se od počátku přikláněla k hodnotám, které jsou v souladu se sociální demokracií (Havlík – Hloušek 2020: 116). Kromě toho lze i ve slovenském stranickém systému pozorovat populistické tendence také u jiných stran, například hnutí Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti, Slovenská národná strana či hnutí Sme rodina (Zulianello 2020: 330). Parlamentní volby v únoru 2020 jsou označovány jako pomyslný konec éry Roberta Fica a jeho strany Smer-SD. Ta získala zhruba osmnáct procent a skončila druhá. Vítězem voleb se stalo hnutí Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti v čele s Igorem Matovičem³⁹ (Kubátová 2020a).

V současné slovenské koalici jsou celkem zastoupeny čtyři politické strany, kromě již zmíněné vítězné strany se jedná o strany Sme rodina, Sloboda a Solidarita, Za ľudí. Po oznámení o vzniku Matovičovy vlády se hovořilo o nesourodé koalici, jejíž součástí jsou populistické strany, a která je názorově různorodá a tedy i potenciálně nestabilní. Igor Matovič prezentoval sám sebe jako osobu, která není součástí standardní politické strany a politické garnitury. Je u něj zároveň možné pozorovat snahy o zjednodušující rétoriku a označování se za obyčejného člověka z lidu. V předvolebních debatách se od některých politiků nejen těchto stran ozývaly hlasy poukazující na nutnost změny některých ústavních zákonů, zákonů upravujících soudnictví, prokuraturu, policejní orgány a mnohé další. V souvislosti s možnostmi vlády takové kroky činit a dané změny prosadit, je třeba nepochybně dodat, že se Matovičova vláda ujala úřadu v době, kdy byl téměř celý svět paralyzován pandemií koronaviru, což se stalo nejdůležitějším tématem nejen na Slovensku (iRozhlas 2020g; Kubátová 2020a;

---

³⁹ Matovičovi se podařilo využít klesající podpory Roberta Fica a jeho strany v rámci předvolební kampaně, který byl od vraždy Jána Kuciaka a jeho partnerky spojován s nekalými praktikami a korupcí v rámci státních struktur (Kubátová 2020a).

Kubátová 2020b; Pešková 2020; Šabata 2020). Některé konkrétní změny však kabinet prosadil. Lze zmínit například reformu soudnictví, která v konečném důsledku oslabuje pravomoci Ústavního soudu, a která je zmíněna v rámci druhého kritéria (ČTK 2020d).

Vnitřní nejednota této koalice se začala projevovat zanedlouho po jejím vzniku. Vyvrcholení vládní krize pak přišlo v březnu roku 2021, kdy vládu začali opouštět jednotliví ministři a koaliční strany své setrvání ve vládě podmiňovaly požadavky odchodu Igora Matoviče z premiérského postu. Jedním z nejkritičtějších okamžiků se stal nákup ruské vakcíny Sputnik V, který byl iniciován právě Matovičem, a to bez předchozí konzultace či dohody vlády jako celku (Bumba – Marková 2021; Pešková 2021; Nečásková 2021). Reakcí na krizi byly personální změny v rámci vlády, které se však týkaly primárně výměny postů, nikoliv výměny jednotlivých členů. Premiérem se stal Eduard Heger, který původně zastával post ministra financí. Tento post naopak připadl Igoru Matovičovi, přičemž v čele většiny resortů zůstali jeho původní členové (iRozhlas 2021b).

Šesté kritérium, tedy identifikaci populismu, lze pozorovat u všech zkoumaných zemí, a to u různých aktérů v rámci systému. Není však pochyb o tom, že se populismus nachází jak na vládních, tak na opozičních pozicích. Jak již bylo řečeno v rámci kapitoly, která se věnuje vysvětlení podstaty kritérií, populismus nelze s demokratickým úpadkem jednoznačně spojit. Jedná se však o fenomén, který je u daných aktérů hojně zmiňován a který s konceptem neliberálního obratu sdílí určitý anti-pluralistický apel. Je třeba však dodat, že se v rámci zemí V4 populismus projevuje odlišným způsobem. U českého premiéra Andreje Babiše lze pozorovat technokratický populismus, a na rozdíl od ostatních zmíněných představitelů států V4 u něj tedy není patrná nacionalistická rétorika.

***

Tabulka č. 1: Hodnocení naplněnosti stanovených kritérií

	KRITÉRIA					
	První	Druhé	Třetí	Čtvrté	Páté	Šesté
Maďarsko	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
Polsko	Ano	Ano	Ano	Částečně	Částečně	Ano
Česko	Částečně	Ne	Částečně	Ne	Částečně	Ano
Slovensko	Ne	Ne	Částečně	Ne	Částečně	Ano

Jak je tedy z předchozí části práce patrné, Maďarsko naplňuje všechna stanovená kritéria demokratického úpadku. Polsko naplňuje čtyři kritéria úplně a dvě pouze částečně. Česká republika zcela naplňuje pouze jedno kritérium a tři další částečně, přičemž Slovensko naplňuje zcela také jedno kritérium a částečně další dvě.

6 Závěr

Cílem práce bylo komparovat jednotlivé státy z hlediska naplnění či nenaplnění stanovených kritérií. Text pracoval s celkem šesti kritérii, přičemž pět z nich vychází z literatury věnující se demokratickému úpadku a neliberálnímu obratu, konkrétně tedy nejčastěji skloňovaným projevům. Poslední z kritérií bylo věnováno populismu. Tento jev je literaturou v souvislosti s tímto tématem také poměrně často zmiňován, avšak svou podstatou se od ostatních kritérií odlišuje. Dalším cílem práce bylo určit, zda dané státy sdílí určité sjednocující charakteristiky a zda je možné identifikovat obdobné změny či projevy, které souvisí s koncepty demokratického úpadku či neliberálního obratu. Jak již bylo řečeno v úvodu, v práci není region Visegrádské čtyřky chápán jako homogenní skupina, která jednotně prochází hlubokou liberálně-demokratickou krizí. Ambice práce směřovaly spíše k prozkoumání dílčích tendencí, které se mohou napříč státy objevovat.

Jak je tedy patrné z hodnocení v rámci předchozích částí, Maďarsko naplňuje všechna stanovená kritéria. Polsko pak obdobně naplňuje čtyři kritéria a dvě, konkrétně kritérium čtvrté a páté, částečně. Jedná se o kritérium, které se věnuje omezování a narušování soutěživého, spravedlivého a svobodného charakteru voleb, potažmo i pluralismu daného režimu a kritérium týkající se vymezování se vůči konkrétním společenským skupinám a omezování jejich práv. Jedním z hlavních rozdílů mezi těmito dvěma systémy je doba, po kterou jsou dané vlády u moci, stejně jako velikost její volební podpory, potažmo i síla opozice. Jak již bylo řečeno, v Maďarsku je strana Fidesz u moci od roku 2010 a má dvoutřetinovou většinu. Polské Právo a spravedlnost je u moci od roku 2015, avšak dvoutřetinové většiny prozatím nedosahuje, přičemž oproti maďarské vládě má polská vláda i silnější opozici.

Navzdory tomu je však možné pozorovat, že Polsko dostalo obdobných změn, které se týkají centralizace moci, navyšování pravomocí výkonné moci, snižování kontroly nad výkonnou mocí, narušení systému dělby moci, omezení

nezávislého soudnictví či omezení nezávislosti veřejnoprávních médií. Státy se shodují i v tom, že jednotlivé kroky započaly zanedlouho po vzniku daných vlád. Rozdílem však zůstává, že Maďarsko již změnilo volební systém a přijalo novou ústavu, kdy některé její principy, jako například možnost provádět změny některých zákonů pouze dvoutřetinovou většinou, mohou do budoucna vést k většímu omezování soutěživého a pluralitního charakteru voleb a celkově daného režimu. V obou případech je však možné pozorovat obdobné strategie, které se týkají zmíněných kroků v rámci výše nastíněných sfér, stejně jako v oblasti hodnotového směřování režimu. Na základě výše zmíněného lze Maďarsko s demokratickým úpadkem spojit. Polsko poté představuje v určitém ohledu hraniční případ, který se tomu maďarskému v mnohém přibližuje a porovnání některých konkrétních oblastí vykazuje stejně kritické výsledky.

Česká republika a Slovensko změny rozsáhlého charakteru nevykazují a s demokratickým úpadkem je spojit nelze. Česká republika naplňuje pouze jedno kritérium a další tři pak částečně, Slovensko obdobně naplňuje jedno kritérium a další dvě částečně. Je tedy možné spatřovat pouze určité dílčí tendence, na které lze pohlížet v souvislosti s ambicemi konkrétních osob, které je však třeba hodnotit v celkovém kontextu. Oproti výše zmíněné dvojici států je zde pravidlem tvorba koaličních vlád, jelikož vítězná strana většinou nezískává takový počet mandátů, aby byla schopna vytvořit jednobarevný kabinet. To může v tomto ohledu fungovat jako určitý brzdící mechanismus, jelikož například u Andreje Babiše je možné pozorovat určité tendence, kterými se vyslovuje pro omezení politického pluralismu či parlamentní diskuze. V širším kontextu by pak problematické mohly být i spory ohledně střetu zájmů, respektive jeho podnikatelské činnosti. V tomto ohledu by bylo vhodné se kromě témat zkoumaných v této práci věnovat například i korupci či transparentnosti jednotlivých režimů obecně, jejichž hodnocení ve státech střední a východní Evropy nebývá na vysoké úrovni a mohlo by to tedy dokreslit kontext uvedených problematických bodů.

Česká republika a Slovensko sdílí určité charakteristiky, například co se týče výskytu některých krizí a skandálů v mediální sféře, ale i kritiky médií, která se ozývá z vrcholných politických postů. Jak již bylo řečeno, zpochybňování relevantních médií může být problematické v kontextu dezinformací. To v případě Maďarska a Polska u daných vládních aktérů identifikovat nelze, jelikož veřejnoprávní média jsou již považována za komunikační prostředek vlády, o čemž tedy v případě České republiky a Slovenska hovořit nelze. Kritika se tak v Maďarsku a Polsku objevuje z řad opozičních subjektů, nikoliv tedy primárně směrem k médiím samotným, ale spíše k jejich ovládnutí a zneužívání vládními stranami.

Co však sdílí všechny státy je výskyt populismu, který se objevuje jak u vládních, tak u některých opozičních stran. V souvislosti s výše zmíněnými hodnotovými stanovisky maďarské a polské vládní strany se populismus v těchto státech týká obrany domácího obyvatelstva a jejich tradic, přičemž takovou rétoriku bylo možné pozorovat i u Roberta Fica, který vedl volebně nejúspěšnější slovenskou stranu za posledních deset let. Andrej Babiš se v tomto ohledu odlišuje, jelikož u něj není patrný nacionalistický diskurz. Dominuje však technokratický populismus a důraz na efektivní řízení státu, a to i za cenu omezení pluralismu co se diskuze týče. Kromě toho je u všech států patrný antiimigrační apel, který region Visegrádské čtyřky spojoval i co se týče diskuze tohoto tématu na půdě Evropské unie. Kromě toho je možné spatřovat napříč Maďarskem, Polskem a Slovenskem vymezování se vůči homosexuálům.

Jak je tedy z výše řečeného patrné, region Visegrádské čtyřky jako celek nelze spojovat s jednoznačným demokratickým úpadkem, který by se všech států dotýkal stejným způsobem. V rámci celého regionu je zároveň obtížné identifikovat konkrétní a dílčí vzorce, které by se opakovaly a které by se všech států Visegrádské čtyřky dotýkaly stejným způsobem. Výše zmíněný výskyt populismu lze interpretovat v souvislosti s jeho růstem i v jiných částech Evropy, zároveň i mimo ni, a tedy pouze jako související fenomén. Namísto toho je tedy

možné region rozdělit na Maďarsko a Polsko a naproti tomu Českou republiku a Slovensko. Polsko a Maďarsko pak obdobné strategie nepochybně vykazují, zejména co se týče procesů v rámci prvních tří kritérií, ale i ospravedlňování jednotlivých politik a kroků na základě jejich souladu s konzervativně-nacionálními hodnotami.

Jak již bylo zmíněno, velká část prací, které se věnují demokratickému úpadku, je empirického charakteru, přičemž Maďarsko představuje nejčastěji skloňovaný případ. Je tedy otázkou, nakolik je proměna charakteru maďarského režimu s konceptem spjata a nakolik se maďarský vývoj promítá do teoretických východisek zkoumaných konceptů. Zároveň je třeba znovu připomenout, že proměna charakteru režimu může probíhat v jednotlivých zemích odlišně, ať co se týče způsobů, tak i tempa změn. Jednotlivé projevy demokratického úpadku je potřeba je zkoumat a posuzovat v širším kontextu dané země. Plošná aplikace konceptu tak může být sama o sobě problematická a pro odpovídající posouzení by tedy bylo vhodné se věnovat i dalším faktorům, například již zmíněné míře korupce či transparentnosti v dané zemi nebo veřejnému mínění či důvěře obyvatel ve státní instituce a jejich postoji vůči konkrétním změnám.

7 Seznam zdrojů

Advokátní deník (2019). *Prezidentka Čaputová jmenovala chybějící soudce Ústavního soudu SR* 11.10. 2019 (<https://advokatnidenik.cz/2019/10/11/prezidentka-caputova-jmenovala-chybějici-soudce-ustavniho-soudu-sr/>, 10.4. 2021).

Aktuálně.cz (2013). *Protiromské demonstrace* 21.8. 2013 (<https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/protiromske-demonstrace/r~i:wiki:3880/>, 10.4. 2021).

Aktuálně.cz (2018). *Fico se pomátl a učí se od Orbána, kritizují slovenská média. Soros odmítl, že by ovlivňoval Kisku* 6.3. 2018 (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/fico-se-pomatl-je-ucnem-orbana-pisi-slovenska-media-podle-ni/r~8220be1c211811e8b8efac1f6b220ee8/>, 8.4. 2021).

Aktuálně.cz (2020). *Média v Polsku mají být polská, oznámil Kaczyński. Chce omezit “vměšování ciziny”* 19.7. 2020 (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/media-v-polsku-maji-byt-polska-oznamil-kaczynski-chce-omezit/r~ab3ad7acc9f811ea9d74ac1f6b220ee8/>, 1.4. 2021).

Asociace pro mezinárodní otázky (2020). *Kdo přijde po Kaczyńském? Hlásí se Zbigniew Ziobro* 6.10. 2020 (<https://www.amo.cz/cs/nove-horizonty-cesko-polske-spoluprace/kdo-prijde-po-kaczynskem-hlasi-se-zbigniew-ziobro/>, 22.4. 2021).

Baez-Camargo, C. – Ledeneva, A. (2017). Where does Informality Stop and Corruption Begin? Informal Governance and the Public/Private Crossover in Mexico, Russia and Tanzania. *The Slavonic & East European Review* 95 (1), s. 49-75.

Bahounková, P. (2020). Konstanta slovenské politiky. Robert Fico zatím zůstává, volby ale mohou vše změnit. *ČT24* 29.2. 2020 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3049696-konstanta-slovenske-politiky-robert-fico-zatim-zustava-volby-ale-mohou-vse-zmenit>, 21.3. 2021).

Bartoníček, R. (2021). Do finále volby Rady ČT postoupili hlavně kritici současného fungování televize. *Aktuálně.cz* 18.3. 2021 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/do-finale-volby-rady-ct-postoupili-fistejn-cernocky-nebo/r~3b98bb1e87d311ebbfd0cc47ab5f122/>, 5.4. 2021).

Bauer, M. W. – Becker, S. (2020). Democratic Backsliding, Populism, and Public Administration. *Perspectives on Public Management and Governance* 20 (20), s. 1-13.

Bayer, L. (2020). Human rights and Greta on Hungarian state media watch list. *Politico* 2.3. 2020 (<https://www.politico.eu/article/hungarian-state-media-not-free-to-report-on-greta-thunberg-human-rights/>, 8.4. 2021).

Bánkuti, M. – Halmai, G. – Scheppele K. L. (2012). Hungry's Illiberal Turn: Disabling the Constitution. *Journal of Democracy* 23 (3), s. 138-146.

BBC (2013). *Q&A: Hungary's controversial constitutional changes* 11.3. 2013 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-21748878>, 10.3. 2021).

BBC (2015). *Hungarian PM Orban loses two-thirds 'super-majority'* 22.2. 2015 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-31576491>, 9.4. 2021).

Berger, V. (2011). Slovensko zmírnilo Ficův kontroverzní tiskový zákon. *iRozhlas* 1.6. 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-zmirnilo-ficuv-kontroverzni-tiskovy-zakon_201106010250_lmanouro, 18.3. 2021).

Berger, V. (2014). Slovensko zakotvila do ústavy manželství jako jedinečný svazek muže a ženy. *iRozhlas* 4.6. 2014 (<https://www.irozhlas.cz/node/5933005>, 21.3. 2021).

Bermeo, N. (2016). On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy* 27 (1), s. 5-19.

Bílek, J. (2015). Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů. *Středoevropské politické studie* 17 (2), s. 212–233.

Bílek, J. (2017). Autoritářské represivní strategie a volební soutěživost. *Sociológia* 49 (4), s. 343-368.

Bochsler, D. – Juon, A. (2020). Authoritarian footprints in Central and Eastern Europe. *East European Politics* 36 (2), s. 167-187.

Brusis, M. (2020). Conditions and Consequences of Populism and Democratic Backsliding. *International Institute for Democracy and Electoral Assistance*, s. 5-29.

Bumba, J. – Marková, Z. (2021). *Sociolog Vašečka: Babiš je daleko předvídatelnější než Matovič. Na Slovensku nevíme, co bude zítra.* *iRozhlas* 24.3. 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-vladni-krize-igor-matovic_2103241433_ada, 6.4. 2021).

Bušťíková, L. – Gustai, P. (2017). The Illiberal Turn or Swerve in Central Europe? *Politics and Governance* 5 (4), s. 166-176.

Buzogány, A. – Varga, M. (2018). The ideational foundations of the illiberal backlash in Central and Eastern Europe: the case of Hungary. *Review of International Political Economy* 25 (6), s. 811-282.

Cianetti, L. – Dawson, J. – Hanley, S. (2018). Rethinking “democratic backsliding“ in Central and Eastern Europe – looking beyond Hungary and Poland. *East European Politics* 34 (3), s. 243-256.

Cianetti, L. – Hanley, S. (2021) The End of the Backsliding Paradigm. *Journal of Democracy* 32 (1), s. 66-80.

Committee to Protect Journalists (2020). *Proposed Hungarian laws could imprison journalists covering coronavirus response* 24.3. 2020 (<https://cpj.org/2020/03/proposed-hungarian-laws-could-imprison-journalists/>, 8.4. 2021).

Černý, A. (2020). Adam Černý: Proč nemá Orbán v lásce Sorose. *Český rozhlas plus* 18.10. 2020 (<https://plus.rozhlas.cz/adam-cerny-proc-nema-orban-v-lasce-sorose-8342298>, 21.3. 2020).

Čihák, O. – Koubová, K. (2020). Exministr Staněk o odvolání dozorčí komise Rady ČT: Vedení si zvyklo, že je nekritizovatelné. *Český rozhlas plus* 20.11. 2020 (<https://plus.rozhlas.cz/exministr-stanek-o-odvolani-dozorci-komise-rady-ct-vedeni-si-zvyklo-ze-je-8365706>, 5.4. 2021).

Člověk v tísní (2019). *Výzkum ČVT: Jak informují o migraci česká, slovenská a estonská média?* 3.11. 2019 (<https://www.clovekvtsni.cz/vyzkumna-zprava-cvt-jak-informuji-ceska-slovenska-a-estonska-media-o-migraci-6144gp>, 21.3. 2021).

ČT24 (2010). *Zalepená ústa – Fidesz si schválil mediální reformu* 20.12. 2010 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1296427-zalepena-usta-fidesz-si-schvalil-medialni-reformu>, 4.4. 2021).

ČT24 (2011). *Maďarsko má novou ústavu – ale velmi spornou* 18.4. 2011 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1271723-madarsko-ma-novou-ustavu-ale-velmi-spornou>, 7.4. 2021).

ČT24 (2012). *Maďarsko obrousilo mediálnímu zákonu hrany* 24.5. 2012 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1169122-madarsko-obrousilo-medialnimu-zakonu-hrany>, 4.4. 2021).

ČT24 (2013). *Maďarsko ustupuje, část kritizovaného dodatku ústavy zmizí* 7.6. 2013 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1093504-madarsko-ustupuje-cast-kritizovaneho-dodatku-ustavy-zmizi>, 11.3. 2021).

ČT24 (2016a). *Polský Sejm chce novinářům omezit přístup na jednání. Média protestují* 16.12. 2016 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1984976-polsky-sejm-chce-novinarum-omezit-pristup-na-jednani-media-protestuji>, 2.4. 2021).

ČT24 (2016b). *Volby na Slovensku se ztrátou vyhrál Ficův Smer. Do parlamentu jde i radikál Kotleba* 6.3. 2016 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1715854-volby-na-slovensku-se-ztratou-vyhral-ficuv-smer-do-parlamentu-jde-i-radikal-kotleba>, 21.3. 2021).

ČT24 (2017a). *Potvrzeno. Europarlament probere aféru kolem Babiše a možného zneužití médií* 18.5. 2017 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2122980-potvrzeno-europarlament-probere-aferu-kolem-babise-a-mozneho-zneuzeni-medii>, 21.3. 2021).

ČT24 (2017b). *Sejmem prošla soudní reforma, která podle kritiků znamená konec dělby moci v Polsku* 20.7. 2017
(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2187040-sejmem-prosla-soudni-reforma-ktera-podle-kritiku-znamená-konec-delby-moci-v-polsku>, 18.3. 2021).

ČT24 (2018a). *Cenzura, propaganda, šikana. Přes 190 slovenských novinářů kritizuje šéfy veřejnoprávní RTVS* 3.5. 2018
(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2468167-cenzura-propaganda-sikana-pres-170-slovenskych-novinaru-kritizuje-sefy-verejnopravni>, 22.3. 2021).

ČT24 (2018b). *Ficovi se nelíbí „plivání“ na politiky. Chce změnit tiskový zákon a zakázat anonymní diskuse* 8.12. 2018
(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2674193-ficovi-se-nelibi-plivani-na-politiky-chce-zmenit-tiskovy-zakon-a-zakazat-anonymni>, 8.4. 2021).

ČT24 (2018c). *Obří fúze provládních médií v Maďarsku. Souhlas úřadů netřeba, jde o národní zájem, hlásá Orbán* 6.12. 2018
(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2672981-obri-fuze-provladnich-medii-v-madarsku-souhlas-uradu-netreba-jde-o-narodni-zajem-hlasa>, 4.4. 2021).

ČT24 (2019a). *Demonstranti žádali demisi Babiše. Ten oznámil, že výzvu nevyslyší* 10.12. 2019 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3001172-zive-milion-chvilek-svolal-dalsi-protest-chce-demisi-premiera-babise>, 10.4. 2021).

ČT24 (2019b). *Prezident nejmenuje Šmardu ministrem kultury. Chce po Hamáčkovi nového kandidáta* 14.8. 2019
(<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2896577-prezident-nejmenuje-smardu-ministrem-kultury-chce-po-hamackovi-noveho-kandidata>, 10.4. 2021).

ČT24 (2020a). *Evropský soud odmítl maďarský zákon o školství. Podmínky jsou neslučitelné s právem EU* 6.10. 2020 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3199821->

evropsky-soud-odmitl-madarsky-zakon-o-skolstvi-podminky-jsou-neslucitelne-s-pravem-eu, 21.3. 2021).

ČT24 (2020b). *Polští poslanci přijali kontroverzní zákon o postihu soudců.*

Přehlasovali opozici ovládaný Senát 23.1. 2020

(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3037522-polsti-poslanci-prijali-kontroverzni-zakon-o-postihu-soudcu-prehlasovali-opozici>, 21.3. 2021).

ČT24 (2020c). *Recept, jak umlčet novináře: Orbánova vláda využívá inzerci, v Bulharsku sahají po násilí* 8.1. 2020

(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3023480-nezavislost-medii-mizi-z-postkomunistickych-zemi-jsou-na-tom-nejhur-madarsko-a>, 4.4. 2021).

ČT24 (2020d). *Slovenský parlament schválil ústavní změny. Upraví tím systém*

justice 9.12. 2020 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3238296-slovensky-parlament-schvalil-ustavni-zmeny-upravi-tim-system-justice>, 7.4. 2021).

ČT24 (2020e). *Soud uznal Kotlebu vinným z extremistického deliktu, verdikt není pravomocný. Politik má obžalobu za vykonstruovanou* 12.10. 2020

(<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3204502-ceka-se-rozsudek-nad-kotlebou-kvuli-sekum-politik-ma-obzalobu-z-extremismu-za>, 7.4. 2021).

ČTK (2020a). *Babiš se tento týden sejde s generálním ředitelem ČT Dvořákem*

23.11. 2020 (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/babis-se-tento-tyden-sejde-s-generalnim-reditelem-ct-dvorakem/1961950>, 5.4. 2021).

ČTK (2020b). *Info.cz: Odvolaná dozorčí komise Rady ČT se brání a hrozí*

soudem 31.12. 2020 (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/info-cz-odvolana-dozorci-komise-rady-ct-se-brani-a-hrozi-soudem/1976955>, 5.4. 2021).

ČTK (2020c). *Polská opozice napadla volby u nejvyššího soudu* 16.7. 2020 (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/polska-opozice-napadla-prezidentske-volby-u-nejvyssiho-soudu/1913099>, 1.4. 2021).

ČTK (2020d). *Slovensko mění soudnictví, nezávislost prokuratury neoslabí* 9.12. 2020 (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/slovensko-meni-soudnictvi-nezavislost-prokuratury-neoslabi/1968944>, 6.4. 2021).

ČTK (2021a). *Jourové se nelíbí dění kolem médií v Maďarsku, Polsku a Slovinsku* 10.3. 2021 (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/jourove-se-nelibi-deni-kolem-medii-v-madarsku-polsku-a-slovinsku/2007170>, 1.4. 2021).

ČTK (2021b). *Na Slovensku si připomínají tři roky od vraždy novináře Kuciaka* 21.2. 2021 (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/na-slovensku-si-pripominaji-tri-roky-od-vrazdy-novinare-kuciaka/1999219>, 21.3. 2021).

Dawson, J. – Hanley, S. (2016). What's Wrong with East-Central Europe?: The Fading Mirage of the "Liberal Consensus". *Journal of Democracy* 27 (1), s. 20–34.

Dawson, J. – Hanley, S. (2019). Foreground Liberalism, Background Nationalism: A Discursive-institutionalist Account of EU Leverage and 'Democratic Backsliding' in East Central Europe. *Journal of Common Market Studies* 57 (4), s. 710-728.

Deiwiks, Ch. (2009). Populism. *Living Reviews in Democracy* 3 (11), s. 1-9.

Democracy barometer (nedatováno). *Concept* (<https://democracybarometer.org/concept/>, 1.2. 2021).

Dimitrova, A. L. (2018). The uncertain road to sustainable democracy: elite coalitions, citizen protests and the prospects of democracy in Central and Eastern Europe. *East European Politics* 34 (3), s. 257-275.

Dorazín, M. (2020). Lídři vládních stran v Polsku podepsali novou dohodu. Ukončili tak koaliční krizi. *iRozhlas* 26.9. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polsko-koalice-vlada-krize-nova-dohoda-jaroslaw-kaczynski_2009261558_onz, 22.4. 2021).

Dragoun, R. (2020). Odvolání komise ČT bylo dle právníků nezákonné. To může říct jen soud, míní poslanci, *Aktuálně.cz* 8.12. 2020 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/odvolani-komise-ct-bylo-dle-pravniku-nezakonne/r~df4d266e397211ebb1110cc47ab5f122/>, 5.4. 2021).

Drinóczi, T. – Bień-Kacała, A. (2019). Illiberal Constitutionalism: The Case of Hungary and Poland. *German Law Journal* 20 (8), s. 1140-1166.

European Federation of Journalists (2019). *New report: Hungary dismantles media freedom and pluralism* 3.12. 2019 (<https://europeanjournalists.org/blog/2019/12/03/new-report-hungary-dismantles-media-freedom-and-pluralism/>, 20.3. 2021).

Folvarčný, A. – Kopeček, L. (2020). Which conservatism? The identity of the Polish Law and Justice party. *Politics in Central Europe* 16 (1), s. 159-188.

Freedom House (nedatováno a). *Czech Republic* (<https://freedomhouse.org/country/czech-republic/freedom-world/2020>, 7.4. 2021).

Freedom House (nedatováno b). *Hungary* (<https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2020>, 20.3. 2021).

Freedom House (nedatováno c). *Hungary*
(<https://freedomhouse.org/country/hungary/freedom-world/2021>, 9.4. 2021).

Freedom House (nedatováno d). *Poland*
(<https://freedomhouse.org/country/poland/nations-transit/2020>, 20.3. 2021).

Freedom House (nedatováno e). *Poland*
(<https://freedomhouse.org/country/poland/freedom-world/2021>, 9.4. 2021).

Freedom House (nedatováno f). *Slovakia*
(<https://freedomhouse.org/country/slovakia/freedom-world/2020>, 7.4. 2021).

Frouzová, K. (2018). Poche: Prezident mi nabízel různé pozice nebo funkce, ale já nesháním trafiku. *Aktuálně.cz* 25.6. 2018
(<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/poche-prezident-mi-nabizel-ruzne-pozice-nebo-funkce-ale-ja-n/r~a935b3c677d111e8b05aac1f6b220ee8/>, 20.4. 2021).

Gall, L. (2021). Hungary Forces Klubradio Off Air. *Human Rights Watch* 10.2. 2021 (<https://www.hrw.org/news/2021/02/10/hungary-forces-klubradio-air>, 7.4. 2021).

Gavenda, J. (2021). Jsou to dehonestující výroky, reaguje Ústavní soud na kritiku Babiše. *Seznam Zprávy* 3.2. 2021 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ustavni-soud-ztratil-zabrany-rychetsky-neni-nezavisly-kritizuje-babis-140631>, 6.4. 2021).

Gorondi, P. (2018). Hungary creates new court system under government control. *AP News* 12.12. 2018
(<https://apnews.com/article/cd5b53805c61442c99ca25ba4ef25ead> 7.4. 2021).

Guryčová, K. (2020). Dokument: Babiš porušuje zákon o středu zájmů, trvá na svém Evropské komise. Prostudujte si celý dopis. *iRozhlas* 1.12. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/stret-zajmu-audit-babis-dotace-agrofer_2012011233_kno, 10.4. 2021).

Hanley, S. – Sikk, A. (2016). „Economy, corruption or floating voters? Explaining the breakthroughs of anti-establishment reform parties in eastern Europe.“ *Party Politics* 22 (4): 522–533.

Hanley, S. – Vachudová, M. A. (2018). Understanding the illiberal turn: democratic backsliding in the Czech Republic. *East European Politics* 34 (3), s. 276–296.

Harzer, F. (2016a). Bouřlivá noc v polském parlamentu. Konzervativci hlasovali, opozice a média zůstaly za dveřmi. *iRozhlas* 16.12. 2016 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/bourлива-noc-v-polskem-parlamentu-konzervativci-hlasovali-opozice-a-media-zustaly-za-dvermi_201612162354_fharzer, 2.4. 2021).

Harzer, F. (2016b). O politice dnes ani slovo. Polská média protestují proti omezení přístupu do parlamentu. *iRozhlas* 16.12. 2016 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/o-politice-dnes-ani-slovo-polska-media-protestuji-proti-omezeni-pristupu-do-parlamentu_201612161138_fharzer, 2.4. 2021).

Harzer, F. (2017). Polská opozice kapitulovala a skončila s obstrukcemi. Politická válka ale pokračuje. *iRozhlas* 12.1. 2017 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polska-opozice-kapitulovala-a-skoncila-s-obstrukcemi-politicka-valka-ale-pokracuje_201701121346_fharzer, 2.4. 2021).

Harzer, F. (2019). „Černobílý svět. ‘Polská veřejnoprávní televize manipuluje ve prospěch vlády, tvrdí analýza. *iRozhlas* 4.4. 2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polska-televize-verejnopravni-media-polsko-tvp-manipulace-pis-vlada_1904040701_haf, 18.3. 2021).

Harzer, F. (2020a). Babiš opozici vyzval k odchodu, v Polsku ji ani nepustili do sálu. *Seznam Zprávy* 17.12. 2020 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/babis-opozici-vyzval-k-odchodu-v-polsku-ji-ani-nepustili-do-salu-134210>, 2.4. 2021).

Harzer, F. (2020b). Vysílá Orbán. Maďarský premiér neváhal a zatočil s médii hned po volbách. *Seznam Zprávy* 29.11. 2020 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/televize-prodlouzenou-rukou-vlady-orban-zatocil-s-medii-hned-po-volbach-131165>, 20.3. 2021).

Harzer, F. (2021). Tři roky od vraždy Kuciaka: 65 let pro vrahy. Případ ale běží dál. *Seznam Zprávy* 21.2. 2021 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/tri-roky-od-vrazdy-kuciaka-65-let-pro-vrahy-pripad-ale-bezi-dal-143332>, 20.3. 2021).

Harzer, F. – Nečásková, P. (2018). Slovenský veřejnoprávní neklid. Novinářská výzva kritizuje vedení RTVS za normalizaci a cenzuru. *iRozhlas* 3.5. 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rtps-slovensko-novinari-verejnopravni-media-jaroslav-reznik_1805031101_haf, 21.3. 2021).

Havlík, V. (2019). Technocratic Populism and Political Illiberalism in Central Europe. *Problems of Post-Communism* 66 (6), s. 369-384.

Havlík, V. – Hloušek, V. (2020). Differential Illiberalism: Classifying Illiberal Trends in Central European Party Politics. In: Lorenz, A. – Anders, L. H. (eds.), *Illiberal Trends and Anti-EU Politics in East Central Europe*. Palgrave Studies in European Union Politics, s. 111-136.

Holub, P. (2020). Dostálová nespěchá. Po Agrofertu zatím nebude chtít 100 milionů zpátky. *Seznam Zprávy* 24.11. 2020 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/dostalova-nespecha-po-agrofertu-zatim-nejbude-chtit-100-milionu-zpatky-130969>, 10.4. 2021).

Horák, J. (2020). Nařčení z korupce Babišovi prošlo. Omlouvat se nemusí, Transparency spor prohrála. *Aktuálně.cz* 21.2. 2020 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/narzeni-z-korupce-babisovi-proslo-omlouvati-se-nemusi-transpa/r~9c90280853c711ea9e13ac1f6b220ee8/>, 8.4. 2021).

Human Rights Watch (2013). *Hungary: Constitution Changes Warrant EU Action* 12.3. 2013 (<https://www.hrw.org/news/2013/03/12/hungary-constitution-changes-warrant-eu-action>, 10.3. 2021).

iRozhlas (2015a). *Polský prezident podepsal kontroverzní zákon o ústavním soudu* 28.12. 2015 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polsky-prezident-podepsal-kontroverzni-zakon-o-ustavnim-soudu_201512281149_vkourimsky, 4.3. 2021).

iRozhlas (2015b). *Sporný zákon o veřejnoprávních médiích čeká v Polsku už jen na podpis prezidenta* 31.12. 2015 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/sporny-zakon-o-verejnopravnych-mediich-ceka-v-polsku-uz-jen-na-podpis-prezidenta_201512311905_imanour, 2.4. 2021).

iRozhlas (2016a). *Otázky a odpovědi ke krizi v Polsku: Konzervativci schválili zákon bez opozice i médií. Protesty trvají tři dny* 18.12. 2016 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/otazky-a-odpovedi-ke-krizi-v-polsku-konzervativci-schvalili-zakon-bez-opozice-i-medii-protesty-trvaji-tri-dny_201612182002_jrapek, 2.4. 2021).

iRozhlas (2016b). *Stát a církev mají přednost, polská vláda omezí demonstrace. Jako za války, tvrdí soud* 6.12. 2016 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/stat-a-cirkev-maji-prednost-polska-vlada-omezi-demonstrace-jako-za-valky-tvrdi-soud_201612061146_fharzer, 3.4. 2021).

iRozhlas (2017). *Duda podepsal kritizovanou novelu. Polákům omezí právo na pořádání demonstrací* 19.3. 2017 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-ze-sveta/duda-podepsal-kritizovanou-novelu-polakum-omezi-pravo-na-poradani-demonstraci_1703191142_, 4.3. 2021).

iRozhlas (2018a). *Poslední Kuciakův text? Prověřoval vazby mezi italskou mafii a Ficovými spolupracovníky, píšou jeho kolegové* 27.2. 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/jan-kuciak-slovensko-novinar-vrazda-mafie-robert-fico_1802272144_ako, 7.4. 2021).

iRozhlas (2018b). *Slovensko má vládu s důvěrou. Pro Pellegriniho kabinet hlasovali všichni koaliční poslanci* 26.3. 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-vlada-peter-pellegrini-duvera-vlade_1803262217_haf, 7.4. 2021).

iRozhlas (2018c). *Smer nechce jít maďarskou či polskou cestou, píše v komentáři Fico. Ostře kritizuje média i neziskovky* 3.8. 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/robert-fico-slovensko-komentar_1808031911_mos, 8.4. 2021).

iRozhlas (2018d). *Za útoky na vládu stáli Kiska, organizátoři protestů a především média, řekl Fico na sjezdu Smeru* 26.4. 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/robert-fico-smer-andrej-kiska-protesty-media_1804262020_pj, 7.4. 2021).

iRozhlas (2019a). *Europoslanci debatovali o právním státu na Slovensku a Maltě, důvodem byly vraždy novinářů* 25.3. 2019

(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/vrazda-jana-kuciaka-slovensko-stav-pravniho-statu-evropsky-parlament-malta_1903252013_haf, 7.4. 2021).

iRozhlas (2019b). *Fica obvinila policie. Slovenský expremiér se zastal poslance odsouzeného za protiromské výroky* 5.12. 2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/stihani-robert-fico-slovenska-policie-mazurek-protiromske-vyroky_1912051349_jgr, 8.4. 2021).

iRozhlas (2019c). *Fico si telefonoval s italským podnikatelem Vadalou, který je spojený s 'Ndranghetou, uvedla média* 20.2. 2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/robert-fico-ndrangheta-kuciak-italie-mafie-slovensko_1902202223_och, 7.4. 2021).

iRozhlas (2019d). *'Obránci evropské kultury.' Zeman v Budapešti velebil Maďary a migrační krizi přirovnal k invazi Osmanů* 15.5. 2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/milos-zeman-madarsko-orban-eu_1905151807_jak, 7.4. 2021).

iRozhlas (2019e). *Policie zastavila trestní stíhání Fica kvůli údajnému vydírání Kisky. Vyšetřovatelé neměli dostatek důkazů* 16.9. 2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/andrej-kiska-robert-fico-slovensko-policie-trestni-stihani-ktag-smer-justice_1909161939_gak, 7.4. 2021).

iRozhlas (2019f). *Slovenská média musí zveřejňovat reakce politiků. Poslanci schválili kontroverzní novelu* 17.9. 2019 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-tiskovy-zakon-novela-pravo-na-reakci_1909171243_vtk, 18.3. 2021).

iRozhlas (2020a). *'Černý dne pro svobodu českých médií'. Opozice kritizuje výsledek volby členů Rady České televize* 27.5. 2020

(https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rada-ceske-televize-ct-opozice-kritika-demokracie-svoboda-verejnopravni-media_2005271605_onz, 5.4. 2021).

iRozhlas (2020b). *Expremiér Fico nebude stíhán v souvislosti s podporou protiromských výroků* 13.1. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/robert-fico-slovensko-trestni-stihani_2001131523_sot, 8.4. 2021).

iRozhlas (2020c). *Mění Kaczyński mediální trh? PKN Orlen chce od Němců koupit vydavatelství polských deníků* 9.10. 2020 (https://www.irozhlas.cz/ekonomika/pkn-ornen-chce-koupit-vydavatelstvi-20-polskych-deniku_2010092326_vis, 1.4. 2021).

iRozhlas (2020d). *Polská vláda chce omezit vliv médií se zahraničními vlastníky Vměšují se prý do vnitřních záležitostí země* 19.7. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polsko-media-cizi-vlastnictvi-pravo-a-spravedlnost_2007192241_zit, 1.4. 2021).

iRozhlas (2020e). *Polský nejvyšší soud i před téměř šest tisíc stížností potvrdil Dudovu výhru v prezidentské volbě* 3.8. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/nejvyssi-soud-polsko-prezidentske-volby-andrzej-duda-rafael-trzaskowski_2008031827_aur, 1.4. 2021).

iRozhlas (2020f). *Rada ČT odvolala kvůli výhradám dozorčí komisi. ‚Zdůvodnění jsme nedostali,‘ kritizuje Šarapatka* 12.11. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rada-ceska-televize-dozorci-rada-odvolani_2011121512_tzr, 5.4. 2021).

iRozhlas (2020g). *Slovensku budou vládnout čtyři strany. Šéf hnutí Obyčejní lidé Matovič oznámil vznik koalice* 13.3. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-volby-vysledky-vlada-rozdeleni-moci-zuzana-caputova-prezidentka_2003131933_mim, 6.4. 2021).

iRozhlas (2020h). *Vražda Jána Kuciaka: Na Slovensku začal soud se čtyřmi obžalovanými, hrozí jim doživotí* 13.1. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/jan-kuciak-martina-kusnirova-vrazda-kocner_2001131001_sot, 20.3. 2021).

iRozhlas (2021a). *Polská média protestují proti vládním plánům na novou daň z reklamy. Místo zpráv začerňují stránky* 10.2. 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/protest-polskych-medii-nova-dan-z-reklamy_2102101315_btk, 1.4. 2021).

iRozhlas (2021b). *Slovensko má nového premiéra. Matoviče vystřídal dosavadní ministr financí Heger* 1.4. 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-premier-eduard-heger-igor-matovic_2104011015_ako, 6.4. 2021).

iRozhlas (2021c). *VIDEO: Ústavní soud tratil všechny zábrany. Otrásá důvěrou v politický systém, kritizoval Babiš* 3.2. 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-volebni-zakon-ustavni-soud-snemovni-parlamentni-volby-2021_2102031431_ako, 6.4. 2021).

Jee, H. – Lueders, H. – Myrick, R. (2019). Towards a Unified Concept of Democratic Backsliding. *Department of Political Science, Stanford University*, s. 1-35.

Ježek, M. (2013). Maďarsko změnilo ústavu. Omezilo moc ústavního soudu a nezávislost škol i církví. *iRozhlas* 11.3. 2013 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/maďarsko-zmenilo-ustavu-omezilo-moc-ustavniho-soudu-a-nezavislost-skol-i-cirkvi_201303112122_mkaspar, 8.4. 2021).

Karnitschnig, M (2018). Fico retains power behing Slovak throne. *Politico* 28.3. 2018 (<https://www.politico.eu/article/robert-fico-slovakia-plays-the-jaroslaw-kaczynski-card/>, 21.3. 2021).

Junek, A. (2020). Audit česky: Babišovy trable se stupňují. Jeho problém přiznaly i české úřady. *Seznam Zprávy* 3.1. 2020 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/exkluzivne-babis-muze-mit-vliv-na-agrofert-pripustily-ceske-urady-85498>, 10.4. 2021).

Kaiser, S. (2021). The Rule of Law in Eastern Europe – Hungary and Poland in Comparison. *V-Dem* 9.2. 2021 (<https://www.v-dem.net/en/news/rule-law-eastern-europe-hungary-and-poland-comparison/>, 10.4. 2021).

Knott, E. (2018). Perpetually “partly free“: lessons from post-soviet hybrid regimes on backsliding in Central and Eastern Europe. *East European Politics* 34 (3), s. 355-376.

Kopecký, M. – Mudde, C. (2003). *Uncivil society? Contentious Politics in Post-Communist Europe* (Routledge: Abingdon-on-Thames).

Koper, A. – Ptak, A. (2020). Poland uses state-owned refiner to buy regional media firm. *Reuters* 7.12. 2020 (<https://www.reuters.com/article/us-polskapress-m-a-pknorlen-idINKBN28H277>, 1.4. 2021).

Kottová, A. – Sedláček, Š. (2015). Slovenské referendum o ochraně tradiční rodiny je neplatné, kvůli nízké účasti. *iRozhlas* 8.2. 2015 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovenske-referendum-o-ochrane-tradicni-rodiny-je-neplatne-kvuli-nizke-ucasti_201502080502_akottova2, 19.3 2021).

Kroc, V. (2017). Jsme pod totální islámskou invazí, čím dřív odejdeme z EU, tím lépe, říká Okamura. *iRozhlas* 3.10. 2017 (https://www.irozhlas.cz/volby/jsme-pod-totalni-islamskou-invazi-cim-driv-odejdeme-z-eu-tim-lepe-rika-okamura_1710031730_ph, 9.4. 2021).

Kropáčková, R. – Erhart, M. (2018). Ze situace na Slovensku nejvíce těží populisté a fašisté, varuje sociolog. *iRozhlas* 23.3. 2018
(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/rozhovor-sociolog-michal-vasecka-dennik-n-premier-robot-fico-populiste_1803240700_pla, 21.3. 2021).

Kubátová, E. (2020a). Pád Smeru, úspěch Matoviče a Maďaři bez zastoupení. Pět hlavních událostí voleb na Slovensku. *iRozhlas* 1.3. 2020
(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-volby-2020-igor-matovic-robot-fico-olano-smer_2003011108_eku, 6.4. 2021).

Kubátová, E. (2020b). Výsledek Matovičova hnutí je ohromující, vypadnutí liberální koalice je ale šokující vývoj, říká expert. *iRozhlas* 1.3. 2020
(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-volby-2020-igor-matovic-olano-smer-robot-fico-vlada-koalice-rozhovor_2003011819_eku, 6.4. 2021).

Kučíková, V. (2021). Vybírat z těchto jmen, to nemůže dobře dopadnout, komentuje Blažek seznam kandidátů do Rady ČT. *iRozhlas* 24.3. 2021
(https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/volba-rada-ceske-televize-kandidati-poslanecka-snemovna_2103240645_zuj, 5.4. 2021).

Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. (London: Verso).

Leschtina, J. (2020). Komentář: Jak může Babiš dobýt Kavčí hory? Bez řeznického nože a v rukavičkách. *Seznam Zprávy* 29.1. 2020
(<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/komentar-jak-muze-babis-dobyt-kavci-hory-bez-reznickeho-noze-a-v-rukavickach-87494>, 5.4. 2021).

Liddiard, P. (2019). Is Populism Really a Problem for Democracy? *Wilson Center*, s. 1-29.

Luo, Z. – Przeworski, A. (2019). Democracy and Its Vulnerabilities: Dynamics of Democratic Backsliding, *New Your University*, s. 1-52.

Malínská, E. (2015). Okamura a Fiala skončili v hnutí Úsvit, zakládají novou stranu. *iRozhlas* 5.5. 2015 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/okamura-a-fiala-skoncili-v-hnuti-usvit-zakladaji-novou-stranu_201505052145_mvdydrova, 9.4. 2021).

Maňour, I. – Smatana, L. (2009). Na Slovensku začíná platit kontroverzní jazykový zákon. *iRozhlas* 1.9. 2009 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/na-slovensku-zacina-platit-kontroverzni-jazykovy-zakon_200909011046_imanour, 21.3.2021).

Maňour, I. – Papucsek, G. M. – Prokeš, J. – Bortl, L. (2011). Maďarsko bude mít po víc než šedesáti letech novou ústavu. *iRozhlas* 18.4. 2011 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/madarsko-bude-mit-po-vic-nez-sedesati-letech-novou-ustavu_201104181841_imanour, 7.4. 2021).

Markowski, R. (2018). Creating Authoritarian Clientelism: Poland After 2015. *Hague Journal on the Rule of Law* 11, s. 111-132.

McCombs, M. (2011). The Agenda-Setting Role of the Mass Media in the Shaping of Public Opinion. *University of Texas*, s. 1-21.

Mechkova, V. – Lührmann, A. – Lindberg, S. I. (2017). How Much Democratic Backsliding? *Journal of Democracy* 28 (4), s. 162-169.

Mejzrová, A. (2021). Veřejnoprávní média v Česku jsou v ohrožení, zní z Evropské vysílací unie. *Seznam Zprávy* 9.4. 2021 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/verejnopravni-media-v-cesku-jsou-v-ohrozeni-zni-z-evropske-vysilaci-unie-150145>, 20.4. 2021).

Mos, M. (2020). Ambiguity and interpretive politics in the crisis of European values: evidence from Hungary. *East European Politics*, s. 267-287.

Mudde, C. – Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism, A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press).

Naxera, V. – Krčál, P. (2020). „Ostrovy deviace“ v populistické rétorice Miloše Zemana. *Sociológia* 52 (1), s. 82–99.

Nečásková, P. (2019). Vydíral Fico Kisku kvůli ústavnímu soudu? Podezření vyšetřuje slovenská policie. *iRozhlas* 25.2. 2019
(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/andrej-kiska-vydirani-robert-fico-prezident-expremier-ustavni-soudce_1902251819_haf, 7.4. 2021).

Nečásková, P. (2021). Dosud největší krize. Nákup ruských vakcín Sputnik V otřásá slovenskou vládní koalicí. *iRozhlas* 3.3. 2021
(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/sputnik-v-vakcina-proti-koronaviru-slovensko-matovicova-vlada-koalice_2103031712_jgr, 6.4. 2021).

Novák, P. (2016a). Nová polská vláda vyměnila ředitele veřejnoprávní televize a rozhlasu. *iRozhlas* 8.1. 2016 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/nova-polska-vlada-vymenila-reditele-verejnopravni-televize-a-rozhlasu-_201601081304_kbrezovska, 1.4. 2021).

Novák, P. (2016b). Polská opozice dál blokuje Sejm. Na jeho předsedu míří žaloba pro zneužití pravomoci. *iRozhlas* 19.12. 2016
(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polska-opozice-dal-blokuje-sejm-na-jeho-predsedu-miri-zaloba-pro-zneuziti-pravomoci_201612191228_pjadny, 2.4. 2021).

Papuscek, G. M. – Kašpar, M. (2011). Maďarská média opět propouštějí, redaktoři mluví o politické objednávce. *iRozhlas* 15.11. 2011 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/madarska-media-opet-propousteji-redaktori-mluvi-o-politicke-objednavce_201111150333_mkaspar, 19.3. 2021).

Paseková E. (2019). Kněžinek podá demisi. Vystřídá ho Benešová. *Česká Justice* 18.4. 2019 (<https://www.ceska-justice.cz/2019/04/knezinek-poda-demisi-vystrida-ho-benesova/>, 10.4. 2021).

Pavlíček, T. (2018). Zavražděný Kuciak dělal na materiálu o mafii, měl už to téměř hotové, říká novinář, který mu předal podklady. *iRozhlas* 27.2. 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/jan-kuciak-italska-mafie-vrazda-novinar-slovensko_1802271845_mos, 21.3. 2021).

Pehe, V. (2020). Ovládne Právo a spravedlnost soukromá média v Polsku? *iRozhlas* 6.9. 2020 (https://www.irozhlas.cz/komentare/pravo-a-spravedlnost-polsko-media-demokracie-komentar_2009060629_vis, 21.3. 2020).

Perlínová, D. (2021). Maďarsko už není demokracie, Orbán změnil tvář země, říká novinář “vypnutého“ rádia. *Aktuálně.cz* 7.3. 2021 (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/konec-posledniho-nezavisleho-radia-v-madarsku/r~67ae29ac783611eba4560cc47ab5f122/>, 7.4. 2021).

Pešeková, K. (2020). Slovensko 2020. Od Fica k Matovičovi a k očistě justice. *iRozhlas* 30.12. 2020 (https://www.irozhlas.cz/komentare/komentar-kamila-pesekova-robert-fico-igor-matovic-koronavirus-slovensko_2012301305_dok, 6.4. 2021).

Pešeková, K. (2021). Před rokem zachránil Igor Matovič Slovensko. Kdo teď zachrání Slovensko před Matovičem? *iRozhlas* 3.3. 2021

(https://www.irozhlas.cz/komentare/slovensko-prezident-igor-matovic-koronavirus-komentar-kamila-pesekova_2103030629_zuj, 6.4. 2021).

Pohanka, V. (2015a). PiS chce více ‘národní’ veřejnoprávní média. Navrhuje, aby šéfy jmenoval ministr. *iRozhlas* 29.12. 2015

(https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/pis-chce-vice-narodni-verejnopravni-media-navrhuje-aby-sefy-jmenoval-ministr_201512291333_vkourimsky, 1.4. 2021).

Pohanka, V. (2015b). Polský Sejm schválil kontroverzní zákon o veřejnoprávních médiích. *iRozhlas* 30.12. 2015 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polsky-sejm-schvalil-kontroverzni-zakon-o-verejnopravnich-mediich_201512302133_akottova, 1.4. 2021).

Pohanka, V. (2015c). Šéf polské protikorupční služby rezignoval. Pokračují výměny úředníků. *iRozhlas* 25.11. 2015 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/sef-polske-protikorupcni-sluzby-rezignoval-pokracuji-vymeny-uredniku-_201511250720_jpiroch, 4.3. 2021).

Pohanka, V. – Bartošová, S. (2015). Nová polská vláda čelí kritice kvůli výměně třetiny ústavního soudu. *iRozhlas* 27.11. 2015 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/nova-polska-vlada-celi-kritice-kvuli-vymene-tretiny-ustavniho-soudu_201511272149_sbartosova, 1.4. 2021).

Pohanka, V. (2016a). Polský mediální zákon kritizuje i Rada Evropy. Omezil by prý nezávislost médií. *iRozhlas* 8.6. 2016 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/polsky-medialni-zakon-kritizuje-i-rada-evropy-omezil-by-pry-nezavislost-medii_201606081653_vkourimsky, 19.3. 2021).

Pohanka, V. (2016b). V Polsku platí nový služební zákon, ruší povinná výběrová řízení na úředníky. *iRozhlas* 25.1. 2016 (<https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/v->

polsku-plati-novy-sluzebni-zakon-rusi-povinna-vyberova-rizeni-na-uredniky_201601251430_mkaspar, 3.4. 2021).

Przybylski, W. (2018). Explaining Eastern Europe: Can Poland's Backsliding Be Stopped? *Journal of Democracy* 29 (3), s. 52-64.

Pytlas, B. (2020). From Mainstream to Power: The Law and Justice Party in Poland. In: Decker, F. – Henningsen B. – Lewandowsky M. (eds.) *Aufstand der Außenseiter. Die Herausforderung der europäischen Politik durch den neuen Populismus* (Baden-Baden: Nomos), s. 1-13.

Reuters (2019). *Hungary abandons plan for administrative courts, justice minister says* 1.11.2019 (<https://www.reuters.com/article/us-hungary-courts-idUSKBN1XB3KS>, 7.4. 2021).

Riedel, R. (2019). Populism Is the Only Game In Town. Poland's Illiberal Turn as an Authoritarian Threat. *S&F Sicherheit und Frieden* 37 (1), s. 24-28.

Roberts, A. (2019). Czech Billionaires as Politicians. *Problems of Post-Communism* 66 (6), s. 434-444.

Roháč, D. (2016). Is New Europe Backsliding? Poland, Hungary, Slovakia, and the Czech Republic 25 Years After Communism. *American Enterprises Institute*, s. 1-23.

Rozsypal, M. (2018). Z prezidentových úst jsem neslyšel, že mne nejmenuje. Ale rozhodnuto bylo už před schůzkou v Lánech, říká Poche. *Český rozhlas plus* 25.6. 2018 (<https://plus.rozhlas.cz/z-prezidentovych-ust-jsem-neslysel-ze-mne-nejmenuje-ale-rozhodnuto-bylo-uz-pred-7551995>, 20.4. 2021).

Rozsypal, M. – Erhart, M. (2020). Kotleba slibuje zavést na Slovensku pořádek, jeho preference rostou. Bude drama, varuje sociolog. *iRozhlas* 29.1. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-parlamentni-volby-2020-smer-marian-kotleba_2001291710_ako, 7.4. 2021).

Rupnik, J. (2012). Hungary's Illiberal Turn: How Things Went Wrong. *Journal of Democracy* 23 (3), s. 132-137.

Sattler, R. (2020). Čeští miliardáři a jejich média. Komu u nás patří klíčové stanice, vydavatelství a weby? *Forbes* 20.10. 2020 (<https://forbes.cz/cesti-miliardari-a-jejich-media-komu-u-nas-patri-klicove-stanice-vydavatelstvi-a-weby/>, 21.3. 2021).

Schackow, N. (2014). Hungary's Changing Electoral System: Reform or Repression Inside the European Union?, s. 1-23.

SPD (nedatováno). *Tomio Okamura: Migranti z nepřátelských kultur* (<https://www.spd.cz/tomio-okamura-migranti-z-nepratelskych-kultur/>, 8.4. 2021).

Surowiec, P. – Štětka, V. (2020). Introduction: media and illiberal democracy in Central and Eastern Europe. *East European Politics* 36 (1), s. 1-8.

Surowiec, P. – Kania-Lundholm, M. – Winiarska-Brodowska, M. (2020). Towards illiberal conditioning? New politics of media regulations in Poland (2015-2018). *East European Politics* 36 (1), s. 27-43.

Szigetvári, V. – Tordai, C. – Veto, B. (2011). Beyond Democracy – The Model of the New Hungarian Parliamentary Electoral System. 24.11. 2011 (<https://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/Beyond%20democracy%20-%2027%20Nov%202011.pdf>).

Šabata, P. (2020). Na Slovensku padl Fico, vládnout budou populisté. *iRozhlas* 2.3. 2020 (https://www.irozhlas.cz/komentare/robert-fico-slovenske-volby-igor-matovic-smer-olano_2003020835_jgr, 6.4. 2021).

Thorpe, N. (2020). Hungary broke EU law by forcing out university, says European Court. *BBC* 6.10. 2020 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-54433398>, 21.2. 2021).

Timmer, A. D. – Docka-Filipek, D. (2018). „Enemies of the Nation: Understanding the Hungarian State’s Relationship to Humanitarian NGOs.“ *Journal of International & Global Studies* 9 (2): 40–57.

Tóka, G. (2014). Constitutional Principles and Electoral Democracy in Hungary. Constitution Building in Consolidated Democracies. In: Bos, E. – Pócsa, K. eds. *Constitution Building in Consolidated Democracies: A New Beginning or Decay of a Political System?* (Baden-Baden: Nomos), s. 1-14.

Vadhanavisala, O. (2019). Democracy toward authoritarianism under illiberal populist leaders in Hungary and Poland. *Central and Eastern European Review*, s. 31-48.

Vachudová, M. A. (2020). Ethnopolitism and democratic backsliding in Central Europe. *East European Politics* 36 (3), s. 318-340.

Veseláková, T. (2021). Polská soukromá média protestují proti nové dani z reklamy, shrnuje BBC. *Český rozhlas plus* 11.2. 2021 (<https://plus.rozhlas.cz/polska-soukroma-media-protestuji-proti-nove-dani-z-reklamy-shrnuje-bbc-8424026>, 1.4. 2021).

Waldner, D. – Lust, E. (2018). Unwelcome Change: Coming to Terms with Backsliding. *Annual Review of Political Science* 21, s. 93-113.

Webber, M. (2020). Poland to move to limit foreign media soon, PiS leader says. *Politico* 20.7. 2020 (<https://www.politico.eu/article/poland-to-limit-foreign-media-soon-pis-leader-says/>, 1.4. 2021).

Wodak, R. (2019). Entering the 'post-shame era': the rise of illiberal democracy, populism and neo-authoritarianism in Europe. *Global Discourse* 9 (1), s. 195-213.

Zamecki, Ł. – Glied, V. (2020). Article 7 process and Democratic Backsliding of Hungary and Poland. Democracy and the rule of law. *Online journal modelling the new europe* 34, s. 57-85.

Zelenka, J. (2018). Je promigrační a poslouchá Merkelovou, kritizuje Okamura Babiše. SPD mění rétoriku vůči ANO. *Aktuálně.cz* 8.7. 2018 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/je-promigracni-a-posloucha-merkelovou-kritizuje-okamura-babi/r~a224e76a7f6e11e8b9420cc47ab5f122/>, 8.4. 2021).

Zulianello, M. (2020). Varieties of Populist Parties and Party Systems in Europe: From State-of-the-Art to the Application of a Novel Classification Scheme to 66 Parties in 33 Countries. *Government and Opposition* 55, s. 327-347.

8 Résumé

The presented thesis follows up on the concepts of democratic backsliding and illiberal turn with main goal to determine which of their essential characteristics can be identified within the countries of Visegrad group. The second goal of the study is to determine whether it is possible to observe any similar processes related to the theoretical framework between the examined states. The two aforementioned concepts refer to a set of partial steps which can lead to weakening or elimination of liberal-democratic character of a regime. This can happen with a help of formal or informal rules, usually through gradual and legal changes. These changes are related to restriction of judicial power or media, expanding the scope of executive actors etc.

The diploma thesis is a synchronous and regional comparation. After introducing the theoretical basis I define my own criteria of democratic backsliding which are then applied to the states of Visegrad group and which serve as a main tool for their comparison. A partial summary is encompassed by the end of each subchapter while the overall findings are presented at the end of the study.